

P. H. VAN MOERKERKEN JR

DE DANS DES
LEVENS

AMSTERDAM
P.N. VAN KAMPEN & ZOON

DE DANS DES LEVENS

P. H. VAN MOERKERKEN JR.

DE DANS DES LEVENS

AMSTERDAM
P. N. VAN KAMPEN & ZOON

DE DANS DES LEVENS

In die dagen riep de Paus, op aandrang zijner kardinalen, een machtige kerkvergadering bijeen. Van verre streken kwamen de prelaten, de abten, de doctoren, de afgezanten van vorsten naar de stad die aan de grens der groote rijken lag. Onbekende gezichten, zonderlinge uitheemsche gewaden en livreeën werden in de straten gezien. De hooge geestelijken en vorstelijke gezanten reden op kostbare rossen ter bijeenkomst; de abten en doctoren, de geheimschrijvers en rechtsgeleerden gingen te voet in druk dispuut. Er waren, na enkele maanden, vele honderden theologen en juristen met hunne dienaren en minnaressen in herbergen, kloosters en stallen gehuisvest. Oude wijven sloegen een kruis als zij, in 't voorbijgaan, den klank van onbekenden tongval hoorden; zij dachten aan Babel en de verwarring der vele talen; zij spuwden achter den rug der vreemde jonkvrouwen die

zich vermaakten onder de boomen aan den oever der rivier.

In het kapittel naast de kathedraal werden de besprekingen gehouden tot heil der Al-eenige Kerk. Want de macht van het Pausdom was verzwakt, de luister van Rome verbleekt. Het hoofd der Christenheid had zeventig jaren in verachtelijke ballingschap doorgebracht; er waren tegenpauzen gekozen en de geloovigen hadden in vrome verwarring niet geweten wien zij gehoorzaam moesten zijn. Een ander palladium der H. Kerk was noodig gebleken, een oecumenisch concilie dat zijn onfeilbare macht onmiddellijk van Christus zelf had ontvangen. De Kerk moest gezuiverd worden van haar wereldschen rijkdom, teruggeleid tot de reinheid en armoede der apostolische tijden. De losbandigheid van priesters en monniken moest worden getuchtigd.

Er gingen dien winter onder de burgerij onheilvolle geruchten over de Predikheeren. Er werd verhaald van spokerij en duivelverschijning op den kerkhof, van maagden die spoorloos verdwenen waren, van middernachtelijke feesten boven de graven. In hunne herbergen hoorden de hooge kardinalen er van.

Een hunner verzocht een onderzoek bij het Concilie. Op een Januarinacht klopte hij, door abten,

magisters en stedelijke wachten vergezeld, aan de poort van het klooster. De prior leidde hen rond langs de cellen der slapende broeders, onder de diepe gewelven der voorraadkelders, door de kapel en de kruisgang. Zij vonden strenge orde en vrome rust. Doch langs de besneeuwde paden van den hof gaande zagen eenigen een donkere gestalte over den muur verdwijnen, aan den kant der rivier.

Zij bleven nu, pratend en drinkend, tot den dagaad in het reester der abdij. Toen, uit een venster over den kloosterhof starend, ontwaarde de geleerde edelman Battista Andrea de schildering van den Doodendans en verwonderd vroeg hij wie de noord-sche schilder was die door zoo lieflijke kleurenschoonheid de grijnzende wreedheid zijner beelden had weten te milderen. Hij dacht aan de tafereelen van den triumpf des Doods in het Campo Santo van Pisa, troosteloze vermaningen die hij, de minnaar van zon en leven, zich herinnerde als visioenen van een somber-barbaarschen geest, versmader van het lichte zuiden. Hier, aan den nevelkant der bergen, scheen hem een kunst die de almacht verheerlijkte van den dood, een natuurlijke geboorte.

De Prior bracht den novissis Hans tot hem in de hooge vensternis. Dan liet hij hen alleen. Battista Andrea voelde een schaduw over zich gaan, toen hij

de droefenis zag in dat jonge oog waarvoor eens de wanhoop in schoone beelden verschenen was. Maar ook de schoonheid scheen nu medegevoerd door den dood,... er lag slechts asch, grijze asch in die ziel.

Terwijl hij lovend wees naar de dansend-schrijdende figuren op den muur, daarbuiten in den besneeuwden hof, vroeg hij den jongen kloosterling hem zijne beeltenis te maken die hij zenden wilde naar eene beminde vrouw in het zuiden.

Er was een schittering opgegaan in het moede oog van den kunstenaar. Hij wendde het gelaat af van het bleke morgenlicht en boog het hoofd.

„Als de abt het goedvindt,” antwoordde hij zacht.

Hij had zijn arbeid niet teruggezien sinds dien zomermorgen toen hij achter Michaël het kloosterpoortje binnenging. En nu, bij éénen blik uit het venster, hoorde hij weer op een verre hoeve ergens aan de rivier een haan kraaien en het plechtig-jubelend gezang der monniken in de kapel, begroeting van een nieuwen dageraad. Het leed van zijn laatste levensjaar verscheen hem in den weerlichtglans van een droomgezicht: zijn vertwijfeling aan eigen kracht, zijn wantrouwen jegens Duyfje, zijn verachting voor liefde van vrouwen en bekoring des levens, al de bange visioenen en gestalten der eenzame nachten van zijn arbeid. Hij voelde in een huivering het

verijlen der laatste maanden: de strenge kloostertucht, van het mettenklokje tot completen; de roes der heimelijke nachtgelagen in de taveernen buiten de stad, als hij met Michaël vermomd het klooster ontslopen was, of de wilde dansen op den kerkhof met de deerntjes uit de verboden wijk.... Het was een leven geweest van harde verootmoediging en jagenden lust. Hij had geen doel en geen licht gezien, doch het einde nabij verwacht dat voor hem dezelfde hoonende grijnslach zou zijn als voor Keizers en Pausen, heiligen en bedelaars.

Nu stond daar een man voor hem die met groote rustige oogen hem aanzag. Zijn lach scheen te spotten met den spot van het dansend geraamte; in zijn zachte sterke trekken leefde een verheven zekerheid. Het ivoor-bruine voorhoofd, onder de korte zwarte lokken, was hoog en leek gewelfd over schatten van wijsheid. In trotsche berusting boog de slanke forsche hals die blanker was dan het gelaat. Een andere wereld leefde in dezen vreemdeling, dan de wereld der enge vroomheidsplichten van den abt, dan de wereld der duivelsche bedwelming waarin Hans door Michaël was binnengeleid. Zijne oogen schenen uit hoogten neer te zien vanwaar hij alles omvatte. De jonge broeder voelde in hem de zonnige voorjaarsvreugde van een onbekende levenskracht.

Battista Andrea nam hem met zich naar den abt die zijne toestemming zorgvol gaf, doch den rechtsgeleerden raadsman en vriend van den Kardinaal van Arles geen verzoek dorst weigeren. Op uren dat Battista het concilie niet bijwoonde liet hij den jongen schilder door een zijner knapen halen. Hij ontving hem in een ruim bovenvertrek zijner herberg en voor een venster, met het gelaat naar de rivier en de bosschige heuvelen, zat hij te lezen in een klein en regelmatig geschreven boek, terwijl Hans op zijn paneel de eerste lijnen van broze houtskool trok.

Intusschen hadden de afgevaardigden van het concilie, argwanend door de vluchtende gestalte in den kruishof, het onderzoek naar de kloostertucht voortgezet. Een voor een waren de monniken, leekbroeders en novissen voor de bank der rechters verschenen en naar al hunne daden, naar al hunne gangen ondervraagd. Doch men zocht Michaël vergeefs. En schrikkelijke beschuldigingen klonken er tegen hem uit den mond der jongeren. In de nachten van dien zomer had hij hen, gekleed in de gewaden van den doodendans, laten dwalen onder het donkere loover van den hof en op den viersprong der paden had hij een cirkel getrokken en vreemde spreuken gemompeld boven een walmend vuur.... Zij hadden de bedwelming gezien van den schilder en ook van hem

woorden gehoord die zij niet begrepen. Nooit hadden zij van die nachtelijke mommerij durven spreken tot den abt; zij konden den dwang van Michaëls blik niet weerstaan en vreesden de diepe vlam van zijn toorn.

Ook Hans verhaalde van zijn willoos gehoorzamen aan de stem van Michaël. Maar hij schold hem niet slecht, zooals velen deden; hij beschuldigde zichzelf van zwakheid en ongeloof en beklaagde den eenzamen monnik dien hij had zien lijden onder een donkere wanhoop.

Het verheugde signore Battista dat zijn beschermeling niet Michaël genoemd had als den schepper van zijne zonden. Met een glimlach had hij geluisterd naar de zware beschuldiging van ontucht, duivelaanbidding en tooverij tegen den gevluchten Michaël. Zijn zonnige blik had bij de norsche trekken der duitsche doctoren beelden weergezien van een verren tocht over de noordsche zee, van landen waar de bergen en de vlakten eeuwig somber lagen onder nevelen en lange schemering. Doch vaak ook had hij bittere woorden moeten bedwingen; en slechts met moeite was het hem gelukt de boetedoening van Hans, door den ouden abt geëischt, te verdagen tot zijn beeltenis voltooid zou zijn.

Op een avond werd hij ontboden in het klooster.

Men had het lijk van Michaël gezien, hangend in het rozenpriël eener beruchte landtaveerne. En nog moest er over den doode geoordeeld worden; want onder zijne pij was een perkamenten blad gevonden waarop in een mengsel van barbaarsch latijn en volkstaal lasterlijke woorden waren geschreven tegen de Kerk van God en Hare dienaren, smaad-rijmen tegen de wereld, vervloekingen tegen de schepping.

Battista Andrea had een heimelijke vreugde over de toornende ontsteltenis der geestelijke heeren. Vele uitspraken van Michaël's zonderling testament schenen hem niet geheel onwaar, hoewel hij de kille duisternis waarin deze arme ziel de wereld had beschouwd als een sfeer van dwaling zag.

Terwijl de arbeid op het paneel vorderde, de kleuren van het gelaat gingen leven, de oogen glansden, verhaalde Battista van zijne reizen of sprak over de boeken die hij las. Het waren minnezangen van dichters uit het oude Latium, het was de wijsheid van mannen die het zoete leven beminden in een stralenden vrede. Zoo opende voor den jongen kunstenaar een onbekende wereld over de verre bergen. Hij zat te luisteren naar den vreemdeling en zag hoe de hemel blauwer werd, hoe de velden teeder ontsproten; hij ademde door het open venster den geur der zwellende knoppen, terwijl het eerste vogeltjilpen

schuchter begon; en hij beseftte dat hij de grenzen van het leven niet kende, dat er andere lichtere tijden waren geweest, dat de witte wolken aan de zuiderkim de schoone vreugde van andere lichtere landen droegen.

Er werd door het Concilie een heftig verbod uitgevaardigd tegen de ontuchtige mommerijen op de dagen der Heiligen, tegen de heidensche zangen en dansen op de hoven der dooden, waar Bacchus en Venus in schandelijken dienst werden gevierd. Benedictijner monniken predikten in de kathedraal tegen die duivelsche feesten, dreigend met schrikkelijke verdoemenis. Een zware boetedoening werd uitgesproken over de schuldige kloosterlingen; het lijk van Michaël, als door duivelen bezeten, opgegraven uit den ongewijden grond, verbrandden zij op de markt der stad.

Toen besloot signore Battista zijn jongen vriend te redden uit de wrekende straf der Kerk. Op een morgen, terwijl Hans arbeidde aan de groene woudverten achter het forsche statige hoofd, begon hij er van te spreken en vroeg of Hans zelf zijn werk naar het zuiden wilde brengen, onder geleide van een vertrouwd dienaar. Hij stelde hem voor daarginds te blijven, veilig voor de strenge godgeleerden en magisters, dáár te werken onder den bloeienden hemel van

Provence. Ook hij, Battista, zou spoedig volgen, het komend jaar wellicht, om weer, als voor zijne komst in het noorden, de bezittingen van den kardinaal van Arles te beheeren. Over de passen der Alpen, door de dalen der bergbeken, dan met de schippers den grooten stroom afwaarts, zou de gids hem brengen naar het paleis te Villeneuve, op de heuvelen aan den Rhône, tegenover de eenmaal luistervolle Pausenstad.

Voor het eerst zag Battista de oogen van den jongen man wijd open in verrukking en herleeften lach. Hij voelde den zachten druk zijner handen; hij vernam zijn gestamelde woorden van dank. En Hans wist aan dat rustig-beheerschte gelaat dat hij een vriend had die hem het glanzende leven schonk, niet den troostloozen dood.

Drie dagen later reisde hij met Battista's ouden trouwen dienaar af, als rondtrekkende kooplieden vermomd. Zij trokken zuidwaarts, in de richting der besneeuwde toppen. En vaak nog keerde Hans het gelaat naar den horizon achter zich. Wakker liggend in de ruwe herdershutten der bergen, naast de razende watervallen, de zuchtende pijnwouden, dacht hij aan de oorden die hij verlaten had, aan de weken van zijn eerst geluk met Duyfje, aan de latere verwarringen van zijn hart, aan zijn wreedheid. Hij schreide om de donkerte van dien tijd; en dan opeens verwonderde

hij zich over de vernieuwing van zijn leven en een heftig verlangen zwol in hem naar de lichtende onbekende toekomst. De vroege morgen bracht nieuwe vergezichten, nieuwe vermoeienis op de hooge paden. Maar eindelijk daalden zij en reden langs den oever van een groot meer, tot zij een bergstroom volgden die bruisend in een diep en steil ravijn het meer verliet. De oevers werden lager, de bedding breeder en het water vloede rustiger langs groene heuvelen. Bij een groote stad, waar de rivier zuidwaarts week, nam een schipper hen in zijne boot.

Zij voeren den Rhône af onder het witte zeil. Op den voorsteven lag Hans met signore Battista's ouden dienaar die hem verhaalde van het keizerrijk aan den oostelijken oever, van het koninkrijk in het westen; die de burchten en steden en kathedralen wees langs de helling der bergen en luid-op lachte als hij den wijnstok roemde en de boomgaarden der vlakten zag. Maar de jonge schilder staarde vooruit over de blinkende wervelstroomen naar de al klaarder verten van licht. Vreemde boomen bloeiden aan den oever; onder de wateren straalde de smaragdgroene diepte; de blauwe hemel leefde en lachte als een goddelijk oog.

Toen, na een bocht van den stroom, verscheen er op een avond een stad met luidende klokken. Hare muren en torens kroonden een rots. Over de lichte

wateren stond een brug met talrijke machtige bogen die naar het gele westen zich verloren achter donker geboomt, in de richting eener andere stad, tegen glooiende heuvelen. Daarheen wendde de steven; daar was Villeneuve, daar was het paleis van Battista Andrea; ginds, op de steilte reeds in den nacht, lag Avignon met de burcht der Pausen en de klinkende torens.

De beide reizigers stonden op de plecht; het zeil viel en de schipper meerde. Zij schouwden den avond in en terwijl de oude dienaar zacht sprak, ontroerde de jonge man over de nieuwe schoonheid der wereld. De avond was stil, nu de klokken in de verte zwegen; de stroom ruischte langs de oeversteen en, over de slepende takken van het struikgewas; er floot een vogel in de hooge populieren. Geen nevelen, geen kilte was er als in het noorden; de zoete nacht welfde doorschijnend klaar over een wereld vol bloesemgeur. Hier konden duivelen noch donkere demonen wonen; hier kon de dood geen verschrikking zijn. Hoopvol trad Hans voort over het stijgend pad, achter den pratenden grijsaard die de woningen der grooten, de oude torens, de kloosterpoorten wees. En nog voor het westen geheel duister was, bereikten zij het paleis van Battista Andrea.

Vroeg in den volgenden morgen werd hij geroepen bij vrouwe Faustina, in een zaal aan den binnenhof. Zij leunde uit het venster; Hans zag alleen den goud-blonden haarwring, onder een groen-kanten mutsje; hij hoorde hare stem en de geluiden van kinderen die daarbuiten speelden. Toen zij zich omkeerde, sloeg hij de oogen neder en, op ééne knie gebukt, bood hij haar de beeltenis van haren man. Zij bleef zwijgen, onbeweeglijk. Hij hoorde haar ademen, langzaam en diep. Eindelijk, toen zij het paneel uit zijne handen nam, dorst hij haar aanzien en zag haar bleek, de oogen vochtig, maar zulk een lieflijken glimlach van dankbaarheid rond den fijnen mond, dat hij een trotsch geluk om zijn werk in zich voelde.

Sinds dien morgen ontmoette hij haar zelden. Doch 's avonds, als hij uit zijn torenkamertje staarde over de rivier en de Pausenstad tot naar de verre bergen, zag hij steeds het schoone bleeke hoofd voor het duisterend landschap.

Toen begon hij op een klein paneel de beeltenis van haar en hare beide dochttertjes te teekenen. En 's morgens, spelend met de kleinen op den binnenhof, de meisjes van den paleiswachter helpend bij den welput, bespiedde hij donna Faustina's trekken als zij weer boog uit het venster en met de kinderen sprak.

Zoo groeide het beeld langzaam maar met vaste teedere lijnen. Onder den nacht-blauwen hemel, ver in de diepte de lichtende stroom, de donkere getorende stad, schilderde hij het blonde hoofd, een glimlach vol verwachting in den liefderijken blik; als smeekte zij de weerkomst van den beminden man. De kleine blanke handen hield zij op de hoofden der kinderen die naar haar opzagen.

Hij toonde haar zijn arbeid niet. Maar toen tegen het eind van den zomer de oude dienaar weer naar het noorden vertrok met een gezelschap kooplieden uit Marseille, gaf hij het paneel aan hem mede voor *signore Battista*. Hij hoopte in stilte dat zijn beschermer spoedig zelf zou komen, verlangend naar hen wier minnend hart in geen beeldende lijn te omvatten was.

Nu bleef hij niet meer in het paleis; hij zwierf door de nauwe straten van het stadje langs de muren der kloosters of zat in de herbergen met krijgsvolk en kooplui. Eens op een Septemberavond zag hij er een bedelmonnik staan die de muilezels van een koopman voerde en streelde en de zwaluwen broodkruimels liet eten uit zijne hand. Het was een kleine magere man; de bruine pij hing rafelend op zijn bloote voeten; zijn schedel was kaal; onder het lage voorhoofd glansden zijn donkere oogen van een verterenden gloed.

Toen hij met een zwijgenden groet was heengegaan

zei de waard tot Hans die den monnik glimlachend nastaarde :

„Broeder Moricus is een groote gek. Hij kon het goed hebben in zijn klooster binnen Avignon en toch leeft hij liever alleen in een hut en bedelt oud brood langs de deuren hier en in de dorpen. Hij preekt wel tot het volk op de markt, maar zij lachen om hem en noemen hem onnoozel.”

Hans vroeg waar de zonderling woonde.

„In het boschje ginder,” antwoordde de waard, „buiten de poort. Er staat een bouwvallige kapel die hij nu oplapt... Die muilezel hier heeft meer verstand,” voegde hij er lachend aan toe.

Hans leegde zijn beker en wandelde de poort uit. Op den heuvel zag hij den monnik weer die naar de laatste vonken der zon tuurde. Tegen de helling omgaf een olijvenboschje de grijze muren van den bouwval, naast een hut van dorre takken. De handen reikend in vriendelijk gebaar trad de eenzame man nader en begroette Hans :

„Welkom in mijn kluizenarij. Wie gij zijt weet ik niet, maar ik zie aan uw moeden blik dat gij rust zoekt.”

„Ik zoek menschen die de blijdschap kennen,” zeide Hans. „Ik wil weten hoe zij het geluk van de blijdschap hebben verworven. Zelf ben ik uit een land

van treurnis en leed gekomen en ik voel mij aan den ingang der blijdschap staan. Maar ik wil haar geheel kennen, als een bezit voor altijd."

Broeder Moricus liet zijn gast neerzitten op een steen onder het looverdak der hut, en terwijl zij over de schemerende heuvelen zagen hernam hij:

"In deze woonplaats zult gij vinden wat gij zoekt: de blijdschap der armen die grooter is dan de rijkdom en de macht van alle koningen."

In de groene duisternis van het boschje glinsterden zijne oogen van verrukkenden gloed. Hij sprak tot diep in den nacht van de heerlijkheid der naderende tijden, van de profeten die sinds twee eeuwen het menschdom vermaanden en wier grootste Sint-Franciscus was. In de stilte dezer eenzaamheid, waar alleen de koele wind ruischte die van onzichtbare bergen kwam en soms een vogel in zijn sluimering even float, zag Hans de gelukzalige landschappen eener herboren aarde, hoorde hij in de stem van den monnik de kracht eener onverwinnelijke ziel. En toen hij naast hem rustte op het leger van mos en bladeren, doch niet slapen kon, dacht hij aan een anderen nacht, dat ook de poorten eener stad gesloten waren, maar wilde begeerten, een schoon en jong geluk verschroeiend, in hem hijgden naar verzadiging. Toen, in den zoelen zomernacht, had hij

gewaand het leven te veroveren en echter onderging hij de verschrikking van dood en donker vergaan; nu, in den nacht die reeds geuren van najaar aanwoei, voelde hij het leven in zich als een rijzende vreugd, een altijd-durende liefde. Hij zag de oogen van haar die hij verstiet en toch eens had liefgehad als het onontbeerlijk licht. Hij zag ook het bleeke gelaat van vrouwe Faustina, de ronding van haren hals, de fijn-gespitste vingers. En hij mijmerde over de schoonheid der vrouwen, zoodat hem de monniksgeloften zwaar en vreemd schenen in een wereld die rijk aan liefde was.

Nu ging hij iederen morgen, zoodra met den dageraad de stadspoort opende, naar de hut in het olijvenboschje. Terwijl hij steenen hielp aansleepen voor de herstelling der kapel, hoorde hij broeder Moricus verhalen van zijn leven, in weelderige jeugd begonnen, in nachtelijke festijnen met de lichtekooien van Marseille. Op een vroegen morgen, rillend in brandende koorts, verminkt en berooid, was hij onder een boom aan de kade der zee opgenomen door een Franciscaner monnik, die hem barmhartig verpleegd had in zijn klooster, maanden lang. Toen beseftte hij de snelle eindigheid van het aardsche leven, toen zag hij de ledigheid van het wilde genot. Hij deed de geloften. Doch om het oude oord zijn

zonden niet meer te zien, ging hij zwerven, de kusten volgend der zee, tot hij het gebergte van den heiligen Stichter der orde bereikte en de anachoreten bezoeken kon in hunne eenzame hollen. Hij had hen hooren spreken van de drie tijdperken in het leven der menschheid: van het eerste, waarin de Vader heerschte met de strengheid der Wet; van het tweede, waarin de Zoon de Genade bracht; van het derde, onder de heerschappij van den Geest en de volheid der Liefde. In het eerste schitterden de sterren boven de doornen; in het tweede bleekte de dageraad boven de rozen; in het derde straalde boven de leliën de dag. Nu ging, sinds twee eeuwen, het tijdperk van den Geest en der Liefde ontluiken over de dorstende wereld. En de eenzame mannen hadden ook de ijdelheid der wetenschap verkondigd; want voor de geleerden bleef de waarheid verborgen; aan de kinderen openbaarde zij zich; de wetenschap voerde tot trotschen waan; de waan stortte zijne slaven in den afgrond der ketterij. Zij verhaalden het leven van den arme van Assisi, zooals het beschreven stond in een boekje van drie zijner gezellen; met verontwaardiging spraken zij van de ontaarding der orde, van de weelde der kloosters en de hebzucht der monniken.

Toen was broeder Moricus naar Frankrijk

teruggegaan en in de oude Pausenstad aan den Rhône hadden de Cordelieren hem in hun klooster ontvangen. Doch hier ervoer hij hoezeer de eenzamen van het gebergte waarheid spraken. In de kerk van het klooster werd het graf eener vrouw door vreemdelingen bezocht; zij fluisterden van madonna Laura en haren dichter. Zij vereerden de wereld en haar ijdel schijn; zij dienden niet God in nederige gehoorzaamheid en reinheid van hart. Eindelijk zelfs verbrandden zijne broeders het boekje der drie Gezellen en spraken van oude ketterijen onder de Franciscanen. Hij wees hen op hun wereldsch verblijf, op hun trotschen klokketoren; doch zij lachten hem uit, zoodat hij het klooster op een avond verliet en hier op den heuvel, in den bouwval der kapel, een toevlucht vond.

Broeder Moricus scheen de macht der vrouwen te vreezen. Hij sprak verachtend van de dichters die haar, den oorsprong aller aardsche ellende, in fraaijrijmende liederen bezongen als de schoonste bloem der schepping. En ook Hans dacht aan zijn verleden, aan de sombere stem van Michaël die hem de vrouw had doen vervloeken, het zoete kwaad, honing tegelijk en venijn. Maar nu wist hij dat het dwaze verblinding was geweest; hij wist het sinds zijn vaart naar deze lichtere streken, sinds hij de lieflijke trekken van donna

Faustina niet meer vergeten kon. En dan mijmerde hij over Duyfje die argeloos had liefgehad en geen anderedandevolle overgave begreep. Waarom waren de dingen zoo gebeurd, ... waarom had zij niet kunnen blijven voor hem?...

Hij voelde vaak een pijnigende begeerte naar haar. Als hij 's nachts uit zijn torenvenster naar het noorden tuurde, waar de sterren fonkelden boven den bleeken stroom, noemde hij haren naam en verwonderlijk-klaar zag hij den smekenden blik van Duyfjes oogen. Hij huiverde dan, want hij begreep dat de schoonheid van vrouwen machtiger over hem was dan het vrome verlangen naar een verheven rust.

Hij sprak erover tot broeder Moricus die glimlachend luisterde.

„Geesel het opstandige lichaam met doornen,” was zijn raad; „wentel het naakt in de sneeuw, laat den harden hagel het kastijden! Gij moogt niet eene der schepselen liefhebben boven het andere geschapene. Om den Schepper alleen moogt gij de aarde loven, zooals onze broeder Franciscus deed. Hij prees niet de zon en de maan en de sterren, niet den wind en de wolken en het blauwe uitspansel, niet de rivieren en het vuur, niet de aarde met hare vruchten en bloemen, maar hij prees in Zijne heerlijke werken den almachtigen Schepper zelve. Hoe zoudt gij dan

een vrouw kunnen liefhebben en uw leven met haar deelen? Zouden niet de begeerten en ijdelheden uwer vrouw, de zorgen voor het brood uwer kinderen uwe aandacht verblinden voor Gods heerlijkheid, de eenig-aanbiddelijke? De kuischheid is de heiligste der deugden en geen sterveling bereikt eenige geestelijke genade, zoolang hij genegen is tot de zonde van het broze vleesch."

Doch ondanks de woorden van den monnik bleef Hans in zijn droomen het lieflijk gelaat van Duyfje aanschouwen tusschen beelden van oud geluk. Soms lachte zij hem toe en hij wilde haar grijpen; dan werd hij wakker en schreide om het onherroepelijk-verwoeste. Maar als hij vrouwe Faustina des morgens uit haar venster had zien buigen onder den rooden wingerd, liep hij den dag weer te zingen over de heuvels of langs den stroom. En toch had hij haar niet lief als eene die hij begeerde. Hij was gelukkig in haar nabijzijn; hij eerbiedigde haar als de uitverkorene van zijn wijzen vriend. Een stille vreugde groeide in hem. Hij dwaalde over de landwegen, door de dorpen, en, de volkstaal beter leerend begrijpen, sprak hij met de lieden die hij ontmoette, hielp hen bij hunnen arbeid, speelde met de kinderen voor de deur eener eenzame hoeve. En intusschen dacht hij aan de verhalen van broeder Moricus over

den nederigen Heilige die den dood niet vreesde maar als eene zuster toesprak en toch ook het leven bewonderde en al de levende wezens liefhad om hunnen Schepper. Hij nam de kinderen op zijn knie en streelde hun donkere haren; hij vlocht kransjes voor hen van de laatste bloemen en het roode najaarsloof. Hij voelde zich niet eenzaam, al zag hij dagen lang geen bekend gelaat. Want hij had de zon en het blauwe gewelf, hij had den regen en de statig-bewegende wolken, hij had den storm en de schuimende golven van den stroom. Als hij geen stemmen van menschen hoorde, luisterde hij naar het ruischen van een beek en sprak tot de vogels. Echter, hij voelde dat hij de wereld anders liefhad dan broeder Moricus hem leerde. Hij kende de verrukkingen over de schoone aarde met hare bergen en wouden onder het hemellicht, maar hij onderwierp zich niet als dienaar aan schepping van God. Hij was niet nederig als de eerste broeders van Franciscus; hij zou een hut van takken kunnen bewonen, hij zou water kunnen dragen voor de dorstigen en zijn laatste brood met een hongerige deelen; maar hij zou geen melaatschen kunnen verplegen om Gods wil; hij zou voor de schoonheid eener vrouw zijne oogen niet neerslaan. En het verlangen om een minnenden blik in den zijnen te zien, om een sidderend lichaam aan zijn

borst te drukken, werd vaak zoo heftig, dat hij de vuisten balde en zijn hoofd in de hooge halmen tegen de aarde sloeg.

Het najaar ging voorbij in storm en regen, maar het was niet droef als in de donkere nevelen van het noorden. Hans bezocht nu en dan broeder Moricus, maar tot diens verdriet bleef de jonge man onwillig de pij der Franciscanen om te gorden. Hij vreesde niet in armoede te leven, hij wilde arbeiden waar arbeid voor zijne handen was; doch hij wilde vrij zijn, door geloften niet gebonden.

De eerste sneeuw viel; op de torens en daken van Villeneuve verdween zij snel met weer zoelere dagen, maar de verre Alpen bleven wit tot laag op de hellingen. Toen, eenen avond in November, hoorde Hans gerucht van paarden en bevelende stemmen op den voorhof, en uit een venster glurend herkende hij bij het licht der toortsen Signore Battista Andrea met zijn gewapende dienaren. Hij zag hem de treden opsnellen naar de groote zaal, doch in de opening der wijde deuren trad Faustina hem reeds tegemoet en zij omhelsden elkander lang en stonden, handen in handen, elkaar aan te zien.

Het bleef op den voorhof tot ver in den nacht rumoerig van paardengetrappel en geroep van mannen. Hans sliep niet; hij dacht aan de twee die nu

weer bij elkaar waren, die ook niet zouden slapen maar elkander troosten zouden na lange scheiding. Het verheugde hem; hij had zijn beschermer lief om den zonnigen levensadem die hem gered had en zou blijven redden; hij vereerde in donna Faustina al wat hij in vrouwen zag en droomde van waardige en lieflijke schoonheid.

Dien vroegen morgen verliet hij niet, als anders, het paleis; hij wachtte voor de deur der zaal. En toen signore Battista, na enkele uren, lachend en pratend met Faustina de wenteltrap afkwam, greep Hans zijne handen en kuste ze heftig-bewogen.

Hij bleef bij hen en hunne kinderen aan het morgenmaal. En terwijl hij vaak in zwijgend bewonderen opzag naar vrouwe Faustina, hoorde hij Battista verhalen hoe het de beeltenis was zijner geliefdste wezens die hem zoo spoedig had teruggebracht. Toen hij die trekken weergezien had op het paneel, was het verlangen naar hen te sterk geworden. Hij had zich los weten te maken uit de rechtsgedingen van het Concilie en voor den kardinaal een anderen raadsman ontboden, een zijner vrienden uit Toscane. Het gekibbel der magisters en doctoren was hij lang reeds moede... Waartoe zijn leven te doen vergaauwen, terwijl gelukkige dagen hem wachtten in den glimlach der beminde vrouw, onder den geurenden

hemel van het zuiden... En dankbaar zag hij den jongen kunstenaar aan, hem lovend om de machtige stem van zijn werk.

De straling van Faustina's oogen, haar verwonderd staren op de beeltenis waarin zij zich-zelve mijmerend en verlangend weervond, schonken Hans nog dieper vreugde. Hij wist dat zijn arbeid niet vergeefs was geweest, nu hij twee menschen weer vereenigd had die noode gescheiden waren. Maar tegelijk was zijn eigen blijdschap over de terugkomst van signore Battista zoo groot, dat hij in het zenden der beeltenis zijne zelfzucht niet van de onbaatzuchtigheid wist te scheiden. Op een avond, toen zij met broeder Moricus, die voor een sneeuwstorm toevlucht gezocht had, rond het haardvuur zaten, sprak Hans ervan tot zijn vriend. Doch Battista was niet verbaasd.

„Alleen de dwepers denken zich onbaatzuchtig”, zeide hij. „Zij beseffen niet dat al wat wij meenen te werken voor anderen onbewust gedaan wordt ter verhooging van eigen geluk. Uw vriend, de eenzame Franciscaner”, — en hij wees naar den monnik die te dommelen zat op den vloer maar nu scheen te ontwaken, „leeft hij geheel voor het heil der menscheid? Waarom zoekt hij de armoede en de stilte, als het niet ook is voor de redding van eigen ziel? De

vrome broeders sluiten zich af van de wereld en zij weten wel wat zij doen. In de armoede en haar onbeperkte vrijheid is een groot genot. Mijn rijkdom schijnt mij vaak een dwaze last..."

„Schud den last van u af”, viel broeder Moricus hem in de rede. Hij zat nu overeind en de vlammen der beukenblokken gaven vreemde diepe schaduwen in zijn uitgevast gelaat. „Werp den last van u af! Verdeel uw goed onder de armen, zooals de rijke jongeling deed, zooals de heilige Franciscus u het voorbeeld gaf. De zwaarte van uw rijkdom zal uw ziel in de diepte trekken.”

Signore Battista glimlachte en maakte met de fijne blanke hand een afwijzend gebaar :

„Integendeel,” antwoordde hij; „dat ik den last van mijn rijkdom op mij neem zal mij niet ten nadeel zijn. Wat hebt gij gedaan, eerwaarde broeder ? Gij hebt, vermoed ik, uwe bezittingen weggeschonken; gij hebt u zelf de verdienste der armoede verschaft, maar de armen hebt gij met kostbaarheden bezwaard. Gij hebt een last van u-zelfen op anderen afgewenteld.”

Broeder Moricus zweeg en liet het hoofd zinken. Hij dacht aan de dagen zijner jeugd, toen zijn rijkdommen als sneeuw waren versmolten in den gloed der festijnen. Doch hij hernam:

„Wij gaan slechts voor. Maar als ieder der

menschen ons volgde in armoede en kuischheid en gehoorzaamheid aan den wil van God, het paradijs zou op aarde zijn afgedaald!"

„Als wij allen arm waren," zeide Battista, „er zou geen vreugde meer op aarde zijn, ... en voor u geen verdienste van zelfverloochening en strijd. Als wij allen kuisch waren, er zouden weldra geen menschenstemmen meer zijn om den lof te zingen van God en de Heilige Maagd, geen menschenharten ... om ongehoorzaam te zijn! Als er geen booze wereld was, eerwaarde, gij en uwe broeders kluizenaars zoudt haar niet kunnen ontvliesen. En is dit ontvliesen geen groote deugd?"

De monnik schudde het hoofd en sprak;

„Gij miskent de orde van den heiligen Franciscus. Gij denkt dat wij zijn als de stylieten en anachoreten der woestijn. Maar wij vreezen de wereld niet, als wij waarlijk Hem volgen die ons de heilige Armoede tot levensgezellin gaf. Er zijn broeders die rijkdommen verzamelen en voorrechten, die zich afzonderen in hun weelde. Zij kennen hunnen Apostel niet. De Heilige veroordeelde het eenzame leven der gepeinzen dat enkel strekte tot eigen heil. Hij riep ons tot daden, tot leniging van den nood der menschheid."

„Bedenk dan," antwoordde signore Battista, „dat de rijkdom niet altijd een nood is. Ik voor mij begeer

uw heilige armoede niet. Laat ons de verdienste dat wij uw armoede een verdienste voor u doen zijn. Tracht niet heel de menschheid te maken zooals gij zelf zijt. Prijs God dat Hij de zwakken schiep om door u geholpen, de rijken om door u beschimpt te worden. Wat zult gij nog te doen hebben in het hemelsch Paradijs?"

Broeder Moricus stond op en zuchtte.

„Gij spreekt slechte dingen,” zeide hij, „want gij ontrooft mij dezen door uw zondige drogredenen.” En hij wees met medelijdend gebaar op den jongen schilder.

„Als hij met ons gelukkig is, eerwaarde broeder,” hernam Battista Andrea, terwijl hij den monnik naar de deur geleidde, „laat hem dan vrij. Wees blijde dat gij u over hem bedroeven kunt.....”

Sinds toen spraken zij veel over wat in die tijden den geest der menschen bewoog. Donna Faustina verhaalde van de oude beelden die zij in het Toscaansche land had zien opdelven onder puin en distels; het blanke marmer leefde nog, hoe ook geschonden door de hand van lang-vergeten barbaren. De goden en helden der oude wereldrijken werden

weer zichtbaar en naar hun vervallen tempels gingen geleerden en kunstenaars ter pelgrimage. In de paleizen waar de onsterfelijke beelden stonden, waar de munten van oude keizers werden bewaard en de albasten vazen bewonderd, spraken de vorsten met wijsgeeren en dichters over de zangen van Griekenland en Rome. Terwijl in het noorden werd getwist over de macht van Paus en Concilie, terwijl de akkers van Frankrijk verwoest lagen onder de hoeven van vreemde ruiterbenden, ontbloede aan gene zijde der bergen een jong leven uit oude verloren-gewaande schatten. En Battista sprak van de wijsgeeren die de geheime machten der ziel hadden gepeild en doorvorscht, van de groote geesten in wie de vroegere wijsheid herboren was. Hij las zijne vrouw en zijn jongen vriend schoone dialogen en sententies voor en zij begrepen dat er veel wijze dingen waren gezegd door de oude heidenen.

De winter ging voorbij; het voorjaar kwam. Op een morgen aan het vroegmaal vertelde Battista Andrea dat hij zijn lustslot in de lage zuidelijke Alpen deed gereedmaken voor het zomerverblijf, om de broeiing der vlakke te kunnen ontvluchten in de koelte daarboven. Enkele ochtenden later vertrokken zij voor zonsopgang, met een klein gevolg van gewapende dienaars. Zij reden over de oude steenbrug

naar Avignon die het eiland der Barthelasse kruist. De dageraad lag voor hunne verheugde blikken. Boven de getorende stad, zwijgend nog in het vroege uur, dreven dampen als bleeke rozen in het ontwakend licht; uit violette schaduwen rezen de ontzaglijke muren der Pausenburcht.

Voor de kapel, op een der laatste pijlers uitgebouwd, zat een meisje.

„Het mooie dochtertje van den poortwachter”, zei de oude dienaar van signore Battista tot Hans. „Haar vader wist dat wij hier al vroeg langs zouden komen. Zij zal ons de deuren wel openen.”

Toen zij opstond zag Hans dat zij volwassen, van hooge slanke gestalte was. Haar ronde boezem bewoog zacht bij het voortschrijden; hare wangen kleurden, hare groote donkere oogen lachten vroolijk onder 't spreken met vrouwe Faustina. En weer dacht hij aan dien zomernacht voor een andere poort, op de steenbrug in het noorden; weer zag hij de wanhoop van Duyfje, zoodat zijn gelaat versomberde en het meisje, de hand nog talmend aan den zwaren ijzeren sleutel in de poort, verbaasd den jongen man aanstaarde die niet glimlachte in den zuiveren blijden Aprilmorgen.

Doch onder het voortrijden op de zachtkens stijgende wegen, terwijl de dag aankwam over de

bergtoppen en de valleien ontwaakten, zonk het beeld van vroeger uit zijne gedachten en de gestalte van het poortwachtersmeisje verscheen weer. Hij zag haar gelaat, zooals zij het opgeheven had naar de rijdende jonkvrouw, het sterke leven harer oogen, de zwarte vlechten langs de zwelling der borsten. De klarende schemering van den ochtend bleef hij rondom haar zien. Hij sloot, al rijdend, de oogen om het beeld te bewaren in zijn herinnering.

En zoo luisterde hij slechts weinig naar de woorden van signore Battista die zich vaak tot hem wendde en van de stroomen en toppen verhaalde die zij langs trokken, van het wilde oord der Vaucluse en Petrarca's eenzaamheid en leed, van diens mijmeringen op de ongerepte steilten van den Ventoux.

Diep in den avond bereikten zij, na de laatste moeilijke uren van stijgen door een donker beukenwoud, het slot Castellás, aan de zuidelijke helling van een hooge bergketen. Het was er koel en de wind woei geuren aan uit de vlakke, van de lagere heuvelrijen, van de verre zee.

Reeds den volgenden morgen begon signore Battista te spreken van gasten die hij zou nooden om de stille maanden in dit eenzame en hooge nest te verbreken met dagen van vroolijkheid. Intusschen

gingen zij de bosschen door, bestegen de naaste toppen, daalden af naar de vallei waar zij forellen vingen tusschen de steenen der beek. Doch zij arbeidden ook. Battista Andrea had vele boeken meegebracht uit Villeneuve; hij las en schreef onder het lommer van een kastanje aan den rand der steilte, vanwaar hij ver in het zuiden de glinstering der groote zee ontwaren kon en op de paden van den tuin Faustina over hare bloemen gebogen zag en de kinderen spelen. Hans zat vaak bij zijn gastheer en soms sprak hij wel met een schroomvollen glimlach van de duistere wereld daar in het noorden en van het wonder dat het leven zoo rijk was aan nieuwe schoonheid en warmte. Hij leerde de taal van het oude Rome en de beginselen der eerste vrije kunsten.

Eens nam Battista hem mede de wildernis der bergen in:

„Je zult een mensch zien,” sprak hij, „die evenals de goede broeder Moricus in het eenzame leven zijn heil waant. Maar deze schuwt de wereld als een anachoreet. Hij volgt de zeer oude leer der Manichaeërs.”

Zij reden enkele uren. Toen zagen zij achter ruige braamstruiken een grot; voor den ingang op een steen zat een man met donker gelaat en langen zwarten baard; aan zijne voeten in het gras lag een

jong meisje dat verschrikt opsprong en de beide vreemde mannen nieuwsgierig aanzag.

De kluizenaar scheen niet verwonderd. Met een kort gebaar wees hij het slanke kind naar de duisternis binnen de rots en zeide :

„Ik herken u wel, signore Battista Andrea, al is het vele jaren geleden dat ik voor het laatst u daarginds bezocht. Hebt gij uw leven niet veranderd? Gij wandelt nog in zijden kleederen en met denzelfden ijdel glimlach. Verleidt gij nu ook de jeugd met uw heidensche leeringen?”

„Ik heb mijn leven niet veranderd, vriend Ismaël,” antwoordde Battista. „Maar zoo die verschijning daareven geen droomgezicht was, ik zou zeggen dat gij uw leven verbeterd hebt door wat gezelschap in de eenzaamheid. Hoe is het, eerwaarde vader,...of mag ik u zóó nog niet noemen?”

„Gij zijt lichtzinnig in uw woorden als vroeger,” hernam de donkere man afwijzend. „Wat begrijpt gij van de leer van Mani!”

„Ik begrijp,” zeide de edelman met een wijd gebaar naar de grot en de schaduwen van het lorkenwoud, „ik begrijp dat het paradijs, waarvan gij mij vroeger spraakt, voor u op aarde gekomen is. Gij hebt de schoone wereld rondom u, gij hebt een woning die niemand u benijdt, gij hebt een gezellin

die.... menigee u misschien wel benijden zou...."

De zwarte oogen van den kluizenaar gloeiden op.

Hij sprak :

„Gij begrijpt niets. Gij weet niet van het bestaan der heilige jonkvrouwen, waarvan Onfale er eene is. Gij leeft in de duisternis der stof...."

„Waarom tracht gij niet meer, zooals vroeger, mij uw licht te brengen?" zeide Battista. „Gij weet dat ik graag disputeer, mits niet met doctoren en magisters over de macht van den Paus. Gij zult, zelfs met uw heilige jonkvrouw, op Castellas welkom zijn. Over enkele dagen heb ik gasten uit Toscane die uwe betoogen met evenveel genoegen als ik zelf zullen aanhooren. Nogmaals, eerwaarde Ismaël, gij zijt welkom!"

Terwijl zij spraken had Hans door de schemering der grot Onfale's gestalte weer zien gaan. Zij droeg een wit kleed, eng sluitend om het ranke bijna tengere lichaam. Doch de mouwen waren wijd en als het meisje even de handen ophief naar het rossig haar werden de blanke armen half ontbloot. Zij gluurde naar de mannen voor de grot; Hans zag den glans harer groote lichte oogen.

De gasten kwamen op het oude bergslot. Signore Battista en donna Faustina leidden hen rond en de anderen luisterden naar hunne verhalen met de weetgierigheid van gelijk-gezinden. Het was een jonge priester van vorstelijken stam, met zijne nicht die naar Lyon reisde onder de hoede van hun beider leermeester, een befaamden humanist. Zij waren verblijd, na de steilte der passen en de gevaren der voorjaarslawinen die de dalen deden dreunen, nu rust te vinden onder het dak van een vriend, in het vogel-zingend woud, op de bloeiende terrassen van het park waar zij over de verbreedende valleien zagen. Signore Battista bracht hen bij den vervallen romeinschen wachttoren, op een rots achter het park, waar de eerste vestiging was van Castellans en de wereldveroveraars de dalen konden bespieden naar drie zijden. Hij vertelde hun van den ouden heirweg die hoog langs de toppen ging; van de Saracenen en Vandalen die den toren hadden belegerd.

Hans volgde hen en luisterde, want ook in de tijden gingen hem telkens nieuwe verten open, na de benauwende engte van zijn vaderstad en zijn klooster. In verbazing hoorde hij de dingen die de vreemdelingen spraken. De vrouwen redetwistten met de mannen als gelijken; zij lazen voor uit boeken die zij hadden medegebracht, de dichters en wijsgeeren van hun land.

Intusschen teekende hij de beeltenis der drie gasten ter wille van signore Battista, daar deze de trekken zijner vrienden voor zich wilde zien ook als zij weer zouden zijn afgereisd. De rotsen met de neerstortende beken, de wuivende woudtoppen der helling, de vlakke met haar stroomen en verre steden deed hij ontwaren in de diepte achter hunne hoofden, en terwijl hij die teedere lijnen trok juichte opnieuw in zijn hart de blijdschap over het leven, de liefde voor alle dingen, voor de gouden zon het meest. Doch het gelaat der vreemde jonkvrouw beschouwend en vaak zijn oog latend afdwalen naar Faustina's klaren lach, voelde hij al zijne vreugden samentrekken in het verlangen naar de omhelzing eener vrouw en hij dacht in zonderlinge verwarring aan den trotschen rond boezem van het meisje op de brug voor Avignon, aan de wijde violette oogen van Onfale. De geuren van den tuin bedwelmden hem; de stemmen der vrouwen deden hem sidderen.

Eens, terwijl zij aan het avondmaal zaten op het terras, trad uit de late schaduw van het woud de kluizenaar Ismaël met zijne gezellin. Den zwarten baard streelend kwam hij ernstig, langzaam nader. Het meisje hield de oogen neergeslagen achter een grauw sluijer. Beiden waren blootshoofds, barrevoets.

Verrast ging signore Battista hun tegemoet. Doch

zij weigerden de steenen bank die hij hun bood en zetten zich in het gras.

„Wij wenschen uw weelde niet,” zei de eerwaardige Ismaël. „Zooals wij de grassen en andere planten der aarde tot ons voedsel hebben gekozen, zoo willen wij ook in hun midden rusten.”

„Volgt gij de oude kettersche leer van Manichaeus?” vroeg de jonge Toscaansche geestelijke. „Er is daarin veel schoons en waarschijnlijk. Ook wij noemen Christus het Licht der wereld. Doch de leer van uw profeet heeft veel heidensche invloeden behouden....”

„Het heidendom is niet geheel te verwerpen,” viel zijn grijze leermeester in, terwijl Battista goedkeurend glimlachte. „Onze diep-vereerde Virgilius leidde een christelijk dichter door hel en vagevuur; hij heeft gedroomd van dezelfde moeder-maagd aan wie de heidenen van het oude Gallië een altaar wijdden: *virgini pariturae*. De wijzen en dichters der oudheid zijn niet tot eeuwige smarten verdoemd; zij leven in de groene bosschages van den eersten hellekring. De goddelijke geest leefde reeds in hen, doch verspreid.”

Nu echter schudde *signore Battista* ontkennend het hoofd. Hij sprak: „Als het mij gegeven ware, ik zou hen opnemen in de hoogste hemelsfeer. Ik moet vaak in mij-zelfen lachen om uw

oordeelenden Christus op den laatsten dag. Ik stel mij de werkelijkheid dier profetieën voor: het engedal van Josaphat gevuld met de ontelbare millioenen die eens de aarde bevolkten. En op den troon der hemelen de Rechter der Wereld, hen scheidend naar twee zijden. Zal Hij de wreedheid, ook de zekerheid van het oordeel bezitten, voor de eeuwen der eeuwen de zielen van vele Zijner kinderen in duisternis en schrikkelijke pijnen te storten? Heeft Hij-zelf niet de zielen dier kinderen geschapen.... en naar Zijn beeld? Als ik de schoone dingen zie dezer aarde, door asceten en anachoreten zoo heftig gescholden voor een oord van tranen; als ik ook de scheppingen der menschen zie, de tempels en beelden van wie gij heidenen noemt, en de zangen der dichters hoor, dan prijs ik dit aardsche leven hoog en ik veracht alleen hen die het ontluisteren. Heeft de Schepper al deze heerlijkheid niet gegeven om te genieten? Heeft Hij de bergen niet gebouwd, om van hunne toppen Zijne wereld in de onbegrensde schoonheid te beschouwen? Zie en verwonder u met mij over de zon die deze groene bergen en vlakten beschijnt met haar dalend licht! Adem met mij de geuren der bloeiende boomen, heb de bekoring der vrouwen en kinderen lief!"

Hij zweeg en streelde de blonde haren van Faustina. Toen antwoordde hem de grijze humanist:

„Gij herinnert u, signore Battista, de ervaring van den grooten dichter Petrarca op den top van den Ventoux.... Hij opende het boekje van den heiligen kerkvader Augustinus en las opeens de woorden: De menschen gaan heen om te bewonderen de hooge bergen en de ontzaglijke stroomen der zee en den breeden val der rivieren en den omgang van den oceaan en de baan der sterren en zij veronachtzamen zichzelf....”

„Ik herinner het mij uit een van zijn brieven,” antwoordde Battista Andrea. „Doch Petrarca had anachoretische neigingen; in de eenzaamheid van Vaucluse bestreed hij zijne zinnen; hij at slechts vijgen en druiven, noten en amandelen, en het zwarte brood der boeren. Hij leefde er in de genotvolle smart eener treurende liefde. Zijne afzondering was vol schoone zelfzucht; hij las de dichters en redenaars van Rome in zijn kleinen tuin bij de bron; hij liep 's avonds op de hellende weiden en in de stille bergen wachtte hij het maanlicht. Hij was geen heilige mensch, noch als Antonius, noch als Augustinus. Liefde en roemzucht bewogen hem die geen laurierboom zag zonder aan madonna Laura te denken en aan de begeerde dichterkroon. Hij proefde het leven, anders dan wij het doen; hij maakte ook de smart tot een heerlijke bedwelming.

En is het noodzakelijk dat wij ons-zelfen veronachtzamen, terwijl wij de hooge bergen bewonderen en de stroomen en de sterren? Ik heb vaak ervaren hoe ik mij-zelfen te beter weervond in de beschouwing van Gods schoone werken. De christelijke wijsgeer schijnt mij te streng...."

„Ijdele woorden!" zeide Ismaël met verachting. Zijne donkere oogen gloeiden, vertoornd over al wat zich niet onderwierp aan zijne leer. „Ijdele woorden over ijdele dingen! De werken der heidenen, hunne beelden en tempels en gedichten, zijn verdoemd. De Zoon van het eeuwige Licht, Christus, is de verlosser. Maar ook de tempels en altaren en beelden van hen die zich de Christenen van Rome noemen verwerpen wij. Ons leven is in onthouding en kuisheid. Zoo wachten wij den reinigenden brand der wereld en het eeuwige leven der zaligen, als het rijk des lichts opnieuw over de aarde zal zijn gedaald."

„Schoone visioenen," hernam Battista, „even schoon als al de profetieën van het paradijs op aarde, zelfs even schoon als de droomgezichten van den jongsten dag. En wat is er van alles gebleven! Toen het duizendste jaar na de geboorte van den Heiland zou voleinden, werd de komst van den Wereld-rechter voorspeld en er waren er die de bazuinen

reeds hoorden. Zie hier: wij zitten nog onder de kastanjes en aanschouwen nog de verre vlakten en den stillen avondhemel! De aarde met hare menschengeslachten rust nog op de schouders van den ouden reus. En de tijdperken van nieuwe zaligheid die de monniken van den heiligen Francesco profeteerden, de nieuwe morgen, waar is hij gebleven? Elk leven verliest zijn eersten geur,... een eeuwige jeugd is er niet. De witte bloesem is niet blijvend, de lentedagen duren niet. Verwelking is het lot van alles, maar nieuwe geboorten komen en elk nieuw geslacht ziet het visioen van een eeuwige jeugd en een altijd groen paradijs. Geniet dan van de schoone dagen die de Godheid u schenkt..."

„Gij ontkent de waarheid der profetieën, Battista,” zei de Toscaansche jonkvrouw met een glimlach om mond en oogen. „Ontkent gij ook, als velen der levende wijsgeeren en geleerden, de mirakelen?”

Mijmerend staarde de gastheer over de kleurige bloemen van den tuin. Toen sprak hij:

„Ja, mijne vriendin, ik ontken de mirakelen,... hun werkelijkheid en hun waarde. Zou God willekeurig, als een aardsch despoot, hebben ingegrepen in zijn eigen schepping? Ik ken te zeer de lichtgeloovigheid der menigte, om niet te weten dat boosaardige bedriegers haar met wonderverhalen, zelfs met

wonderschijnende voorstellingen hebben misleid; om niet te weten ook dat dwepende droomers hun eigen ijle visioenen voor waarheid houden. En waartoe het nut der mirakelen? Zoudt gij niet een Godheid verachten die het noodzakelijk vond hare macht te openbaren door een mirakel? Ja, dit zou de domme volksmassa verbazen en doen neerknielen voor het altaar van dien God! Doch ik zou zeggen: zijne priesters zijn voortreffelijke goochelaars, maar zij weten niet wat de bekeering des harten is. Welke waarde zou deze verwondering, deze aanbidding hebben? Indien de God der Christenen hier, op dit eigen oogenblik, de gouden vruchten dier citroen-boompjes in witte bloesems herschiep, ik zou weten dat niet Hij de Schepper dezer wereld was. De Schepper der wereld heeft zijn raadsel reeds genoegzaam gesteld in de langzaam ontbloeiende schoonheid zijner werken; niet Hem is de behoefte aan de verbazing der gedachtenlooze menigte. Maar deze menigte heeft behoefte aan mirakelen, om te kunnen gelooven; zij willen dingen zien die zij niet begrijpen! Alsof zij iets begrepen van al wat zij rondom zich zien, dat echter voor hen een alledaagschheid geworden is.... Zij zijn niet meer verwonderd over de schoone zon, over de golvende wouden der berghelling, over de brem langs den weg en de

madelieven in het gras. Doch wel willen zij God tot een goochelaar verlagen..."

„Gij spreekt fraai, Battista, en het verheugt mij dit te hooren," hernam de jonge vrouw. „Ook ben ik blijde dat gij eerbiedig van God spreekt en niet als zoovelen met spot of ontkenning."

„Zou ik de macht hebben, Hem te ontkennen?" vervolgde Battista. „Evenmin als ik de macht heb, Hem te bewijzen. En kan ooit een wezen met Hem spotten? De spot van de menschen raakt Zijne heerlijkheid niet. En onze lichte scherts somtijds zal Hem niet deren.... Wees niet bang, Hij vergeeft ze ons."

„Gij spreekt lasterlijk," klonk de sombere stem van Ismaël. „Eens zult gij uw straf ontvangen."

Zij zagen allen naar den donkeren kluizenaar; onder de neergeslagen oogleden vermoedden zij den toornenden gloed van zijn blik. Onfale zat onbeweeglijk naast hem; alleen Hans had nu en dan hare oogen ontmoet die hem een siddering gaven uit hun lichten glans.

Rustig hernam Battista Andrea:

„Ook gij verlaagt de Godheid, door haar wrekend en straffend te noemen. Gij hebt u een verheven beeld van Haar gemaakt naar uw eigen beeld, Ismaël! Dit is menschelijk en wij doen het allen. De joden zagen in Jehovah den jaloerschen opperrabijn. De

geloovigen van Rome zien hun God als den eeuwigen Paus. Voor mij is God de alwetende en veel-vergevende wijze. Hij heeft raadselen waarvan wij zelfs het raadselachtige niet kunnen beseffen. Hij zal ze nimmer voor ons ontsluiëren. En ik geloof dat dit goed is, want het zou ons misschien zeer ontnuchteren. Geheimenissen hebben altijd hare bekoring gehad, en vaak, als wij haar naakt voor ons zagen en haar wezen doorgrondden, voelden wij de ledigheid er van. Als wij de verklaring mochten aanschouwen van deze wondere en schoone geheimenissen der natuur, wij zouden ons misschien droevig en verachtend afwenden."

En ook zijn glimlach was droevig, toen hij dit zeide. Hij nam de kleine blanke hand van donna Faustina en streelde die, terwijl hij de peinzing harer oogen volgde. Toen zag hij de laatste roode vlammen van den Junidag verdooven aan den einder der verre vlakten. Uit de violette heuvelschaduwen rezen de hoogste woudgolven met gulden top. Over de aarde met hare bergen en rivieren viel een klare stille avond. Wateren ruischten onder het geboomte en van de groene weiden langs de beek steeg het geklingel der kudden. Hij hernam:

„De schoonheid geneest alle leed, alle pijniging der raadselen. Maar de schoonheid leeft niet voor ieder."

Opnieuw sprak Ismaël met verachtenden spot:

„Gij waant, daar gij de geheimenissen niet kent, dat zij ook anderen verborgen zijn. Maar aan enkele uitverkorenen zijn de beginselen der wereld en de eerste krachten geopenbaard. Wij kennen de waarheid...”

Doch Battista, gestoord in zijne overgave aan den wijden avond, viel in zijne rede:

„Gij kent haar, Ismaël, en alle priesters van alle verdwenen en levende godsdiensten hebben haar gekend en kennen haar! Maar telkens is zij eene andere, en de priesters verdoemen elkander. Is er dan niet slechts ééne waarheid?”

„Er is er ééne,” antwoordde de Manicheeër met moeilijk-bedwongen toorn. „En die ééne waarheid is mij geopenbaard in mijn vaderland Syrië. Ik heb haar verkondigd in Egypte, waar ik deze jonkvrouw, een kind toen nog, de eerste verborgenheden van Mani's leer onderwees. Na acht jaren zwerven over de eilanden der Middellandsche zee vond ik de rust van het asketische leven in deze bergen. En zie, niet lang geleden de steden der kust afreizend om mijne broeders en zusters te bezoeken, trof ik Onfale weer in Marseille en ik ontrukte haar aan de grepen van den Booze. In onze afzondering van de wereld voed ik haar op tot eene der heilige Jonkvrouwen.”

En ook hij streelde de lokken zijner gezellin, doch

zegenend en vaderlijk. Toen vervolgde hij, hare hand grijpend:

„De ziel van u en uwe vrienden is een onvruchtbare rotsgrond, signore Battista Andrea. Mijn kind, laten wij heengaan...”

Zij stonden op. Uit de schemering onder de platanen was echter een man genaderd die hen tegenhield. Hans herkende, met bevreemding, broeder Moricus.

De Franciscaner groette niet de heeren en vrouwen; zijn groote kinderoogen staarden in toornende verschrikking den kluizenaar en het meisje aan.

„De deerne uit Marseille!” snerpde zijn stem. „De deerne uit de groote havenstad waar reeds Maria Magdalena landde... En onder de hoede van den ketter Ismaël! Onfale, ik ken je nog, ik ken je leven en ik zie aan het vuur van je oogen dat de onkuisheid niet is gedood...”

„Slaaf!” zeide Ismaël bevend en trok Onfale met zich naar het pad bergopwaarts. „Waarom schuwt en scheldt gij de vrouwen? Gij kunt niet anders! Zij hebben u verminkt als den monnik Abélard!”

„Bekeer u spoedig”, riep de ander hen na; „de inquisitie zal komen tot in de verste holen van het roofgediert!”

Dan bleef hij peinzend staan, de wenkbrauwen

fronsend toen dienaren brandende fakkels plaatsten in de marmeren vazen rond het terras.

„Ga bij ons zitten, eerwaarde broeder”, noodigde de gastheer. „Gij zult vermoeid zijn na de wandeling door de gloeiende vlakte. Wist gij den weg naar Castellás nog, om uw oude vrienden te begroeten?”

„Ik kom u vaarwel zeggen”, klonk de nu weer zachte stem. „Ik verlaat dit leven zonder daden en van eenzame beschouwing. Ik ga de bergen over, naar het land van den heiligen Franciscus. Daar wil ik prediken den dienst van vrouwe Armoede die wij liefhebben als de machtigste en heerlijkste op aarde. Ik wil prediken, zoodat de rijken hun schatten vernietigen en de armen hun lompen wegwerpen. Dan zal eindelijk de nieuwe tijd zijn gekomen.”

Vriendelijk vroeg signore Battista:

„En gij wilt met ons beginnen, broeder Moricus?”

Hij antwoordde:

„Mijn weg voerde dicht langs uw verblijf van onachtige weelde. Waarom dan zou ik u niet nogmaals vermanen, gelijk ik zoo vaak deed? Gij vermaadt uw heil. Stoot van u de vrouwen, om wier wil gij rijkdommen vergaart! Verbrand uw boeken, de ijdelheden der wetenschap, de dwaasheden en leugens der dichters! Doe uw paleizen tot puin vergaan!”

„Het zijn fraaie woorden, monnik”, sprak de grijze humanist. „Zij die niets weten verachten de kennis. Gij vergeet dat de groote heiligen der Kerk vaak ook groote geleerden waren en dat zij de wijsheid niet versmaadden.”

„En wat moesten wij arme meisjes in het leven doen?” vroeg de Toscaansche jonkvrouw. „Is ons de schoonheid en de jeugd en de zang niet gegeven om te stralen in de zon als rozen... Broeder, gij zegt wilde en angstwekkende dingen.”

Toen hernam de monnik tot Hans:

„Gij ook laat mij alleen gaan? Gij kiest de weelde en de genieting boven de armoede en de onthouding? Vaarwel dan! Ik zal voor u bidden...”

En groetend met de hand ging hij heen, het donkere pad naar het dal der Durance.

„Laten wij nu de schoonheid tot ons doen spreken,” zeide Battista. En tot de beide vrouwen vervolgde hij:

„Wilt gij de wolken dier sombere woorden verjagen met uw klare stem? Zing ons uw lieflijkste liederen,... laat de instrumenten klinken van de wereld der vreugde....”

Op een tapijt dat de steenen bank overspreidde zaten de vrouwen naast elkander in den schijn der flambouwen van weerszijden. Achter haar tusschen het donkere loover hingen gele vruchten. Een groen

gewaad omsloot donna Faustina's gestalte; op den hoogen blanken hals boog zij het blonde hoofd naar hare vriendin en fluisterde over de keuze van een lied. Glimlachend deed de andere hare luit rusten in den schoot, doch hare vingers trilden zacht langs de snaren. Van de bleeke slanke schouders plooide haar licht-rood gewaad in strengen val om het teedere lichaam. Onder de donkere lijn der wenkbrauwen staarden hare oogen wijd den avond in.

Nu de gesprekken poosden en de gloed der fakkels helderder laaide in het schemeren van den zomernacht, zag Hans op naar de jonge vrouwen. De gedachten waren geweken voor de zichtbare schoonheid. Hij had de woorden van zijn beschermer vernomen en zij waren hem als een bedwelmende drank geweest. Doch de blijdschap over dit toeven onder een zon van mildere gedachten had ook de begeerte gewekt naar wijder genieting van alle krachten des levens. En de geuren uit den Juninacht ademend die van de weiden en zoele bosschen kwamen, voelde hij zich eenzaam, voor het eerst sedert zijn komst onder dezen hemel. De schoonheid der dingen was hem niet genoeg; noch het ruischen der beek, noch de vroege ster in het westen, noch de liefde zijner vrienden gaf hem vrede.

Hij ging ter zijde zitten op een romeinsch kapiteel,

tusschen het hooge gras. De luit zong onder het stille loover; twee klare stemmen, eene stralend omhoog, eene in glanzende diepten, jubelden liederen van verlangen en verheerlijking, lovend, in de zoete taal van over de bergen, de liefde der stervelingen en het wereldsche schoon. Het donker gebladerte sidderde; de schemerende vallei ontwaakte en onder de flonkering van den schallenden zang leek het of de gedierten luisterden in het woud, of er een licht ging langs de heuvelzwellingen van de vlakte.

Hans vernam den zin der woorden niet, maar de melodieën en klanken wekten in hem beelden hunner verwantschap. Zijn blik keerde telkens uit het avondgroene landschap weer tot de bekoring der jonge vrouwen. Hare borsten rezen op de ontroering van den zang; zacht wiegden hare hoofden bij den dans der verlangende woorden. En ook hem bewoog het, met schuchtere schreden eerst, doch sterker dan, met vaster gebaar. Het danste een wilden dans in zijn zwoele gedachten. Terwijl hij nu de oogen sloot zag hij de boomtoppen in onstuimige golving, hoorde hij de vogelen klagen en juichen, de bergstroomen sneller bruisen en springen van rots op rots, schenen de bergruggen zich op te heffen in krachtig begeeren. En de menschen op de vlakten en de heuvelen wendden zich in paren tot elkander en

dansten in statig-woeste bedwelming den schoonen roes van het leven.

Hij zag niet meer de groene en roze gewaden der beide vrouwen. Het poortwachtersmeisje verscheen weer in zijn herinnering, hare schrijdende gestalte op de oude steenbrug. Doch de trekken van haar gelaat scholen achter een gouden morgendamp; hij ontwaarde de rossige lokken van Onfale en hare wijde glanzende oogen. De verwarring dier beelden was machtiger dan zijn wil. En het vreemde kind kwam op hem toe; haar kleed was doorschijnend om de bleeke slanke leden.

Toen zag hij weer op, angstig voor dit wakend droomen en tegelijk verlangend de volte van het leven te omarmen. Hij voelde dat hij de verschijningen der sterfelijke aarde liefhad met steeds groeiende liefde. Hij dacht terug aan den dans der dooden, zijn arbeid in den kloosterhof die hem nu in een ver verleden scheen. Waren zij niet uit het leven weggedanst met smart, omdat zij het liefhadden, de armen en simpelen wellicht meer dan de machtigen en wijzen? Het was voor allen vol verlangen en leed geweest, vol strijd en wanhoop: en echter een wonderbare zegen. Doch het was zoo kort; de dood lokte zoo spoedig... En wat wachtte hen dan? Geen enkele meer die het antwoord wist. Nog waren er

priesters die van het hemelsch paradijs en de eeuwige vuren der hel verhaalden; er waren kunstenaars die den jongsten dag in beelden en schilderijen voor de oogen der eenvoudigen stelden. Maar geloofden zij zelve in de werkelijkheid dier visioenen? Waren het niet, ook voor hen, sproken geworden uit een ouden tijd... De dood echter bleef een werkelijkheid. Hij werd gezien overal, in paleizen en hutten, op de bergen, op de eenzame schepen der zeeën. Hij sleepte ieder met zich, soms duizenden op éenen dag. Hij was er altijd geweest, hij zou altijd blijven. Velen vreesden hem als de diepste verschrikking; zij dachten hem den vernietiger van het leven. Doch het was een dwaling hem af te beelden in de vormen der verrotting of als een dor gebeente. Had de heilige van Assisi, naar de verhalen van broeder Moricus, niet anders geleerd? Hij had de dood toegesproken als eene zuster, zooals hij elk wezen, elk ding toesprak. Was de verwelking der bladeren, was de winter een verschrikking? Neen, zij waren zelfs schoon. God die na de witte sneeuw en de dorre boomen weer de geuren der lente wekt uit stengels en wortels en de sluimerende sappen, uit de donkere aarde en wat zij verborgen houdt, Hij heeft het leven almachtig geschapen en vertrouwend moeten wij wachten wat de zin zal blijken van onzen dood.....

Zoo mijmerde Hans dien zomernacht, terwijl de liederen der jonge vrouwen op de siddering harer luit stegen naar den flonkerenden hemel. Hij wist dat hij het leven altijd had liefgehad en de armen en kleinen meer dan de rijken en machtigen. Het leven was een zalige dans door de oneindige ruimten van den tijd; geen geraamte streek den vedel; de adem der bloemen en de stem der meisjes stuwden de maten eener stralende muziek. Beelden verschenen hem die den dans des levens zouden zingen; hij wilde de blijdschap en de liefde der aarde in een schoon tafereel voor de oogen zijner vrienden stellen. Maar de beelden waren nog verward; en altijd weer glansde uit de schemering van zijn gepeinzen de vreemde lichte blik van Onfale.

Hij ging nu zwerven door de zomersche bosschen. Hij teekende de maaiers op hunnen akker, de herders bij het weidend vee; hunne woningen, rieten stulpen, naast de watervallen en de purperen bloemen der rotsen. Eens, toen hij voor den ouden romeinschen wachttoren zat en van zijne lijnen opzag naar den ruigen muur, glimlachten de oogen van Onfale tusschen de gele brem die in een vensternis bloeide. Hij ontstelde en sloot de oogen, vrezend dat zelfs in de

klaarte van den blauwen dag het droomgezicht van dien blik niet wijken wilde. Doch hij hoorde een zachten spotlach. Hij snelde de vervallen trap op en in de kleine ronde ruimte stond hij tegenover het meisje dat nog lachte uit hare glanzende oogen. Haar gelaat was niet bleek meer; zij bloosde; de even opgekrulde lippen waren geopend, zoodat een lach ook over de fijne wreede tanden blonk. Hij zag haar hals die licht gebruind was en de slanke armen. Maar hij hoorde nu ook hare stem, den vreemden tongval die hem bekoorde door het vaag-gewekte beeld van een ver land.

In de taal van Provence verhaalde zij hem, met gebroken woordjes, dat zij vruchten zocht voor zich en haren metgezel; zij toonde hem een mandje vol donkere bramen en bessen en kleine groene peren. Zij rustte altijd in den ouden toren die het eindpunt van haar tochten was.

Hij begon haar beeltenis te teekenen, terwijl zij sprak van het leven in de grot daarboven. Zij wist niet waarom zij het deed. Zij was den dwependen Ismaël gevolgd, daar zij hem kende uit haar jeugd in Alexandrië. In Marseille had zij den man ontmoet die, nu in een monnikspij, haar in den tuin van Castellás zoo ruw had toegesproken. Moricus was rijk en ijdel geweest; op een nacht hadden jaloersche

makkers hem in dronkenschap verminkt, gelijk Ismaël gezegd had, en hare vriendinnen hadden hem be-roofd van zijn kostbaarheden. Zij was blijde dat leven te hebben verlaten; de straten der stad waren zwoel en eng; op de bergen was het wel eenzaam, maar vrij en schoon. De kluizenaar wilde haar bekeeren tot zijn wijsheid waar zij niets van begreep. Zij vond hem zonderling; zij dacht dat hij haar liefhad, doch hij bleef onthoudend en streng; zijne oogen boeiden haar, trokken haar steeds weer terug als zij lust tot vluchten voelde.

Hans zag niet meer naar zijn werk. Hij luisterde en was bevangen in den klank van haar stem en den glans harer oogen. Zij bespeurde het en glimlachte dieper.

Nu vonden zij elkander daar iederen morgen. Hij hielp haar bramen zoeken, maar hij teekende niet meer. Zij kusten elkaar de purper-donkere lippen. De donderbui en stortvloed ontscholen zij in het onderhuis van den toren. Daar, terwijl de slag-regen klaterde en felle schijnsels het laag gewelf doorflitsten, verhaalde hij haar eens de historie van Dido en Aeneas die hij met signore Battista gelezen had uit een oud boek. Geen menschen stoorden hen in die wonderlijke uren; het bergvolk vreesde den donkeren bouwval; de bewoners van het

landhuis bleven in de schaduw hunner kastanjes; tusschen de braamstruiken langs den woudzoom dwaalden slechts zelden kinderen van pachters en zij verdwenen schuw en beangst als zij het meisje en den jongen man zagen.

De zomergloed was nu hoogst gestegen. Over de vlakten in de richting der zee beefden de grauwe dampen. Hans verlangde niets meer. De geuren der bosschen en wilde bloemen, op de bergkoelten aanvarend, gaven hem een zoeten roes. In de schoonheid eener jonge vrouw de volle warmte dier wereld te kunnen liefhebben, gaf hem vrede.

Signore Battista berispte vaak zijne luiheid; doch hij antwoordde in rustige overtuiging dat ook de luiheid een deel van het leven was, waard om geëerbiedigd te worden; dat ook bij het droomen onder den blauwen hemel, in de groene bosschen, op de winderige toppen der bergen gearbeid werd aan het leven van den geest.

Dan glimlachten donna Faustina en signore Battista en zeiden dat zij zoo gaarne het leven van den geest in de stof verzichtbaard zagen.

De dagen werden koeler; een andere stiller gloed toog over de bladeren. Hans bracht druiven aan

Onfale; hij omkranste haar rossige lokken met wingerdloof en groene trossen, als een jonge bacchante. En zoo danste zij voor hem tusschen de muren van den ouden toren de lokkende dansen die zij in haar kinderjaren geleerd had. Hij trachtte hare beeltenis te teekenen in die stralende gebaren. En vaak rustte zij in zijne armen; dan zag hij door het smalle venster naar het wijde dal en dacht aan de steden ginds, aan de brug over de groene wateren van den Rhône, aan het meisje dat bij de poort had gestaan, de hand op den grooten ijzeren sleutel.

Hij treurde niet toen hij in November vertrekken moest. Het landhuis werd gesloten; signore Battista en donna Faustina reisden in groote haast de Alpen over, met al hun gewapende dienaren, om in Toscane familiezaken te regelen.

Hans waarschuwde Onfale niet, want hij vreesde een uitbarsting van haar wilde behaagzucht. Hij voelde dat het een kort spel was geweest, zooals vroeger, gedachteloos en zinloos, niet de dans van het jonge leven, maar van de bedwelming. En de bedwelming was wel schoon, doch niet bevredigend. Een warmer trouwe liefde moest zijn dagen doorstralen en kinderen wilde hij om zich hooren met hun blijde-vragende stemmen. Zijn leven mocht niet eindigen in hem; het moest voortgaan, ook als hij

oud was, ook als de dood zijn lichaam nam... En toen hij langs de dalende vallei reed, dacht hij nog even hoe Onfale wellicht rondom den toren hem zocht, of in de kelders, of op de verbrokkelde muren. Zou zij hem roepen, zou haar stem klinken door een vreemde stilte? Zij zou hem wel vergeten, zooals zij er zoo-velen reeds vergeten had...

Weer ging hij over de steenbrug tusschen Avignon en Villeneuve, doch het wachtersmeisje zag hij niet. Signore Battista's oude dienaar die hem tegemoet gereden was vertelde dat Maria zwaar ziek lag.

Hans was verwonderd over zijn leed om haar. Hij dacht weer aan Duyfje en de schoone dagen van lang voorheen en was droevig dat ook hier in dit zonnige land de verwelking over een pas ontbloeiend leven moest komen...

Dien winter, terwijl de gezwollen stroom schuimde tegen de zware pijlers der brug, teekende hij de poortwoning met hare torens, de bogen der brug boven de wilde golven, den donkeren kolos van de Pausenburcht. En in beide steden werkte hij; edelen en voorname geestelijken lieten hem roepen om hun beeltenis. Zoo gingen de treurende maanden snel voorbij. Hij dacht zelden meer aan Maria. Doch op een laten middag in April zag hij haar met een schare kinderen naderen uit de poort. Haar gelaat was

vermagerd en nog bleek onder de donkere vlechten. Zij lachte met de kleine meisjes en knapen die naar haar opzagen in vreugdevolle verwachting. Hun stemmetjes klaterden door de gouden namiddagstilte zoo ongeduldig als de eerste loovers der populieren. Hans volgde hen, in zachte blijdschap ontroerd. Hij volgde hen de steenen treden af naar het eiland der Barthelasse, waar de jongens buitelden door de hooge halmen. Doch op Maria's handgeklap liepen allen bijeen en zwegen.

Hans schouwde toe van ver. Hij kon Maria's woorden niet hooren, maar hij zag op al die jonge hoofden het gulden licht dat onder de zilverblanke popels zonk. Ginds lag Villeneuve in roode dampen op den heuvel. Onder de spitse bogen der brug waren diepe schaduwen; daarachter leek de weide een smaragden vloer. En terwijl de Rhône ruischte over de slepende wilgentakken, begon de grootste der knapen lustige maten op een rieten fluit. Hand aan hand dansten de kleinen in wijden kring rondom Maria; beurtelings waren zij onder de schaduw van den statigen boog; beurtelings in den groenen avondglans. Hun teedere stemmen zongen hoog en fijn op de blijde gebaren.

Hans was nadergekomen achter een pijler; hij vernam hun liedje:

„Sous le pont d'Avignon
Tout le monde y danse en-rond.”

En zij schaterden telkens als de fluit haar eigen rondedans uitjubelde van stijgende tonen.

De spoelende vrouwen aan den oever poosden en zagen lachend om. Karrevoerders op de brug hielden stil en keken over het muurtje naar de kinderen die dansten op de bloeiende weide. En die de dochter van den poortwachter kenden groetten haar met een vroolijk woord.

Zij speelden tot de zon achter de verre heuvelen was gezonken en geen gouden vonk meer bewoog in de toppen der popels. Doch iederen zoelen avond kwamen zij huppelen in het gras onder de schaduw der wijde bogen. Hans teekende hunne vlugge gebaren, hunne lachende hoofdjes, Maria's slanke gestalte in het midden van den juichenden kring. En terwijl hij werkte, maar toch vaak zijne hand liet rusten en mijmerend naar de blijde rondedansen zag, voelde hij hoe de levensvreugde op statig rijzende maten zich bewoog en den mond van ouden en gebrekkigen, afgetobden en verworpenen deed glimlachen van herdenkend of gedroomd geluk. In de oogen dier kinderen leefden de bloemen, was het licht van den hemel tot de menschen gedaald. Onder den lach van Maria triumfeerde de herboren

levenskracht die ook de rivier deed zingen langs den oever, den wind door de boomen, het paarse en gele onkruid wiegelen tusschen de steenen der oude brug.

Eens vond hij de kinderen bij Maria rustend in het gras, aan den voet van een der pijlers. Zij zat op een steen in hun midden. Hij hoorde haar spreken van den bouw dier zware bogen door een armen herdersknaap, bijna drie eeuwen geleden. En terwijl zij sprak streelde hare hand de mossen en wilde bloemen van den grijzen pijler. Hans luisterde. Zij vertelde hoe Bénézettus, de kleine Benedictus, op de bergen aan de zijde van het koninkrijk de schapen zijner moeder hoedde, toen een stem hem zeide dat hij heen moest gaan en een brug bouwen over den Rhône. Maar hij wist den weg naar den Rhône niet; hij kende alleen de weide en de kooi van zijn schapen. Een engel, als pelgrim gekleed, ging hem voor, dagen lang, tot zij aan de rivier kwamen tegenover de Domrots van Avignon. Daar bleef de kleine herder alleen en hulpeloos aan den oever, ginds waar de toren van koning Filips staat. Een veerman riep hem uit zijn bootje aan; hij was een jood en eischte van het arme kind drie goudstukken voor den overtocht. Bénézet smeekte hem over te varen naar Avignon ter liefde van God en de H. Maagd, en de jood, hoewel spottend met God en onze lieve Vrouwe, liet zich eindelijk

met drie penningen vermurwen. Zoo kwam de kleine vreemdeling in de stad en begaf zich naar den Bisschop. Maar de Bisschop dacht dat hij onnoozel was en stuurde hem naar den schout die Bénézet mede nam naar den oever en sprak:

„Til dien zwaren steen,.... als je dat kunt, geloof ik je.”

Het kind tilde den steen en droeg hem naar de plaats waar de brug gebouwd moest worden. Nu geloofde de schout zijne goddelijke zending en het volk dat nieuwsgierig rondomme had gestaan knielde en prees den Heer. Hij deed dien dag nog vele wonderen; hij genas blinden en lammen. Zeven jaren bouwde hij mede aan de sterke pijlers en gewelven. Toen stierf Bénézet en zijn liefderijke ziel werd opgenomen onder de Heiligen bij God. De broeders Bruggebouwers hebben zijn taak ten einde gebracht.....

Hans beklom langzaam het pad naar Villeneuve. Hij wilde een groot en schoon werk doen, zooals de arme herdersknaap die wel zelf halverwege bezweek, doch wiens arbeid door vele menschengeslachten gebenedijd was. Maar Hans geloofde niet aan mirakelen. De geweldige steenblokken waren zwaar. En

hij dacht aan de bouwvallige kapel van broeder Moricus, hoe zij beiden hadden gezwoegd. Hij ging de muren van het stadje langs, tot waar de monnik onder het olijvenboschje op den heuvel had gewoond. De winterstormen hadden de dorre takken der hut neergeslagen. Tusschen het hooge gras lagen nog de geschonden kapiteelen en muurbloemen nestelden weer tusschen de voegen der nederige poortboog; de kapel stond onvoltooid.

„Broeder Moricus wilde daden,” mijmerde Hans. „Wat zijn daden? Een brug te bouwen over den breeden snellen stroom? De vrome herbouw van een bedehuis? Maar de kluizenaar was niet tevre- den en zocht een draad in het prediken tot de menigte. Zou hij al mijn werk niet ijdelheid vinden? En toch zwelt het in mij om de blijdschap van het leven aan de oogen der menschen te schenken. Ik heb den dans des levens in mij ervaren. Ik kan niet prediken, want ik heb het sterke geloof niet; ik kan geen brug bouwen, want God doet mij geen mirakel. Maar ik weet dat het leven schoon is en dat na de bloemen en kinderen die verwelken elke lente weer nieuwe brengt. De maten van het leven stuwen onverzwakt voort...”

Zoo peinsde hij op den heuvel, terwijl de olijven- blaadjes verbleekten in den vallenden nacht.

Nu ging hij teekenen op den wand der zaal in Battista Andrea's paleis, van den morgen tot den avond. Lieflijke kinderfiguren bewogen er over een bloeiend veld onder jonge looveren. Het waren nog ijle trekken, maar de schemering van een schoon leven klaarde er reeds. In het midden stond een ranke jonkvrouw, de leden wiegend in zachten dans. Zij had de handen opgeheven tot aandacht; hare oogen glimlachten naar de vreugdige schare rondom. Op de bergen der verte rustten de bouwvallen van het verleden, maar omschenen door het eeuwige licht. Achter de stammen der populieren schouwden ouden van dagen toe, in wier blik de eerbied nog brandde voor het leven.

Hij werkte vlug en zonder weifeling; en de kleuren der lente ontsproten reeds op den grauwen muur, toen, eenen avond in het begin der Meimaand, signore Battista en vrouwe Faustina hem verrasten bij zijn arbeid. En ook zij waren verrast, verheugd en dankbaar om zijn zinvolle verbeelding.

Zij brachten tijdingen mee over broeder Moricus. Hij leefde niet meer. In de dorpen van Piémont, Lombardije en Toscane had hij gepredikt en de woorden van den tengeren man waren al vuriger, al onverzoenlijker geworden. Tot hij eindelijk in een kleine stad een schare getrouwen had verworven

die zijne droomen van armoede en onthouding tot waarheid wilden maken op aarde. Zij hadden de woningen der rijken en geleerden geplunderd en kostbaarheden en kunstwerken naar het marktplaats gesleurd. Daar, jammerlijk opeengestapeld, waren de heerlijkste geschriften der ouden, de schilderwerken der meesters van Siena, de meubelen van welriekende houtsoorten, de luiten en harpen en schaakborden met de instrumenten der ijdelheid: de gepolijste spiegels en ivoren kammen, de gouden spelden, de kanten sluiers, de bedwelmende reukwerken geschroeid in de vlammen, verijld en verbroosd tot zwarte ziellooze asch. De schoonste marmeren, kortelings uit den ouden bodem gedolven, waren uiteengebarsten in den dommen gloed. En terwijl over het ontzinde gepeupel de trompetten schalden en de klokken dreunden, was de arme Moricus tot Heilige dier stad geroepen. Doch slechts enkele weken duurde de waan. De inquisitie drong binnen; de machtigen en wijzen verbonden zich. Broeder Moricus was gegrepen; de laagsten van het volk waren omgekocht. Zij hadden hunnen Heilige gruwelijk bespot en onder hevige martelingen ter dood gebracht. Doch geduldig had hij geleden; geen klacht was gekomen. Hij stierf met de zekerheid dat hij het Godsrijk op aarde gesticht had.

En signore Battista vervolgde :

„De heiligen zijn mij zoo vreemd als de bewoners van andere dwaalsterren. Het komt mij voor dat zij gekken zijn. Misschien hebben zij gelijk in hun oordeel over dit aardsche leven; misschien echter dwalen zij en is onze liefde voor de schoonheid der menschen en der menschelijke scheppingen, der landschappen en ontroeringen geen zonde, maar in dit leven de hoogste deugd. De droomen der heiligen en anachoreten van een zondeloos en deemoedig menschdom, getrouw aan de Kerk van Rome, biechtend en de mis hoorend, die droomen zijn er vaak geweest en zij zullen vaak er zijn. En altijd ook zullen er dwazen komen die ze tot werkelijkheid willen maken op deze onvolkomene maar toch schoone wereld. Die goede broeder Moricus! Had hij met ons de schoonheid vereerd,.... had hij de vrouwen bewonderd in hare liefelijke sieraden,.... maar ach, die tijden waren voor hem gesloten!.... had hij de boeken der Ouden gekend,.... had hij de pracht der marmerbeelden begrepen,.... hij zou niet het onbereikbare hebben gezocht. Of ware hij slechts gehoorzaam geweest aan de Heilige Kerk, zooals Sint-Franciscus deed,.... mits de Kerk bevelen gaf die reeds in zijn eigen hart hadden gesproken. Doe geen dingen die aan de leiders der Kerk buitensporig schijnen. Zij vergeven

het niet, zooals wij doen, want ons deren die dwaasheden niet. De Kerk duldt wel veel, duldt ook ons, als wij haren schijn maar onaangetast laten.... Wij eerbiedigen en beminnen de schoonheid! Ons geweten in dit onvolmaakte leven zij de schoonheid!"

Terwijl hij den hoogen rooden roemer ophief, zagen zijn klare oogen glimlachend naar donna Faustina. En Hans, zijn blik volgend en den trots der schoonheid en der sterke liefde rond die teedergebogen lippen ontwarend, voelde de eenzaamheid der schoone verbeeldingen, waarin hij nu weken lang zich had afgezonderd, waarin hij niet meer wist van het leven daarbuiten en waande dat zijn kleuren en lijnen, zijn lichaamllooze figuren de werkelijkheid zelve waren. De begeerte naar oogen die niet anders wilden dan de zijne overweldigde hem. Hij dacht even aan den zomer met Onfale ginds op de bergen in den ouden toren; doch hij verlangde die dagen niet terug. Hij zag Maria's zedige bekoring, zooals zij gedurende de eenzame uren van arbeid in zijn schoonen droom had gestaan. Hij smachtte naar haar weerzien. Hij voelde dat de koele droom hem niet genoeg was, maar dat hij het zingende leven zelf eischte.

Dien nacht stond hij vroeg op en verliet het paleis. De wachter der stadspoort, hem kennend, opende het winket en lachte om de gril van een kunstenaar die den killen voorjaarsnacht in het veld verkoos boven de warme sponde.

Hij daalde langs de vochtige paden naar de brug van Sint-Bénézet. Nevelen lagen over den Rhône en de donkere eilanden. Dicht bij de steenen trap naar de weide der Barthelasse zette hij zich op het muurtje te luisteren naar de streelingen van den nacht en naar eigen ontroering. Hij was blijde dat de uren dralend gingen, want het was schoon te denken, lang te denken aan het oogenblik dat met den dageraad Maria uit hare woning zou komen. Ginds lag zij te rusten; daar boven haar hoofd, daar boven de rots van Avignon zou het eerst de verre dag den hemel kleuren. De mijmeringen zwierven zoo vrij door den sluimerenden nacht; geen stemmen gingen er dan het ruischen der rivier rond de pijlers en de siddering der popelblaadjes. De smalle weg op de brug lag eenzaam.

Hij dacht aan zijn werk. Hij wist dat het schoon werd van zin en vormen; donna Faustina had de teedere gebaren der kleinen geprezen; signore Battista in de aanvoerster der jonge rei welgevallig de beeltenis van Maria herkend. Zou zij zelve er

wellicht van hooren? Zou zij ooit zijn arbeid mogen zien? Het was toch goed, te werken en op te bouwen met liefde... Doch hij was geen monnik die de verrukkingen van het aardsche leven verachtte en schuwde. Waarom zou hij ook de zoetheid van het vergankelijke niet aanvaarden als een goddelijk geschenk? Waarom zou hij Maria's schoonheid niet loven, zooals hij de groene bergen en de stovende zon, de regenvloeden en de jubelende vogelen al dieper had liefgekreken...

Nu stuwde opeens een lichte golf uit het oosten door den hemel op. En in den top van een populier begon een zacht vogelfluitje, half sluimerend eerst, dan eindelijk beseffend den dageraad. De nevelen bewogen op de ontwakende koelten; geuren van dauw en verre gaarden woeien aan. Langs de donkere wervelstroomen toog een parelende glans. En nieuwe geluiden rezen, nu de schemering al klaarder steeg over de deinzende sterren. Uit alle boomen zongen blijde keeltjes op; hoog van den toren der Pausenburcht schalde een hoorn; stemmen klonken langs de rivier waar de blanke zeilen een voor een het nest der muren verlieten voor verdere vaart.

Hans was opgestaan van het muurtje. Hij zag het leven overal ontwaakt; de mijmeringen van den stillen nacht vervaagden, naarmate de wind streelde

langs zijn gloeiend hoofd. Over den harden steenweg der brug naderden traag de karren van het land; lustig knalde de zweep der voerlui boven de ossen; spottend lachten de hoveniersters om den eenzamen jongen man die meeliep in de richting van Avignon.

Boven de torens stond nu de gouden morgen. Doch in de opening der poortdeuren verscheen Maria niet, maar de oude wachter, haar vader. Langzaam veratelde de reeks der karren onder het donkere gewelf. Toen zij weg waren trad een man, in witte pij gekleed, uit de poort en tuurde naar de heuvelen van Villeneuve. Hans herkende Ismaël, den kluizenaar, den Manichaeër, en de zonderling scheen ook hem te herkennen, onder een flonkering in zijn donker oog. Hij ging strak starend op Hans toe.

„De val is gekomen,” sprak hij. Zijne stem was zacht, doch trillend. „Ik ben bezwiken. Booze machten leefden in Onfale's schoon lichaam. De gebeden der eenzaamheid noch de geeseling noch het vasten konden hen verdrijven. Zij hebben mij overweldigd...”

Hij boog het hoofd en snikte. En Hans zeide:

„Waarom spreekt gij van booze machten? Leeft de schoonheid der aarde er niet van? Geef u aan hen over, verzet u niet, scheld hen niet boos!”

Een siddering van toorn ging over Ismaëls gelaat, terwijl hij sprak:

„Ijdele wereldmensch, gij begrijpt niets! Gij ziet niet de boosheid van alle stof en van alle schoonheid... Gij kent niet de wereld van reinheid waarnaar wij streven...”

Verachtend zag hij den jongen man aan. En Hans deinsde terug. Hij huiverde om de helle vonken in dien blik; onder den zwarten baard zag hij de weerde trekken vaal.

De stem van Ismaël werd schor, toen hij vervolgde:

„Maar ik zal overwinnen. Ik zal den duivel dooden waar ik hem vind! In Onfale is hij niet meer. Ik heb haar verlost van den vuilen demon. Haar dood lichaam ligt in de grot... Zie,” ging hij fluisterend voort en toonde onder zijne pij een groot mes, „zie, dit is voor hare zusteren. Ik zal de schoonheid der vrouwen verwoesten, want het is àl werk van den Satan!”

Hans voelde zich wankelen en leunde tegen het muurtje der brug. Hij zag dat de ziel van dezen man door den waanzin gegrepen was. Aan het mes kleefden donkerroode vlekken.

„Monster,” zeide hij.

Doch de kluizenaar glimlachte in zalige zekerheid. Plotseling echter brandde de haat in zijne oogen wild op. Zijn breede neusvleugels snoven. Hij staarde naar de poort.

En Hans, zijn blik volgend, ontwaarde Maria aan het deurtje der torentrap. Diep ademde zij de koele morgengeuren. Haar donkere lokken hingen los om het blozend gelaat; haar lippen waren half geopend in blijden glimlach. Doch opeens verstarden hare trekken, als zag zij iets ontzettends. Hans wendde het hoofd en tegelijk flitste het mes van Ismaël voor zijne oogen. Hij hoorde den verdwaasden dweper roepen: „Al weer eene van het verdoemde geslacht!” en zag hem snellen in de richting der poort. Maar zijne pij grijpend rukte Hans hem terug. Woedend keerde Ismaël zich tot hem. Hij vatte Hans met schroevende kracht om de pols en duwde hem tegen den muur der kapel van Sint Bénét. Landlieden die ter stadsmarkt gingen bleven nieuwsgierig staan, denkend dat de beide mannen twistten. En in die worsteling even ziende naar Maria die angstig de handen ophief, voelde Hans den fellen greep van Ismaël niet meer; zijn gedachten duizelden weg; hij zag, in de eeuwigheid van een oogwenk, den rijkdom zijner jaren van leed en verrukking, al zijne verwonderingen om het schoone leven; hij werd in zich de ontzaglijke begeerte gewaar naar den eindeloozen duur van den teederen morgenhemel en het jonge gelaat. En toch, hij voelde dat de doodwellicht nabij was; nog omklemde zijn hand de hand die het mes

hield, maar zijn kracht week. Nog een oogwenk! De dwaas mocht haar niet deren! En zóó was de dood niet verschrikkend; zij was een andere openbaring van het leven die hij berustend naderen zag....

Toen rukte Ismaël het mes los en stak het, met een kreet van haat, zijn vijand in de borst. Hijgend zonk Hans achterover op de treden der kapel. De boeren waren schreeuwend toegeschoten en grepen den Manichaeër die het mes over het muurtje in de rivier slingerde en, het schuim op de vale lippen, uitgeput neerzeeg.

Hans sloeg nog eenmaal de oogen op en zag Maria's gelaat. Zij stond naast haren vader aan zijn sponde. Een glimlach ging om zijn bleeken mond.

„De dans des levens is schoon,” fluisterde hij. „Hij is oneindig, al ligt mijn lichaam hier te sterven. Wat deert het dat ik verdwijn van de aarde... Ben ik dan eenzaam?... Neen, mijn vader en mijn moeder zijn mij voorgegaan; alle bladeren en bloemen van het vorig jaar stierven zonder morren: veel dieren die gistermorgen geboren werden zijn gisteravond gestorven. De dood was niet hun vijandin, ... de dood is onze zuster. Zij danst mee in den schoonen dans van het leven....”

Zij begrepen hem niet en dachten dat hij ijde.

„De ketter hangt al,” zeide de oude wachter om hem te troosten. „De galgeheuvel was niet ver”.

Maar de gewonde sloot de oogen en kreunde. Een priester uit Avignon kwam en deed over den bewustelooze zijn plicht. Toen enkele uren later signore Battista en donna Faustina aan het leger traden, openden zijne oogen zich niet meer.

De wijze en gelukkige Battista Andrea weende.

„De Moira is raadselachtig en wreed,” zeide hij zacht. „Waarom mag het zonnige leven niet langer duren? Ook zijn arbeid staat onvoltooid, als alle schoone dingen op aarde. Maar hij heeft het welbehagen in het leven gekend; hij had de gaven liefder zon waarin wij nog wandelen. Wie zegt ons of hij ons benijdt, of wellicht uit nog hooger schoonheid neerziende ons beklaagt?... Wij kunnen enke lvoortleven en elkander beminnen zoolang het leven ons gegund blijft.”

Hij nam de hand van donna Faustina; maar de glimlach waarmede zij elkander aanzagen was vochtig van tranen.

1912.

JAN VAN DEN DOM

Aan Prof. A. J. Der Kinderen.

Hij werd geboren in den Sint-Jansnacht, toen de noorderkim lichtend bleef. Terwijl zijn moeder in koortsige weeën lag op het strooleger boven den koestal, zag zij in die verre schemering den droom eener stad met vele torens, waarvan er één geweldig rees, zóó hoog, dat de top verdween in den nacht der hemelen.

Eens vertelde zij het hem, toen zij aan den rand van een akker rustte en het kind met steenen speelde in den drogen greppel aan hare voeten. Hij bleef stil zitten luisteren, met open mond, doch waarover zij sprak begreep hij niet.

Zij woonden in een hut, uit grijze kalkbrokken opgebouwd en met riet gedekt, niet verre van den grooten steen, die, naar de winteravond-verhalen van oude grootmoedertjes, eens door Koningin Brunehilde in een wedstrijd geworpen was en nu

rechttop stond, daar ergens aan een pad tusschen de velden. Als de kleine Jan aan den voet van dien steen zat en opkeek, dacht hij weer aan de vreemde vertelling zijner moeder en hij zag een zwaren toren die boven de wolken reikte.

In de bosschen, hooger op de zacht-zwellende landen, arbeidde zijn vader als houthakker en varkenshoeder. Hij behoorde met zijn gezin bij die uitgestrekte gronden, akkers en wouden, eigendommen van een machtige abdij binnen de muren van Doornik. Toen Jan grooter werd, moest hij met hem mee naar de bosschen of de akkers beploegen achter het ossenspan. De jongen kon herder of boer worden, al naar de abt later over hem beschikken zou.

Zoo leefde hij mede den kringloop der jaargetijden, den harden arbeid der velden, de joelende feesten met de boeren van het gehucht, de slaperig-lange winteravonden rond het vuur in de een of andere huizing. Als de zachte witte sneeuw er lag en de ijspegels fonkelend hingen aan de rieten daken, speelde hij met andere kinderen buiten, terwijl vaders en moeders het vleesch rookten in de schouw. De kinderen maakten heuvelen van sneeuw, vochten en schreeuwden. Dan kwamen de dagen van het boomkappen, van het ploegen, en zij dreven de jonggeboren lammeren langs den weg. In de

Meimaand zagen zij, ieder jaar met nieuwe verwondering, de baronnen en edelvrouwen van landkasteelen en stadsburchten uitrijden naar de bloeiende bosschages, met glimlach en verachtende gebaren wijzend naar de zwoegende lieden op het veld. En de oogst kwam met de gloeiende zomerdagen, als vrouwen en meisjes, de rokken opgeschort, zingend meewerkten tusschen het hooge graan. Hier en daar, uit de schuren, klonk al de snelle maatslag der dorschvlegels. In den herfst schreden de zaaiers van het winterkoren over de donkere akkers en de jongens zetten vogelknippen aan den rand van het naaste bosch, tot de eikels er hingen en zij de varkens moesten drijven tusschen de ruige stammen.

Eens was Jan afgedwaald en had, van een heuveltop wijd rondziende, weer aan den droom van zijn moeder gedacht. Aan de kim in het noorden zag hij hooge schitterende daken en torenspitsen, maar niet barsch en duister als de bastions der kasteelen die hij kende, doch licht en statig wijzend op de witte stille wolken. Toen had hij de begeerte gevoeld naar het stijgen tot die hoogten. Hij was in een eenzamen boom geklommen en had toornig zijne vuisten gebald naar de vogels, die zweefden ver boven den wiegenden boomtop. En overal in de ronde verte hadden zijne oogen gespeurd of zij geen bergen

zagen, waarvan doortrekkende pelgrims verhaalden, bergen die smetteloos-wit waren als de treden tot den hemel.

De knaap was zwijgend en norsch geworden na dien dag. Met de keien en kalkbrokken die hij langs den zoom der wegen vond, bouwde hij, als de feestdagen vrij van arbeid lieten, breede torens op. Dan, van verre staande, wierp hij ze met zijn makkers te pletter.

Hij werd veertien jaar. Eens voltooide hij een toren, zoo hoog als de grootste der jongens van het gehucht. Die stonden in een kring naar hem te zien, maar dorsten niet te naderen om zijn donkeren ernstigen blik. Daar kwam de Prior der abdij voorbijrijden met eenige andere geestelijke heeren en zwierig-getooide jonkvrouwen, op muildieren en telgangers gezeten, de ronde doende langs de onderhoorige velden en hoeven. Hij zag den knaap, hield zijn rijdier in en riep hem. Maar Jan hoorde hem niet, gaf geen acht op de pralende mannen en vrouwen. Toen vroeg de vrome grijsaard aan de kinderen naar Jan's ouders; en zij wezen, zwijgend en verschrikt, de oude hut.

Terwijl de anderen luid en vriendelijk spraken, de kinderen koperstukken toewerpend en hunne dieren streelend, vroeg de Prior aan de ontstelde ouders of

hij het kind met zich mocht nemen ter schole binnen Doornik. Hij zou hem de kunsten doen onderwijzen en het edele werk van den kerkbouw.

De eenvoudige menschen dorsten het verzoek van den machtigen geestelijke niet te weigeren. Ook voelden zij het als een bevrijding dat het kind weg zou gaan, want hij was stug en eigenzinnig, en zij hadden wel begrepen dat hij meer zou kunnen worden dan een domme boer of herder.

Den volgenden morgen kwam een monnik uit Doornik, om Jan te halen. Trotsch en ernstig keek de knaap neer op de verbaasde kinderen van het gehucht, naar de armelijke hutten, naar zijne ouders die op den drempel stonden, toen hij op zijn muildier den heirweg naar het noorden insloeg. Na enkele uren verrees daar opnieuw aan den verre blauwen rand der golvende landen het droomgezicht van torens en schitterende daken. Hij herkende de stad, die hij eens van verre, op een heuveltopstaande, had aanschouwd.

„Dat is Doornik”, zeide de monnik, die een groot zwijger was en aldoor kralen aan zijn rozenkrans had verschoven.

Donkere grachten en muren, bruggen en enge poorten zagen zij nu rondom de hooge burchten en kerken der stad. Zij kwamen er op een plein, waar de grootste der kerken stond, zwaar en streng, met

vele stomp-gedakte torens. Maar er werd gearbeid aan nieuwe muren, luchtiger met hooge vensters en een bloementooi als het woud in de lente.

Jan werd leerjongen in eene der bouwloodsen. Doch die eerste tijd was hard; die bracht nog niet den hooger arbeid, waar de verlangens van den knaap om smeekten. Hij moest slijpsteen draaien voor de oudere jongens, nederig dienstwerk voor de beeldhouwers doen. En eerst na enkele maanden, toen hij den omtrek eener bloem op een steenvlak geteekend had, mocht hij toezien bij den arbeid der kunstenaars, die de harde stof bezielde tot sierlijk-zwellend leven. Een monnik, opzichter in die loods, onderwees hem.

Soms beklommen zij de stellingen en zagen hoe krachtige mannen de gebeeldhouwde steenen optakelden en anderen ze vastmetselden langs de transen en frontalen der kerk. Beneden over het plein werden nieuwe steenblokken aangevoerd op krakende karren, door logge breed-geschonkte ossen getrokken. Vaak verscheen daar de eerwaarde Abt zelf, met perkamenten bladen in de hand, gaf naar alle zijden aanwijzingen en hield lange gesprekken met de beeldhouwers.

In de avonduren kreeg Jan met enkele andere knapen les in het lezen en schrijven en het maken

van moeilijke becijferingen. Zij zaten dan in een laag-gewelfd vertrekje tusschen het oude gedeelte der kathedraal en de abdij, waar het benauwd was en vochtig rook, zoodat de jongens blij waren als zij buiten in de frissche avondlucht weer konden spelen en vechten.

Er ging een drietal jaren voorbij, in stadig-gelijken gang. Jan leerde snel en aandachtig, maar hij verwierf zich geen vrienden door zijn trotsche geslotenheid. En allengs bemerkten ook de monniken, zijne leermeesters, dat hij nooit een goede kloosterbroeder zou worden; want bij de biecht antwoordde hij met schouderophalen en onverschillig zat hij bij de mis. Maar zij waren verwonderd over de scherppte van zijn blik en de zekerheid van zijn hand, als hij figuren trok op het perkament of dieren en planten met houtskool teekende op den grijzen steen.

Het was een vroege lentemorgen, toen de oude Prior met hem wandelde buiten de muren der stad. Wel had de vrome vader begrepen dat de knaap, door hem-zelfen ter verzorging tot zich genomen, eenmaal behooren zou tot de leeken-bouwmeesters die in andere landstreken de kunst der monniken reeds hadden verdrongen door een wereldsch en zelfzuchtig streven; maar hij was een wijs en veel-doorschouwend man, die wist dat de tijd voortging

met onherroepelijke wisselingen, dat er machtige rijken verdwenen waren als nevel en nieuwe werden geboren; dat ook de vormen der bouwkunst en de idealen der kunstenaars, ontstaan als zij waren in den tijd, met den tijd zouden versterven en niet konden leven voor de eeuwigheid. Toch wilde hij zijn leerling met zachtheid waarschuwen voor de gevaren die hem dreigden; want hij had bespeurd, dat de norsche knaap den roem van zich-zelfen zocht, meer dan de heerlijkheid der Kerk.

Terwijl zij daar dan gingen onder het jonge loover langs de grachten van Doornik, sprak hij tot Jan van de vrome wijsheid en zelfvergeting der oude kunstenaars, geestelijken allen, van wie zelden meer dan een enkele naam gebleven was. En hij herhaalde hem de woorden van den abt Salomo, die vele eeuwen geleden in Sint-Gallen leefde, wiens werken hij voor kort gelezen had: „De ware beschaving des geestes kan alleen bereikt worden door de liefde voor de kunst; alleen daardoor kan de logge volksmenigte veredeld worden opgevoerd tot den godsdienst en in waarachtige levenswerking gebracht. Al het edele komt van God en de daarmede door God begenadigde heeft den plicht op zich genomen, zijne gaven en zijn vernuft aan God te wijden en niet aan profane dingen te verspillen, opdat daardoor niet de ijdelheid ge-

schraagd worde, die gevaarlijk is aan de ziel, aan de zedelijkheid en aan het welzijn."

De Prior zeide die woorden tweemaal, in het latijn en in de volkstaal. Maar terwijl hij sprak, den blik opgericht naar de zonnige luchten, waren de oogen van den knaap afgedwaald naar een wonderlijk schouwspel en zijn aandacht was verre van de vrome gepeinzen des grijsaards.

Uit een poort, over de valbrug, kwam een kleine stoet gereden, jonge vrouwen op hare rossen, de engte der stad ontvluchtend naar de bloeiende gaarden en het welriekend vogelschallend woud. Maar het schenen geen edele jonkvrouwen; hare kleeden waren niet rozerood, niet hemelblauw, niet loovergroen, zooals hij ze gezien had, vroeger, als zij lachend uit een donkere burchtpoort kwamen rijden naar de lichte velden van zijn gehucht. Wellicht waren het aanzienlijke poortersdochters; zij droegen effene donkere gewaden, streng en kuisch plooiend over den voet, en een grijze huive, de blonde vlechten half verhullend, hing op de schouders neer. Eene ging alleen vooruit, de jongste van alle; hare gestalte was het slankst en verhevenst. Gewapende dienaren volgden.

Zij reden het iepenlaantje in langs de gracht, de wandelende mannen tegemoet. Maar toen zij hen tot

op enkele schreden genaderd waren, hield de eerste jonkvrouw haar ros staande en groette den Prior, die de verschrikte oogen ter aarde richtte en woorden van ontschuldiging stamelde. De knaap zeide niets, doch staarde verbijsterd op naar het jonge gelaat en den glimlach van dien edelen mond. Hare oogen gingen vragend van den ouden man naar zijn gezelschap, die niet de monnikspij droeg maar den korten bruinen kapmantel der wereldlijke steenhouders.

En terwijl zij zoo weerszijds zwegen en verwonderd elkander aanzagen, werd het Jan, in dien eenen oogenblik, of voor het eerst sinds God de wereld geschapen had de Meizon over die groene loovertjes straalde uit de blauwe gewelven. En voor het eerst ook, na vele jaren, werd de norschheid van zijn trekken door een zachten lach verklaard. Doch naar de wijze woorden van den Prior luisterde hij, onder het huiswaarts gaan, niet meer; zijn gedachten volgden de jonge vrouw en hare gespreken op het wuivende gras der weiden en langs de zingende beken. Hij zag dat de zon en de gouden aarde schoon waren en hij begeerde die schoonheid voor zich-zelfen in het gelaat en de stem eener vrouw.

Na dien tijd zag hij haar vaak. En de Prior verhaalde op een morgen dat Agnes zijne nicht was, en

hoe zij met haar broeder, den schout, in een steenen huis bij de stadspoort woonde. Sinds den dood harer ouders had zij voor het eerst de komst der Mei weer buiten gevierd onder de ontluikende boomen.

Zij kwam dien zomer, in den beginne vergezeld van den Prior, later alleen, de werken der kathedraal beschouwen. Bij den jongen beeldhouwer bleef zij dan staan en sprak met hem over de cirkels en bogen die hij mat en over de bloemen en dieren die hij tot leven beitelde uit den doodschen steen. Zij bracht hem planten die hij wel kende uit wouden en velden, maar wier verborgen schoonheid hij niet met liefde had aangezien; en toch waren zij schoon, als hare hand ze ophief voor zijne oogen; hij teekende ze en hieuw hunne ranke vormen aan kapiteel en kraagsteen.

De avonden in het kille vertrekje, waar hij met oudere knapen de zangen van den toovenaar Virgilius las en de historie der wereld en der volkeren leerde, waar zij hoorden verhalen over den loop van zon en maan en sterren en over Aristoteles' alwetendheid, die schemerende avonduren werden hem liever dan voorheen, want hij dacht, over de zware boeken gebogen, aan de groote klare oogen van Agnes en hij wist dat hij hare goedheid slechts waardig was, als hij veel wijsheid en wetenschap vergaarde en niet enkel een vlug handwerksman bleef.

Het volgend voorjaar kwam hij in den kleinen hof achter hare woning, waar haar broeder hem had opgedragen den vervallen hoektoren te herstellen en met nieuwe zinrijke figuren te sieren. Onder het looverwelfsel der laantjes wandelden zij iederen morgen en bespraken de beteekenis der beelden of zagen zwijgend in elkanders oogen. Van verre tuurden de werkgezellen met steelschen glimlach naar de slanke jonkvrouw, die tevergeefs hare ontroerde trekken achter de zware blonde vlechten verhulde, en naar den ernstigen donkeren knaap, wiens anders gebiedende stem tegen haar alleen een zonderlinge zachtheid had.

Een jaar ging er heen, en als hij gereed was met den arbeid, hoorde hij zich den naam van Meester geven door den Prior. Maar diens oude stem beefde, toen hij er bijvoegde: „Gij zijt jong nog: denk aan de woorden van den Abt Salomo en vrees den duivel der ijdelheid!”

Kort daarna kwam het eerwaarde kloosterhoofd zelf met de vraag tot hem, of hij broeder wilde worden in hun convent, of wel als leeke-bouwmeester vrij de wereld verkoos door te trekken. Maar Jan verklaarde hem, hoe hij voor de nederige gehoorzaamheid niet deugde, hoe de armoede, die hij in zijn jeugd genoeg ervaren had, hem niet dierbaar was,

en hoe hij de gelofte der kuischheid niet kon afleggen, daar het jonge gelaat eener vrouw, en niet de dienst der Heilige Kerk, hem de schoonheid der wereld eerst in volte had geopenbaard.

Bedroefd wendde de grijsaard zich af. Hij gaf den knaap een som gelds om te gaan reizen naar verre landen, beroemde bouwwerken te zien, te arbeiden met wereldlijke meesters. De jonge man echter schudde het hoofd bij den aanblik der goudstukken. Ver weg te moeten gaan van de wijze en minnelijke oogen, die alleen onder alle machten den trots van zijn wezen konden verteederen, dit smartte hem nu en hij wenschte wel, de voltooiing van zijn werk van jaar tot jaar te hebben verschoven. Doch toen de Abt hem een vergeeld perkament liet zien, waarop de landen geteekend stonden met rivieren en bergen en groene wouden en met de namen der vreemde volken, toen ontwaakte opeens het verlangen naar onbekende dingen en hij dacht aan de vogels die hij vroeger had zien drijven boven een wuivenden boomtop.

Onder de geurende rozentwijgen van Agnes' kleinen hof namen de jonge geliefden op een vroegen morgen afscheid. Zij schreide en neeg het edele hoofd; maar zijne oogen zagen op naar de blauwe lucht en volgden de dunne nevelen die over heuvelen en

stroomen reisden. En al pijnigde hem het scheiden, sterker dan smart en liefde was zijn begeerte naar de onbekende verre wonderen, de torens en bergen en de vreemde steden.

Intusschen fluisterde hij: „Ik kom weer, Agnes, en dan zijn wij voor altijd samen. Dan bouw ik onze woning hier bij den stadsmuur en wij zien uit naar de wijde velden daarbuiten. En dan zal ik paleizen maken en hooge torens.”

Zij glimlachte getroost, terwijl zij den gouden ring aan zijn vinger schoof. En toen hij heen was, zocht zij, met de vroolijkste harer gespelen, vergetelheid van haar eenzaam liefdesverlangen in lustige feesten, wilde jachten te paard in wouden en door beken.

De jonge Meester ging zuidwaarts eerst, naar de ouderlijke hut, waar hij zijne moeder alleen zag, daar vader den vorigen winter dood gevonden was in het bosch; dan oostwaarts door het woeste bergland der Ardennen naar de roemvolle steden van den Rijn. Hij bezocht de oude duistere domkerken, wier licht door lage boogvensters onder de zware gewelven viel. En hij verhuurde zich hier-en-daar als steenhouwer, waar maar gearbeid werd in nieuwe ranker en luchtiger vormen; hij hoorde de lessen der ervaren meesters, die te Straatsburg en Freiburg den bouw der kerken leidden, en hij leerde er veel.

Hij toog den Rijn op, nu eens te voet, alleen of met rondtrekkende handwerkers, dan, als hij geld had, te paard en zich aansluitend bij voornamen reisgezelschappen, tot hij eindelijk de witte bergen ontwaarde. Hij teekende burchten en kerken en steden, spiegelen in het klare groene meer. Hij zag ook oorden van wonderlijk-wereldsch gerucht, waar warme en heilrijke wateren uit de aarde welden en vele aanzienlijke lieden van verre streken waren saamgekomen, graven en baronnen, die daar baadden met hun schoone minnaressen. Doch hij begeerde niet hunne lusten en festijnen te kennen, want zijn gedachten, als hij schoone vrouwen zag, gingen ijlings tot de jonkvrouw in den kleinen hof te Doornik en het visioen van haar stralend gelaat deed hem medelijdend zien naar de trotsche edelen in de weelderige baden van het bergland. Hij dacht aan haar als aan een vast bezit van schoonheid, dat hij eens weer zou vinden aan het einde zijner zwerftochten.

Rusteloos trok hij voort, slapend in kloosters en vuile herbergen. En, naar het westen reizend, aanschouwde hij eindelijk de kathedralen, met hare onvoltooide torens, der Isle de France. Maar intuschen steeg de zucht naar grootheid in hem voortdurend. Een werk te scheppen voor eeuwen van eeuwen, dat onveranderlijk daar staan zou onder de

wenteling der jaargetijden, boven de wisseling der menschengeslachten, en te weten dat de naam van Meester Jan zou leven, zooals de namen van Meester Erwin en Meester Robert leefden in hun hechte gesteenten...

Met dien droom van een grooten levensarbeid zag hij, na twee jaren zwervens, de torens van Doornik weer. In dezelfde vroege morgenstonde dat zij gescheiden waren, kwam hij nu, stil het poortje van Agnes' hof binnen en vond haar zorgend tusschen hare bloemen. En de jonkvrouw die voorname poorters had versmaad, omhelsde met liefdevolle overgave den dorpschen knaap, wiens trots scheen te breken in dien teederen gloed. Hij vergat zijn verlangen naar machtigen arbeid; hij glimlachte haar toe en verhaalde hoe haar beeld hem behoed had voor de verleiding der wereldsche dingen.

En zij vertelde dat wereldsche genietingen hare smart over zijn afwezigheid niet hadden kunnen verdooven.

„Maar het was zoo eenzaam in mijn kleinen tuin,” voegde zij er ontschuldigend bij.

Hij streelde hare tengere witte handen. Doch opeens schrok hij;

„Waar is je ring, Agnes... de ring dien ik zelf aan je vinger schoof?”

Zij zag hem droevig aan.

„Mijn broeder was vertoornd over onze daad,” antwoordde zij. „Hij wierp den ring over den tuinmuur in de gracht. Wel eerde hij den kunstenaar, den bouwmeester, maar de zuster van een machtigen Schout, de nicht van een Prior, mocht niet de vrouw worden van een dorperszoon, van een ambachtsman...”

De jonge Meester staarde weer naar de lichte morgennevelen boven daken en wuivend geboomte. Zijne lippen waren verachtend gebogen en zijn donkere blik gloeide.

„De machtige Schout en de eerwaarde Prior,” zei hij zacht maar bitter, „wie zal over tien eeuwen nog hun namen uitspreken! Maar ik wil arbeiden, arbeiden, opdat mijn naam onvergankelijk moge zijn als de steenen die ik zal opstapelen hoog boven hun aller hoofd...”

Bewonderend zag zij naar zijn somber gelaat op en fluisterde: „Niemand anders zal mij hebben! En misschien kunnen wij eens vluchten naar een ver land... Ik wil je volgen, overal!”

Doch hij bleef somber en stil. En toen hij heenging, was ook zij bedroefd, om zijn duister zwijgen.

Hij liep 's daags door de bosschen en dwaalde ver af, in de eenzaamheid kampend met den storm zijner

trotsche begeerten. 's Avonds wachtte Agnes hem in den kleinen hof en zij trachtte hem te verblijden met woorden van liefde. Maar vaak glimlachte hij stil en wreed om haar warme trouw, zoodat zij verkild terugschrok in het zacht-klagend hart.

Op een dag in den herfst liet de Abt hem ontbieden voor een geheimzinnig bericht.

In die tijden was de graaf van Henegouwen ook graaf van Holland en daar deze veel invloed bezat in het bisdom Utrecht, had er zich een gestadig verkeer gevormd tusschen de streken rondom Doornik en de stad van den noordelijken Bisschop. Hier was de nieuwe koortrans van den ouden Sint-Maartensdom voltooid en de kanunniken, die nog geen grond konden vrijkrijgen voor het nieuwe groote schip hunner kathedraal, zochten nu een meester, wien de bouw van een toren, sterk en hoog, als het beeld van 's Bisschops wereldlijke en geestelijke macht, wel toevertrouwd was. Zij wendden zich om raad tot den ouden wijzen Abt binnen Doornik en deze dacht den jongen meester Jan bekwaam voor zulk een arbeid, hoewel hij met vrome smart er van sprak. Want hij vreesde hier het einde der aan God en Zijne Heiligen gewijde Bouwkunst; hij zag wereldsche ijdelheid in het strevender Stichtsche kanunniken en hij kende het hart van den jongen kunstenaar.

Voor eenen oogwenk sidderde Jan van vreugd en trots, toen hij het verzoek hoorde. Hij greep de handen van den grijsaard en smeekte hem zijn zegen op zoo grootsche taak. Maar toen vervolgde de Abt:

„Weet wel wat gij onderneemt! Want het Kapittel van Utrecht eischt zijnen bouwmeester voor het leven op. Zoo lang gij daar arbeidt, zult gij het gebied van den Bisschop niet mogen verlaten. Schendt gij die gelofte, dan is de voltooiing van uw werk voor u verloren.”

Jan weifelde. Zou hij haar verlaten, die hem de zoete schoonheid van het leven had gebracht? Zou hij haar met zich nemen naar het verre land? Of moest hij kiezen tusschen een eenzamen maar geweldigen arbeid, waarbij hij vergrijzen zou, en de jeugd vol liefde, de witte bloesems van een zonnig leven?... Maar de strijd in hem was kort. De trots overwon en de zucht naar grootheid bleef glanzen in zijn sombere oogen. Nogmaals vroeg hij den zegen van den vromen Abt, die hem met angstige bewondering gade sloeg.

En weer liep Agnes te wachten in het rozenlaantje, waar nu de witte en roode bladeren lagen verwelkt. De vochtige herfstgeur ademde uit den grond en

vaal-gouden dampen rezen achter den stadsmuur naar het bleeke schemeren der avondlucht. Deschoone gestalte wandelde er stil op-en-neer; het schoone stille gelaat zag nu-en-dan naar de kleuren van het westen. Het stille minnende hart wachtte geduldig.

Toen naderde hij over het ruischen der doode bladeren. Hij nam hare hand en vertelde haar dat hij weg moest, naar den grooten arbeid die zijn leven riep, en hoe hunne scheiding voor vele, vele jaren zou zijn.

Maar zij sloeg de groote vochtige oogen teeder-verwonderd tot hem op en zeide: „Wil ik je dan niet volgen waarheen je gaat? Waarom van scheiding gesproken? Ga voor, en ik zal je volgen... ik zal vluchten uit het gevang van het donkere huis en de enge muren van den hof naar de wijde lichte wereld...”

Zij snikte, daar zij de stroeve duisternis zijner trekken gewaar werd; zij viel voor hem neer en omvatte zijne knieën. Zoo streelde hij haar hoofd, sprekend met heesche, brandende stem: „Ik moet alleen gaan. Ik moet alleen arbeiden... en alles verlaten wat klein en zacht en liefelijk was... want de arbeid is geweldig en machtiger dan ik zelf.”

Maar weer zeide zij: „Ik zou je nooit verlaten hebben, al riepen mij luide stemmen van roem en heerlijkheid aan het einde der aarde. Maar wat is

een zwakke vrouw bij de sterke stem van den roependen arbeid. O, je hebt wèl en groot gedaan, mij te verwerpen! Kies den alles-verslindenden arbeid... En toch, het leven was zóó ook schoon, en wij waren jong om lief te hebben."...

Het avondgoud was weg uit de dampen; een kille wind ritselde door de looverlooze takken. Toen maakte hij zich los uit hare armen en sprak: „Eens kom ik weer, als mijn werk ten einde is. Ik kom weer en blijf.”

Nog lag zij geknield voor hem.

„Ik zal wachten,” fluisterde zij, „ik zal wachten tot de arbeid voltooid is... al waren het geen jaren,... al waren het eeuwen.”

Weer ruischten de dorre bladeren onder zijn tred. En toen hij in het poortje nog even talmend omzag, stond zij onder de zwarte rozentwijgen en strekte de handen naar hem uit, terwijl zij riep: „Blijf, blijf! Wij zijn jong nog om lief te hebben.”...

Maar hij schudde zacht, vol deernis, het hoofd en verdween.

Zij bedwelmde zich niet meer, zoo als eens, in wereldsche vermaken en wilde jacht, maar keerde

zich met moede smart tot vrome werken van weldoen en het troosten van zieken en verlatenen.

En meester Jan reisde naar het noorden en voer over breede onstuimige rivieren, zoodat hij na enkele dagen de hoofdstad van het noordelijk Bisdom bereikte. Daar ontving hem gastvrij en minzaam de deken van het Domkapittel, Heer Jacob van Oudshoorn, die den nieuwen Meester bij den Bisschop bracht, den torenbouw met hem besprak en de gronden aanwees. Binnen de muren van den Bisschopshof zou de machtige Sint-Maarten verrijzen, eenzaam nog en ver van de kerk, die zelve in later jaren ook verruimd moest worden tot een hooge en wijde kathedraal in den stralenden bouw der nieuwere tijden.

Op den dag dat de lente aanving van het jaar 1321 luidden de klokken van de oude Domkerk en een blijde processie toog naar de plek, waar de vochtige bodem diep ontbloot lag. Bisschop Frederik, oud en krank, was op zijn slot gebleven, maar Heer Jacob, de deken, en Heer Gisbert van Everdingen, de oudste der Kanunniken, daalden af en metselden den fundamentsteen, die daar voor ongetelde eeuwen den toren zou dragen. En vele andere Kanunniken en vicarissen en scholieren stonden rondom en zongen de woorden van den Apostel:

„Non estis hospites et advenae...” „Gij zijt geen vreemdelingen meer en bijwoners, maar medeburgers der Heiligen en huisgenooten Gods: gebouwd op het fundament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen: op welken het geheele gebouw, goed samengevoegd zijnde, opwast tot eenen heiligen tempel in den Heer: op welken ook gij medegebouwd wordt tot een woonstede Gods in den Geest.”

De steen en de grond werden gezegend; wijwater, overvloedig gesprenkeld, verdreef de legioenen der hel.

Onbeweeglijk stond de bouwmeester in de diepte, naast de eerwaarde mannen. Maar hij luisterde niet naar den manenden zang en zag de gouden praalgewaden der priesters niet, noch de wit getooide kinderen daarboven, die groene takken wuifden voor den blauwen hemel. Hij zag alleen, boven zich-zelf, een ontzaglijk monument, zwaar en donker; hij voelde het om zich en op zich, als een macht die zijn leven verpletterde.

Toen de anderen den Meester daar zagen staan, roerloos als een steenen kerkbeeld, het gelaat opstarend in den blanken voorjaarsdag, meenden zij dat hij den zegen des Hemels afsmeekte op zijn arbeid.

Den volgenden morgen bewogen zich de gezellen in luidruchtige groepen langs den rand en de hellingen der ontgraven diepte. De arbeid ving aan, ver in de duistere aarde, om eens den hemel te bereiken. Zware bogen werden gemetseld tot aan de gracht van den Bisschopshof; op zes geweldige zuilen vesten zich de gewelven van den kelder en langzaam rezen in de nu volgende maanden de muren boven den grond.

Rustig werkte de bouwmeester in zijne loods en op de stellingen, terwijl daarbuiten in de wereld onrust en strijd voortgingen. De oude zieke Bisschop Frederik stierf in het volgend jaar en Heer Jacob van Oudshoorn reisde naar Rome, waar hij met groote geldsommen de hooge Prelaten gunstig voor zich wist te stemmen. Na slechts enkele maanden stierf ook hij en fluisteringen van vergif en onraad gingen onder de lagere geestelijken en het volk.

Maar de breede muren van zwaren baksteen en bergblokken rezen aldoor hooger. En 's winters, als het werk bij strenge koude stil lag, zat Meester Jan vaak bij den ouden geleerden kanunnik Heer Gisbert van Everdingen, wiens vensters uitzagen over het veldje tusschen den toren en de kerk, tot aan de sombere muren van Sint-Salvator. De Kanunnik liet hem oude kronieken lezen en verhaalde hem de over-

leveringen en historiën der stad; hoe daar ginds, in de tijden van den vromen koning Dagobert, een kapel had gestaan, aan Sint Thomas gewijd; maar de Heilige prediker Willebrord vond haar verwoest en nieuwe stichtingen en nieuwe oorlogen waren gevolgd, tot eindelijk, kort na het rampjaar 1000, de kathedraal verrees, die geleidelijk vergroot en verheerlijkt werd. Want nu leefden zij eerst in den grooten schoonen tijd, de kroon zettend op vroegere eeuwen van onrust; nu bouwden zij een waardig monument, den toren die over de grenzen van het Bisdom de macht van het Domkapittel verkondigen ging.

Ja, de toren groeide als een geweldige wonderstam uit den grond op. Na zes jaren was het hooge gewelf der St.-Michaëlskapel boven den doorgang gesloten en van de transen der andere torens zagen velen bewonderend naar het reusachtig metselwerk.

Toen kwamen er, kort na elkander, droeve tijdingen uit Doornik: de oude Prior, de Abt, Jan's moeder stierven en zonden van ver een laatsten groet. Maar de jonge Meester bleef onbewogen; geen tranen verzachtten den koelen glans van zijn blik. Hij voelde met stille vreugde, hoe de beroeringen van het leven hem niet meer deerden en alleen de verrukking over den grooten arbeid zijne

ziel deed branden van trots. En met een glimlach van verachting hoorde hij eenmaal, dat in de kloosters en kapittelhuizen des lands een schriftuur gelezen werd van Geert Groote, den stichter eener nieuwe broederschap, die in woorden van vervloeking de ijdelheid der kanunniken van Sint-Maarten geeselde en den Henegouwschen bouwmeester een toovenaar en knecht van den Satan schold.

Met verachting hoorde hij die maren en rustig zag hij op, wandelend in de gaarde van het bisschoppelijk slot, naar den weerbarstigen wand van den toren, waartegen de schimpwoorden van een jaloerschen monnik als machteloze hagelkorrels afsprongen. Hij zag de ranke zuilen met spitse bogen de muren dragend, onwankelbaar door de goddelijke machten van maat en getal en zwaarte. En het groeide daar onweerstaanbaar als een eik in het woud. Want aan den voet en langs de steilten daarboven zwoegden en zongen de nijvere mannen in dichten drom. Voor de brug van Sint-Maarten lagen de schepen met uitheemschen steen, in de groeven al verhakt naar voorschrift van den Meester; een piepende kraan heesch ze op de sleden en paarden trokken ze naar den torenvoet. In het groote rad op de bouwstelling traptten veroordeelde boeven, zoodat het wentelde, wentelde uren achtereen en de zware grijze blokken

langzaam opzweefden tot de ontzaglijke hoogten. Langs de gracht, in loodsen, beitelde beeldhouwers de kruisbloemen der ommegangen en de beelden der nissen. En de wijze kanunniken kwamen op het grasveld bij de kerk wandelen en bewonderden hun bouwwerk in druk gebaar.

Iederen morgen en tegen het einde van iederen dag bestee Meester Jan de trappen van den toren en sprak met zijne lieden. Vaak echter bleef hij rondomme staren over de stad en het land. Hij zag de andere torens al beneden zich; in 't oosten den tweeling van Sint-Pieter, in 't noorden Sint-Jan, in 't zuiden de abdij van Sint-Paulus, in 't westen Sinte-Marie. Tuinen en weiden omgaven kerken en kloosters; langs de grachten binnen de stad stonden de donkere vierkante burchten der edelen, zwaar boven de rieten daken der simpele burgers. Buiten de wallen en stadspoorten lag nog menige abdij in hare groene lustwaranden: riviertjes kronkelden er door het welig veld, en ver in het noorden blonken groote wateren in de morgen- en avondzon. Dag na dag en jaar na jaar zag hij diezelfde wereld; hooger rees de toren en dieper zonk die wereld voor hem weg. En wie daar beneden liep door de enge straten der stad en opzag naar den nieuwen toren, herkende Meester Jan wel, als hij aan den rand der omme-

gangen stond, de bruine kaproen over het hoofd, den langen baard streelend in den wind.

Zoo werd hij ouder met de muren van zijn toren. Vier bisschoppen had hij zien heengaan, wijken voor sterker macht of worden begraven in de kathedraal. Oorlogen woedden buiten de muren, en veeten daarbinnen deden de rieten daken met rooden gloed opklaaien in wilden nacht.

En vijf-en-dertig jaren waren voorbij. De baard van Meester Jan was grijs, maar scherp nog blonken zijne oogen onder de zware wenkbrauwen. Aan de vrouw zijner jeugd had hij zelden meer gedacht, want zijn geest leefde niet in het verleden, maar in de grootheid van het wordende en in de macht van het scheppen.

Toen kwam er op een winteravond een bode uit Doornik tot hem, met een verzegeld perkament. Hij meldde den dood der Vrouwe Agnes, die bemind was om hare mildheid en als heilig werd geprezen om de zachtheid harer zorgende handen en den troost van haar stem. Het perkament bevatte in groote bevende teekens enkel de woorden: „Agnes heeft voor u gebeden.”

Hij zocht dien nacht op den toren eenzaamheid en vrede des harten. Want in zijne ziel was bij het lezen harer woorden een diepe donkerheid opengeborsten en hij had weer hare stem gehoord en de teeder-jonge trekken gezien, zooals zij vroeger vóór hem stond in den kleinen hof onder den bloeienden rozelaar.

Over den hoogsten torentrans welfde de nacht in goddelijk zwijgen. De gesternten en planeten sidderden en straalden van den top der grondelooze hemelen tot aan den donkeren cirkel van den aardschen einder. Meester Jan, zittend op een zuilvoet, drukte de handen op het hart; het klaagde wild en pijnlijk in hem, zooals hij niet wist dat een innerlijke storm de menschenziel met onstilbare smarten geeselen kon. Herinneringen kwamen in snelle visioenen op. Hij zag zijne oude moeder, hij zag den hoogen steen in het midden der velden, hij hoorde Agnes' schreiende stem herhalen: „Wij waren jong om lief te hebben,” en hij zag zichzelf terug in de diepten onder zich, bij de grondvesten van zijn levenswerk.

Maar nu was hij oud en zij was weg van deze wereld. Hij zag op naar den nachthemel. En de sterren werden groote gouden bloemen, de onbereikbare bloemen zijner jeugd, die hij toen versmaad had en nu niet meer tot zich kon nemen. Hij klaagde om de

versmade liefde zijner jeugd en om de ijdelheid van zijn leven. Hier zat hij op het trotsche monument dat den top nu naderde. Al de eeuwen die het zien zouden van de verre kimmen wisten ook zijn naam, den naam van den grooten Meester. Maar hij, de arme Meester, had het leven niet gekend in zijn eerste bloesems; het was hem geschonken en hij had het weggeworpen. O ijdelheid van het blinde streven, o ijdelheid van den roem!

Hij strekte de armen uit in de ledigheid en de jammer van zijn stem verklonk in den afgrond van den zwijgenden nacht.

Doch daarna zag hij in de gele schemering van het oosten de wijde witte vlakten ontbloeien tot een wonderlijken tuin, een aardsch paradijs, welks verschiet de gulden poorten des hemels droeg. De boomen hadden witte en roze bloesems, maar de roode vruchten lagen er nog langs de lichtende paden. Hij wist, als wie in droomen wandelt, dat dit de kleine hof der onherroepelijke jaren was, maar verheerlijkt en grenzenloos verwijd; de rozentwijgen van het priëel welfden nu in onmeetlijke bogen langs de verbleekende sterren die verder deinsden, ... de onbereikbare rozen zijner jeugd.

En een lieflijke gestalte schreed daar voort in de dagende verte.

Weenend huiverde hij ineen, toen de morgenklokjes kwamen zingen over de sneeuw van velden en stad.

Echter, in de volgende nachten, zagen poorters die uit de kroeg huiswaarts wankelden, of eenzaam dolende monniken, of edellieden die van hunne minnares waren weggeslopen, op den koortrans en langs den dakrand der kathedraal de hooge gestalte van den bouwmeester staan gebaren naar de bestarnde diepte, of met gestrekte armen ijlen achter vluchtende onzienlijkheden.

Het waren beelden van nooit-genoten lust, schimmen van voor goed verloren zinnenjubel, het was de vreugd van nu verbloeiende levenskracht die hij trachtte te grijpen en niet kon. Onder het pantser zijner onverbroken kuischheid ontwaakten sluimerende begeerten, wilde driften, en zij verzengden met duister laaiende vlam de blank-beweende beelden van de liefde der jeugd. Hij ontvluchtte zijn doorwoeld leger en zocht de louterende stilte van den nacht; maar hij vond er slechts het geweld zijner eigene ziel,

Schaduwen uit verre jaren verschenen hem; hij zag weer de vorsten en baronnen met de jonkvrouwen en vorstinnen baden in de bronwateren van het bergland, en wat hij toen veracht had lokte hem nu met brandende lonken. Soms, als hij op de borstwering

leunde en over de slapende stad neerzag, als de hooge adem der wolken zijn voorhoofd koelde en de midnachtsklokken der vele kloosters een mijmering van vrede hadden gewekt, soms hoorde hij dan op eens een zachten lach achter zich en voor zijn omgewenden blik wenkte eene ontsluisde jonkvrouw. Maar zij week voor zijne nadering, zij vluchtte om den hoek van den trans, en als hij daar stond met woeste vuist en heesche kreten, was er niets meer dan de nachtwind over het steenen gebloemte van het dak.

Vaak, wanneer hij uit het trappoortje den maanlichten ommegang betrad, zaten daar op de borstwering vele stille gestalten gehurkt, zooals badende vrouwen aan den rand eens vijvers. Het gulden licht gleed over de blonde huid, de lange vlechten verhulden het gelaat. Dan wilde hij die lokken grijpen, die slanke lijnen streelen, en hij snelde voorwaarts. Maar duivelen zaten plotseling schrijlings op de blanke schouders, en een-voor-een, als opgejaagde vogels, strekten de beeldstille vrouwen zich en verijlden in den nacht. Dan zag hij nog even de klauwen harer voeten en hoorde een hellen spotlach.

En op den nok der kathedraal zag hij eens, in donkere ruige stormen, duivelen een toren bouwen en met weerlichtstralen hun eigen arbeid ineenwerpen.

Hij voelde den hagel niet, die kletterend neersloeg langs de leien; jammerend om genade strekte hij de armen opwaarts.

Van de kerk schouwend naar zijnen toren ontwaarde hij, in een geruischloozen winternacht, op de plek waar de acht zuilen eenmaal den top des torens zouden schragen in de wolken, een rood-laaïend vuur. Maar toen de gloed verkilde stonden daar acht zuilen van duivelen, elkanders schouders drukkend, en op den top zag hij zich-zelf, alle wereldstreken tartend met trotschen blik.

Doch het was slechts een oogwenk. Onder hoon-gelach schudden de duivelen het beeld der ijdelheid in den afgrond en zij sparkelden zelf als verdoovende vonken over de witte stad.

Toen droeg hij de pijniging niet langer. Slechts ééne plek op aarde wist hij, waar de smarten zouden zwijgen en de helsche beelden hem niet konden bereiken. Hij moest den droom zijner hooge begeerten vernietigen, zijn ijdel en naam niet binden aan het grootsche bouwwerk; onwaardig voelde hij zich, nog langer te arbeiden aan het monument van de zichtbare macht der onzienlijke Kerk, dat hij als een monument van eigen hoogmoed zag. Hij moest bidden op het graf van haar, die hem had liefgehad met een liefde, wier klare bron hij nooit vermoed

had, wier onbegrensdsheid hij niet had begrepen.

Hij ging tot den Bisschop en vroeg erbarming voor zijn ouderdom en verzwakten geest. Hij biechtte zijn zondige droombeelden en zeide de rust slechts te kunnen vinden in een klooster van zijn geboorteland. Met smart zagen de kanunniken hem gaan; zij moesten nu een nieuwen Meester zoeken, die het aardsche beeld hunner macht zou voltooien.

Op een morgen vertrok hij zuidwaarts.

En den avond van den volgenden dag kwam door de oostelijke stadspoort Meester Godijn van Dormael, uit het Luiksche, op zijn muildier binnenrijden. Dit geschiedde, als de kronieken melden, in het jaar Ons Heeren 1356.

Hij knielde op het graf van Agnes in de oude Kathedraal van Doornik. En hij dacht hoe het leven ware geweest, als zij elkander hadden kunnen beminnen met de lentewarmte hunner jeugd. Maar hij had zich-zelfen alleen gezocht, in starren trots, en de goddelijke gave van het minnend hart niet begrepen. Nu fluisterde hij haar toe op haren grafsteen dat hij zijne ijdelheid verfoeide, dat hij zijn levensarbeid verwierp.

Wat bleef hem over dan de vergetelheid eener kloostercel? Hij begaf zich in de abdij, waar hij als

knaap ter schole was gegaan. En om zijn stille vroomheid en gehoorzaam knechtschap werd nu de grijsaard geëerd en geloofd.

Nog het vierde deel eener eeuw ging voorbij. Toen drong binnen de muren van het klooster de mare door, hoe de toren van het Utrechtsch Bisdomeindelijk zijn voltooiing naderde.

De oude monnik weende bij die tijding. Hij vroeg zijnen Abt oorlof tot een laatste bedevaart, om nog eens het monument van zijn hoogmoed en zijn leed en zijn berouwenis te zien; om met andere gezindheid nu, met dienenden ootmoed, nog even de hand te mogen leggen aan den arbeid, dien hij met zoo verwerpelijke begeerten had aangevangen.

En de meer dan tachtigjarige grijsaard toog, in pelgrimsgewaad, bedelend van dorp tot dorp, slapend in kloosters en kasteelen en schaapskooien, den weg naar het noorden.

Op een vroegen morgen zag hij de spitsen en hooge burchten van het Sticht blinken uit deinzende nevelen aan de kim. Maar boven alle torens en kerken, als een recht en sterk tot God geheven bedek, stond daar in het bleeke licht de verheven bouw van Sint-Maarten. De pelgrim, knielend in het bedauwde gras, ontwaarde den droom zijner moeder voor zich in het rijzend licht.

Binnen de poort schreeuwden kinderen hem na, het vuil der straten werpend op zijn grauwe pij. Glimlachend in blijde duldzaamheid richtte hij zich naar de werkloodsen der kathedraal en bood den opzichter zijne diensten als steenhouwer aan. Doch met wantrouwend hoon werd hij verjaagd.

Toen mocht hij kalk aandragen naar de put en ze mengen met het water der gracht. Niemand kende den grijsaard; de opzichters zagen hem niet aan, de steenhouwers lieten hem verachtend ter zijde wijken. Maar hij zegende vroom zijn lot en dankte de genade des Hemels, daar de duivel van hoogmoed, ook als hij opzag naar den schoonen machtigen toren, verre bleef van den vrede zijns harten.

Het duurde slechts een luttel maandental. Op den dag van Sint-Maarten, een-en-zestig jaren nadat de jonge Meester bij den grondsteen het visioen van zijn monument boven zich had gezien, ging weer een processie met statig lofgezag en wierookwalmen naar het veldje bewesten de kathedraal. Het gulden kruis en de windwijzer met het beeld van den milden Heilige werden langzaam ter spits getogen, terwijl gebeden opstegen tot hooger hoogten.

En toen eindelijk het kruis gesteld was, voor verre streken zichtbaar, en de klokken uit het hart van den toren hare stemmen deden gonzen over de stad en

de jubelende menigten, toen zonk, te midden der meest verachte en nederige werklieden, de door niemand gekende grijsaard ter aarde. Zij ontknoopten zijn ruig gewaad en zagen op zijne borst de penning, het teeken van Meesterschap. En enkelen der oudste beeldhouwers, nieuwsgierig ommestaande, herkenden hunnen ouden Bouwmeester en zeiden met eerbiedige verwondering: „Het is Jan van den Dom!”

Aan de zuidzijde der kerk, dicht bij de kapittelkamer, groeven zij zijn graf.

Een halve eeuw later heeft de grootste der schilders van dien en van vele tijden, Jan van Eyck, den toren van Meester Jan als een der schoonste op aarde geëerd, hem schilderend in het stralend verschiet zijner Aanbidding.

En nog getuigt, en zal getuigen in de toekomst, de Domtoren van Utrecht, het trotsch en stoer en edel kunstwerk, van een geest die groot in vele dingen was, met zwaardere verlangens en gepeinzen levend dan de meesters van menig pralender roemruchter bouw.

1911.

PSAMMETICHUS FILOLOGUS

Aan Dr. J. van Pesch.

Herodotus verhaalt in den aanvang van het tweede boek zijner Historiën, hoe eenmaal de groote en listige koning Psammetichus zich wijdde aan de eerbiedwaardig-grijze wetenschap der filologie. Toen deze vorst omstreeks het midden der zevende eeuw vóór onze Christelijke tijdrekening alleenheerscher over Egypte was geworden, richtte hij zijne belangstelling, onder velerlei dingen van geestelijke waarde, ook tot de kennis der vervlogen eeuwen, der lotgevallen van volken en koninkrijken.

In dien tijd waanden de Egyptenaren zich het oudste volk der aarde. En ook hun machtige vorst, wiens geest zoekende was naar een klare waarheid onder de bleeke tradities, geloofde dit, wanneer hij reed langs de ruischende oevers van den Nijl en op den westelijken horizon de geheimzinnige driehoeken zag staan der duizendjarige koningsmonumenten; hij waande het met zijn volk, als hij wandelde door de

sfinxenlanen van Thebe of met de priesters trad onder de hooge zuilen hunner tempels. De Grieksche zeevaarders en Syrische kooplieden hadden hem, toen hij in ballingschap leefde tusschen de moerassen bij de zee, nimmer verhaald van dertig-eeuwenoude graven, noch van pyramiden of granieten beelden die eenig ander volk voor zijn heroën en koningen zou hebben opgericht.

Doch Psammetichus eischte een wetenschappelijke zekerheid en daar zijne wijsheid een rijkdom van ongekende vondsten omvatte, wist hij zich door de methode der ervaring te doen helpen in dit historisch probleem.

Van een arm landbouwersgezin dat op een heuvel tusschen de vochtige Nijl-akkers leefde, kocht hij het pas-geboren kind en bracht het met den zuigeling van eene zijner minnaressen bij een herder, drie dag-reizen ver, wiens hut in het dorre gebergte lag der Arabische woestijn. Daar, in een schuurtje naast den geitenstal, moesten de twee kleine wezens, het koninklijke en het dorperskind, door den eenzamen man worden afgezonderd van de wereld. De koning beval hem, nooit een woord in de nabijheid der kinderen te spreken en aan een ieder, al ware het de heerscher der Perzen of de hoogepriester van Thebe, den toegang tot de hut te beletten. Met de melk der

geiten moest hij hen voeden doch hen verder overlaten aan hun lot.

Aldus wilde de slimme koning Psammetichus te weten komen welk woord deze kinderen het eerst zouden uitspreken, zoodra het tijdperk der verwarde stameling voorbij was. Dit woord moest een woord zijn van de oudste taal der aarde, van het oudste der volken, zoo dacht hij.

De herder die een stilzwijgend grijsaard was en, gelijk de slaven dier verre tijden, zelfs niet de verzoeking kende tot ongehoorzaamheid, verzorgde de zuigelingen naar 's konings bevel, zoodat zij voorspoedig groeiden, in de zuivere lucht der eenzame bergen veilig voor besmetting van kinderziekten. Zij dronken de melk der geiten en aten een pap van broos gebak, dat de oude herder zelf bereidde in een grot achter de hut.

Twee jaren gingen voorbij. Toen... doch ik moet hier het verhaal van Herodotus even afbreken.

Want de bedachtzaam-onderzoekende geest van dezen grooten Griekschen historieschrijver wist wel veel; wij echter, die vier-en-twintig eeuwen later leven, weten nog meer, zelfs van koning Psammetichus, hoewel Herodotus nog geen twee honderd jaren na de regeering van dien vorst Egypte bezocht. Immers, het is een door alle hedendaagsche historici

als psychologisch en gewoon logisch erkend feit, dat wij een figuur en een volk des te beter zien en begrijpen, naarmate wij verder door den tijd van hen verwijderd zijn. Geeraardt Brandt maakte fouten in zijn leven van Vondel, welke onze geleerde tijdgenooten hem verbeterden. De huisvrienden van Rembrandt en van Napoleon doorschouwden niet zóó de diepten dier geweldige zielen, gelijk onze geschiedvorschers het door middel van oude rekeningen en kerkregisters, van correspondenties en geheime archieven doen. Over weinig dichters is zulk een omvangrijke litteratuur ontstaan als over Shakespeare, van wien wij niets met eenige zekerheid weten. En indien ik-zelf het, in alle bescheidenheid, ooit ondernam het leven van eenen dichterlijken vriend te beschrijven voor de nakomelingschap, ik ben er mij van bewust dat de litteraire hoogleeraar der vier-en-twintigste eeuw menige wonderlijke anecdote waarvan ik ooggetuige was, als onwetenschappelijk grapje of psychologische onmogelijkheid in de benauwende engte van een noot veroordeelen en opsluiten zal.

Hoe nu zou Herodotus hebben geweten — daar het zijnen zegslieden, den priesters van Memphis, Heliopolis, Thebe onbekend was — welke de zuivere feiten waren der historie?

Een jaar nadat Psammetichus zijn filologisch praeparaat aan den herder had overgegeven, kwam een uitheemsch reiziger dwalen te midden der ontzaglijke steilten en dor-geschroeide eenzaamheden van het gebergte. Hij klom van granietblok op granietblok; paden zag hij niet, doch hij volgde het spoor der geiten, rondomme speurend van telkens hooger toppen. En vaak rustte hij. Want hij was oud reeds en de gele kleur van zijn gelaat leek niet de taning van den brand der zon, noch van de felte der winter-nachtstormen; het was de vaalheid van oude vetkaarsen, van vergoord pergament, van veel-ontrold papyrus. Hij ging gebogen, niet als een landbouwer, maar als een zoeker naar geestelijke dingen. Zijne rechterhand steunde op een staf; de linker hield een versleten tabbaard rond het middel vast; zij waren tenger en klein, met bleeke spitse vingers. Een grauwe baard ruigde neer over de teruggedoken borst. In stoffige sandalen schuifelden zijn ongewasschen voeten.

Hij kwam van zeer ver, over zee en over land, uit de Phrygische stad Cibra, die hij nooit te voren verlaten had. Doch een Egyptische slaaf had hem in zijn stille cel bezocht en hem den zegelring getoond van zijn jongeren broeder, die twintig jaren geleden met Carische zeeroovers naar de moerassige landen van den Nijlmond gezeild was.

De slaaf bracht wonderlijke tijdingen. In den oorlog, door de piraten ter wille van Psammetichus tegen de elf andere koningen van Egypte gevoerd, was die broeder gesneuveld; maar de Grieksche vrouw, die hem van een der eilanden gevolgd was, had kort daarna een dochttertje ter wereld gebracht dat in het koningspaleis te Memphis werd opgevoed. Daar had, voor vier jaren, de machtige Psammetichus haar gezien, toen zij op een avond van den hoogsten zuilengang over de grijs-dampige vlakten van het noorden zat te staren. Hij had de donker-oogige maagd tot zich genomen in de vertrekken zijner concubinen, waar zij door haar fonkelend-klaren geest en bedwelmende schoonheid de uitverkorene des vorsten werd. Toen baarde zij een kind, dat echter onmiddellijk na de geboorte door den koning zelf werd weggenomen van de moederborst. Eerst voor weinige maanden, na de lange smeekingen van menigen doorweenden liefdenacht, had Psammetichus haar het lot van hun kind verhaald. Hij had het gebracht, met den zuigeling eener pachtersvrouw, naar de eenzame bergen waar de zon opkomt, om eenmaal van die kinderen een woord te hooren, niet door menschenlippen voorgezegd maar door de natuur zelve gefluisterd diep in hun diepste wezen,.... het woord dat den koning openbaren zou welke

de taal was van het oudste volk der aarde.

De jonge koningsminnares die de taal harer Grieksche ouders bleef liefhebben en tusschen de weelde harer zalen droomde van het nooit-aanschouwde vaderland, zij had nu haren trouwsten slaaf gezonden naar den broeder haars vaders, naar de verre stad Cibyra, waarvan een bleeke jeugdherinnering voortleefde uit oude vertellingen harer moeder. Want een groot denkbeeld was in haar opgestegen, dien nacht, toen de koning haar het doel van zijn kinderroof bekend had; zij wilde het volk waaruit zij was voortgekomen, verheerlijkt zien als het oudste der aarde, de Phrygische taal geroemd als de eerste die door menschenmond gesproken was! Nu had zij den slaaf gezonden tot haars vaders broeder, opdat deze, indien hij nog onder de levenden werd gevonden, het trotsche doch verraderlijke plan volvoeren mocht. Hij moest de zee oversteken en in het gebergte oostwaarts van den Nijl de eenzame herdershut zoeken, waar de twee kinderen van de talen der menschen waren afgesloten; hij moest hen in stilte zien te bereiken en vóórzeggen een Phrygisch woord, dat zij zouden leeren stamelen als een eerste groet en bede tot hunnen hoeder en tot den Koning Psammetichus.

Zoo was, op dien roep uit een ver land, uit het

hart eener jonge vrouw die hij nooit gezien had, de grijsaard heengegaan; met vochtige oogen had hij het vertrekje gesloten, waar hij een halve eeuw te midden van geleerdeschriften werelden van schoonheid en kennis en wijsheid doorzwierf. De stem van zijn bloed dreef hem, de roem van zijn volk, de trots van zijn landstaal.

Hij zat neder op een steen aan den rand der steilte en zijne oogen zochten een bron, want het dorstte hem fel na het urenlang moeizaam stijgen in de hitte der schaduwlooze hellingen. Maar hij zag geen groen van vochtige weiden, geen wuivende boomkruinen; alleen grijze netels en verdorde halmen waren gesproten uit de sobere aardlaag die hier en daar het gesteente dekte.

Toen hoorde hij, ver weg, de klokjes van kudde en zag hoogerop de geitjes grazen aan de schrale spruiten. Hoopvol ging hij voort, begeerend de melk der dieren te drinken.

Opeens, aan den voet van een loodrechten holerijken wand, ontwaarde hij een herdershut. En hij peinsde: indien het daar mocht zijn! Waar anders?... Want hier had hij het eerste leven gevonden na dagen zwervens in die doodsche wildernis...

De vermoldde deur viel open onder den druk zijner bevende hand; echter, verblind van den

schroeienden gloed der dorre gesteenten, zag hij niets dan duisternis daarbinnen.

Hij luisterde. Buiten, in de stralende hitte, zongen de verre klokjes der kudden; doch uit een hoek der donkere stulp klaagde een bang kindergeluid.

De grijze Phrygiër trad terug. Hij vreesde ontdekt te worden door den herder; heimelijk, met schroomvolle voorzichtigheid, moest hij het fiere plan zijner nicht tot een daad maken, hij, die slechts de daden der gedachten en van het peinzende leven kende. Hij moest den hoeder dier kinderen bespieden, de uren ontdekken dat hij de kudden uitdreef en weerbracht, om dan ongestoord tot de kleine wezens te kunnen gaan en hun het eerste woord eener menschentaal te leeren spreken.

In een enge hoog-gelegen grot verborg hij zich. Hij lokte een geitje en laafde zich met de melk; hij at het harde brood dat hij uit het laatste dorp, aan den rand der woestijn, met zich genomen had. En drie dagen bleef hij daar, beglurend uit de duisternis der rots de bezigheden van den eenzamen herder.

Nu wist hij dat van den morgen tot den avond de toegang tot de hut veilig was. Dien vierden dag verliet hij de schaduw zijner grot en betrad tastend het vertrek waar hij de vage kinderklanken gehoord had. Zijne handen sidderden nog; want hij ging bedrie-

gen den machtigen alleenheerscher van Egypte.

Hij hield den kinderen brood voor, met gedroogde zoete vruchten belegd; en toen zij er naar grepen met de kleine handjes en hij de trekken zijns langverloren broeders meende weer te vinden in het edele gelaat van den teedersten der twee, toen kwamen er tranen in de oogen van den grauwen vereenzaamden kamergeleerde.

Met zachte stem sprak hij nu een woord, het eerste dat de ooren dezer kinderen vernamen: „*Bekós*”.

En hij herhaalde, wijzend op het brood: „*Bekós, bekós*”.

Zij zwegen, doch staarden hem vragend met verwonderde oogen aan.

En dagen achtereen, vele weken, ging hij in den namiddag tot hen en sprak hetzelfde woord, altijd dat eene woord. Zij trachtten, onbeholpen nog en stuurloos van tong, het na te stamelen, zoodra de oude man de zoete lekkernij uit de wijde plooiën van zijn tabbaard te voorschijn zocht. In die stildoorpeinsde dagen werden het uren waarnaar hij al sterker verlangde; over zijn vergeeld gelaat ging een glimlach om de blijde gebaren en de zonderlinge kreten der kleinen. En de naderende stonde van afscheid bedroefde hem.

Doch de laatste dag kwam, want hij vermoedde

dat zij weldra ook den herder het vreemde woord zouden toeroepen en dat deze het den koning zou gaan melden. De Phrygische geleerde kuste voor het eerst zijns levens een kindergelaat en voor het eerst ook streelden kinderhanden den grauwen ongekamden baard.

Toen daalde hij voorzichtig over de losse gesteenten noordwaarts, in de richting van de groote steden der vlakte.

Twee jaren dan waren voorbijgegaan — aldus vervolgt hier weder Herodotus zijn verhaal — sinds de eenzame herder de kinderen uit 's konings handen ontving.

Toen, op een morgen dat hij de deur der schuur openstiet, kropen de kinderen hem tegemoet over hun stroo en de kleine armpjes strekkend riepen zij: „Bekós!”

Hij gaf geen acht op deze klanken, daar hij ze niet begreep. Maar toen vele ochtenden achtereen zij hem begroetten met hetzelfde geluid, ging hij den koning waarschuwen, die hem gebod de kinderen tot hem te brengen.

Nu hoorde Psammetichus met eigen ooren het zonderlinge woord. Hij liet uit de havensteden van

den Nijlmond kooplieden van vele vreemde landstreken naar het paleis ontbieden en vroeg hen naar den zin dier kinderlijke klanken. Eindelijk deelde een Phrygisch reiziger, een oud gebogen man in valen tabbaard gehuld, hem mede, dat het woord „bekós” in de taal zijns lands het *brood* aanduidde. En Lydische zeevaarders van koning Gyges bevestigden dit.

Door deze ervaring bevredigd in zijn filologisch onderzoek, liet koning Psammetichus aan zijn minnaressen en aan al zijn Egyptenaren, aan de priesters, aan de krijgslieden, aan de handwerkers en kooplieden, aan de schippers van den Nijl, aan de landbouwers en veehoeders bekend maken, dat het Phrygische volk het oudste der aarde was.

De schoonste en jongste der minnaressen sloeg dien avond met raadselachtigen glimlach haren ronden arm om het hoofd van Psammetichus. En de grijze taalgeleerden van Alexandria verhieven den grooten koning tot doctor in de vergelijkende taalwetenschap *sagacitatis causa*.

1911.

HET DIOGENES-IDEAAL

Na het dessert hadden de beide jonge mannen zich in lage diepe stoelen bij het haardvuur gezet, waar zij zwijgend hun manilla's rookten en de mokka geurde uit sierlijk achttiend'eeuwsch porcelein.

De kamer lag in dof-glanzende schemering. Kaarsen brandden in de koperen kandelaars; de blokken op den haard spleten nu-en-dan open met gele vlam die de donker-oude meubelen en de balken der zoldering plotseling verlichtte; de tapijten, rood als geurig-zware wijn, schenen te gloeien achter de warme dampen; en ook de oogen der beide droomers verzonken, maar in het visioen van het laatste al verre woord.

Toen sprak de gastheer opeens: „Vriendlief, oordeel goed! Wat heb ik anders dan last van de dingen hier rond mij? Als ik, op mijn zomersche reizen, denk aan het eenzaam-achtergelatene, overvalt mij angst

en heimwee; ik zie de duistere en stille kamers, aan de wanden de oude schilderijen die ik bewonder en liefheb,.... die ook kostbaar zijn als geheime dragers van groote sommen gelds,.... ik zie de boekenkasten met de perkamenten ruggen, waarachter veel schoons van sieraad en zin verborgen ligt; ik zie de zware meubelen, waarop ouders en grootouders hebben gerust, en op het gothisch buffet de doorzichtig-porceleinen schotels en koppen, waaruit ook zij eenmaal spijsden en dronken.... En dan maak ik mij bezorgd over dit alles, denkend hoe ik de waker ervan ben, denkend hoe indringers wellicht dat schoon vernielen, of hoe, mocht ik op een van mijn bergtochten in een afgrond verdwijnen, vreemde handen de beminde en vereerde voorwerpen zullen aanvatten, waarvan zij de uiterlijke pracht misschien, maar de innerlijke macht van traditie en jeugdherinneringen nooit kunnen zien. Geloof mij, het is een ontzettende last, gehecht te zijn aan die schijn-dooide voorwerpen!"

Hij zag melancholisch zijnen vriend aan, als vragend om raad. Totdat deze verwonderd sprak: „Maar maar wat wil je dan?"

„Alles, alles van mij weg doen!" hernam hij met vermoeidgebaar. „De heele santekraam naar Frederik Muller op de auctie sturen. Geen zorgen meer over het lot van al dat fraais!"

„Je praat als een rampzalig coelibatair,” zeide zijn gast, kalm glimlachend naar hem opzeinde. „Wil je dan in monsterachtige huurkamers gaan wonen? Of in een ton, als Diogenes?”

„Ik wil vrij zijn, zonder banden,” was zijn antwoord. „Het leven is kort, en het hechten aan de schoone kleinoodiën maakt eens het scheiden des te zwaarder. En waartoe hebben we dat alles? Hebben wij 't noodig?”

„Ach, noodig!” zei de ander, terwijl zijn oog de vlammen volgde van het vuur. „Vraag dan of het heele leven noodig is!”

„Het leven wel,” hernam de gastheer, met rustiger overtuiging. „Het leven zelf wel, maar niet de lieflijke voorwerpen en gerieflijkheden van iederen dag. Denk aan Diogenes! Hij was, naar mijn bescheiden meening, de grootste wijze der oude en nieuwe tijden, hij was grooter dan Alexander de Groote die hem den schoonen zonneshijn benam, hij was wijzer dan Socrates....”

Maar de gastvriend viel den gastheer in de rede: „Weet je wel, wat Socrates hem eens toeriep?”

„Wat dan?”

„Dat zijn ijdelheid door de gaten van zijn lompen loerde!”

„Was Diogenes ijdel?”

„De ijdelheid van het ijdelheidslooze! Het schijnleven van den schijn-hatenden cynicus!”

„Ik begrijp je niet. Mij waren zijn daden sinds lang de uitingen van een ideaal zielebestaan, verwant aan dat der ascetische stylieten en anachoreten uit de eerste Christelijke eeuwen. Langzamerhand minder en minder van de wereldsche dingen bezitten, al geringer behoeften voelen, eindigen met vrij langs de wegen te gaan, terwijl geen stemmen van doode voorwerpen uit de verte meer roepen,.... o, worden zooals Diogenes was, de vrij-geworstelde mensch!”

„Je kent hem niet,” zeide de ander.

„Ik weet van hem, wat ieder van hem weet. En ijdelheid heb ik niet in hem gevonden.”

„Maar Socrates vond haar wel! Er was ijdelheid in de propagandistische levenswijze van Diogenes. Bovendien heeft zijn verder leven bewezen, dat er een sterkere kracht was dan die zijner ascetische beperking.”

„Ken ik zijn leven dan niet?” vroeg de gastheer verwonderd.

„Tot op een zeker tijdstip is Diogenes' leven vrij algemeen bekend,” antwoordde zijn gast. „Maar wat een onlangs gevonden manuscript, welks apocriefheid nog bewezen moet worden, ons vertelt, is zeker niet tot je doorgedrongen. Je weet, dat hij op een

voorjaarsmorgen het laatst gezien was, over de Agora te Athene gaande met een brandende lantaarn in de hand. Die was hem door zijn hospes, den eigenaar van de beroemde ton, voor deze symbolische wandeling geleend, want een week tevoren had hij zijn laatste meubel weggeworpen, den evenzeer befaamden houten nap, die in 1900 een Californisch millioenair voor fabelachtigen prijs van een antiquaar te Korinthe gekocht heeft."

„Daar weet ik niets van," viel de gastheer in.

„Je volgt waarschijnlijk niet de berichten van het *Bulletin archéologique d'Athènes*," hernam de ander met een glimlach. „Maar luister verder! Want hier vangt het pas ontdekte handschrift aan. Toen Diogenes de Agora was overgeschreden, zoekende, zooals hij zeide, naar een mensch, zag hij opeens een landmeisje voor zich uitloopen, dat met slanken arm een roode aarden kruik op het hoofd hield."

„Het handschrift moet apocrief zijn, mijn waarde. Zulke termen gebruikt geen oude Griek."

„Stoor mijn verhaal niet! Ik vertel het slechts na met eigen woorden. Hij zag dan een attisch boerinnetje voortschrijden in de richting der Itonische Poort..."

„Onzin!" viel opnieuw de gastheer den verteller in de rede. „Diogenes was oud en kan onmogelijk een jong boerinnetje hebben nagekeken."

„Je vergist je alweer door je voorbarigheid, „was het antwoord. „Het handschrift begint met de mededeeling dat Diogenes in zijn een-en-dertigste levensjaar was, toen hij met de lantaarn over de Agora wandelde... Bedenk wel, dat de Grieken op dien leeftijd al volwassen filosofen waren en lange baarden droegen.”

Hij zag zijn vriend met opgetrokken wenkbrauwen aan en vervolgde na een berustend buigen van diens hoofd:

„Diogenes werd wonderlijk getroffen door haren gang, hare gestalte en het minnelijk geluid der neu-riënde stem. Hij volgde haar, onder de Itonische Poort door, waar zij weldra links afsloeg en daalde naar de smalle steenen brug, in de vallei van den Ilissus. Aan de overzijde, tegen de Hymettische heuvelen, lag hare landelijke woning onder bloeiende olijven. In de lage deuropening stond zij even stil en zag om, als had zij de blikken gevoeld van den aandachtigen volger. Toen verdween zij. Maar Diogenes keerde niet stadwaarts; hij ging verder langs het stijgend voetpad en toefde tot den avond op een heuveltop, neerziende naar het stille huis onder de boomen..... Wie zal zeggen wat er dien nacht chaotisch-wild in de geweldige ziel van den wijsgeer gestreden heeft! Hij die zich onvermurwbaar, onverwinbaar had gedacht, voelde nu de bekoring der eertijds diep-

verachte schoonheid; de vereering van vrouwen-oogen en vrouwengratie was in hem opengebloeid als een nooit-vermoede wereld van onbedwingbare bewogenheid. De starre wijze was overwonnen door de liefde...."

„Phyllis en Aristoteles!" fluisterde de gastheer voor zich heen.

Maar zijn vriend vervolgde: „Vroeg in den morgen ging Diogenes denzelfden weg, den Ili sus over, naar het landhuis op de helling van den Hymettus. Hij had zijn chitoon sierlijker geplooid dan gewoonlijk, zijn baard gekamd,.... met een geleende kam,.... zijn gelaat en handen zorgzaam gewasschen. Over het hooge steenen brugje gaande zag hij, stroomopwaarts, aan den groenen oever der beek het meisje, gebogen over het water waarin zij witte gewaden spoelde. Even hief zij het hoofd, maar toen zij den vreemdeling van den vorigen dag herkende, boog zij blozend zich weer tot haar arbeid. De statige wijsgeer nu richtte zich naar den schaduwrijken hof en klopte aan de deur van het witte huisje. Wat daarbinnen gesproken werd tusschen hem en den eerwaardigen landman die de vader der lieflijke jonkvrouw was, dat meldt het oude manuscript ons niet; dat schijnt Diogenes aan zijn vrienden en vroegere discipelen nooit te hebben verhaald. Maar wij

kennen — want het boek is ongetwijfeld van een vriendschappelijk ooggetuige, — wij kennen de gebeurtenissen die volgden. Diogenes is nimmer weergekeerd in de beschimmelde ton en dronk nimmer meer uit zijn hand onder de bron van den Akropolis. Hij bouwde een leemen woning aan 't eind van den olijvenhof en hielp zijn schoonvader in diens zonnig en eerzaam bedrijf. Maar ziehier wat de onbekende schrijver dier zonderlinge biografie met hoorbaar welgevallen verhaalt van den wijsgeer, die eens zijn nap had weggeworpen als een onnut ding, die al de gerieflijkheden des dagelijkschen levens als waardeloos en onwaardig veracht had:

„Diogenes sierde zijne woning, terwille van de schoone bruid, met kostbaar huisraad. In den thalamos zette hij een bed van cederhout; hij kocht zetels, ingelegd met ivoor, en gekleurde amforen en drinkschalen. Aan den wand van elk vertrek hing hij een bronzen olielampje en voor den winteravond, als zij langs de duistere wegen huiswaarts zouden keeren, een lantaarn van doorschijnend hoorn. De bruid wenschte nieuwe gewaden en de bruidegom deed schitterende stoffen komen, voor chitoon en peplos, en de schoenmaker bracht nieuwe sandalen. Eens wandelden zij door Athene, waar de blik harer donkere oogen bleef rusten op sieraden voor hals

en borst en vlechten, fonkelende kunstwerkjes van goud en edelsteen. Hij zag haren blik en hij liet haar de schoonste der kleinnoodiën kiezen. Vóór den dag van het huwelijk bracht hij, die jaren lang de tempels en altaren der Goden met hooghartigen glimlach was voorbijgetreden, geurige offers aan Zeus Teleios, aan Hera Teleia en Artemis Eukleia. Zij werden beiden gebaad in de wateren der bron Kallirrhoë, die aan den voet der Hymettische heuvelen ruischt. Dan brachten des avonds vriendinnen met muziek van fluiten en cithers de jonge bruid naar hare nieuwe woning, waar aan de deur de moeder wachtte met laaiende fakkels. En een zangenrijk feest vierden zij daar, onder de oude olijven, tot diep in den zomernacht. Maar het schoonste was, dat op de trekken van den bruidegom zelfs geen verwondering over dit nieuwe leven zichtbaar werd; hij nam de schoonheid en het geluk als natuurlijke noodwendigheden.

„En zoo kweekte hij den wingerd en perste de druiven en verkocht wijn en olijven op de Agora, waar hij eenmaal een mensch had gezocht.

„Dit is het tweede tijdperk van Diogenes' leven..... Maar waar is nu het ascetisch-cynisch Diogenes-ideaal?.....”

„Apocrief of niet,” antwoordde de gastheer, „de moraal der vertelling is duidelijk. Ik moet de

kleinoodiën des levens aanvaarden en op de Agora wandelen gaan om Eene te vinden, die ze levend zal bestralen met haren glimlach!"

„Amen", zeide zijn gast en stak een nieuwe sigaar op.

Sinds dien avond noemde zijn vriend hem Diogenes.

Het geviel nu na enkele maanden dat de mysterievolle wil der Moira dezen jongen cyniker op een stralenden voorjaarsmorgen voerde door de lichtgroene lanen van St. Cloud naar het terras, waar de vroeger-eeuwsche naam nog leefde van een verdwenen monument: *Lanterne de Diogène*.

Wonderlijk deed het hier den eenzamen zoeker aan, zoodat hij glimlachte in zijne verlatenheid. Achter hem en zijwaarts weken de stille alleëen naar geheimzinnige verten, in groene doorvonkelde schemering. En in het zonnige dal stroomde de Seine glorieus uit de gouddampen dier Stad, welke de aarde vulde tot de heuvelen van den horizon.

Opeens bleef zijn blik rusten aan de bloeiend-grazige helling. Een jonge vrouw in paars gewaad, lichtend als de eerste crocus tusschen groene halmen, zat daar, onder diepe aandacht ietwat gebogen, schilderend die ochtend-wereld van rijzende klaarte.

Haar gelaat zag hij niet. Maar de zware zwarte haarwring onder den breeden zomerhoed bracht hem het visioen van strenge trekken, van donkere wijd-droomende oogen, van een mond, geheimvol en vredig als de kim eener nauw-bewogen zee.

De jonge Diogenes, aan den rand der Lantaren leunend, staarde in den blauwen hemel, over de gouden stad. Hij sidderde even, want hij ontwaarde dat die stille vrome gestalte op de smaragden heuvelhelling de eenige mensch was in het ontwakend licht. Doch hij was te zeer de diletantische Diogenes van een laten tijd, om niet weder te glimlachen over den humor der raadselige Moira.

En echter daalde hij langs het pad, waar de onbekende vrouw met teedere hand de diafane lente-kleuren lichten deed op het paneel. Hij ging langzaam, vreezend het breken der bekoring. Doch zij hoorde het ritselen zijner schreden over het gras en wendde het hoofd. Toen zag hij de waarheid van zijn visioen; hij zag het bleeke strenge gelaat, den diepen donkeren blik, den zwijgenden mond. Het was een oogwenk slechts, dat zij elkander aanstaarden; maar het ontroerde hem als een herkenning uit ver verleden.

Diogenes ging voorbij. Hij zette zich op een bank, die school achter een boschje rhododendrons. Daar

wachtte hij, uren lang, tot eindelijk, als de zon uit het hooge blauw op trage zilverwitte middagwolken blonk, de jonge vrouw daalde en argeloos langs het boschje trad, in de richting van den steiger der *Hirondelles*. Hij volgde haar. En hij voer op het vlugge Seinebootje met haar terug naar Parijs, waar zij aan den Pont-Royal de oevertrap beklom en over de zonnige kaden der oude zijde ging, nu en dan talmend voor de uitstalkisten der antiquaars.

Intusschen dacht hij aan het verhaal van zijn vriend; hij voelde een wonderlijke verrukking in zijne oogen en luchtig schreed hij voort in den lentedag. Waar voerde zij hem heen? Niet naar een stille landwoning onder Attische olijven... Naar het geluk,.... hier, in het hart der geweldige stad?

Bij den Pont des Arts zag hij haar een *fiacre* nemen, die in vluggen draf wegreed. Hij dacht er even aan, haar te volgen; doch hij wilde zich vertrouwensvol overgeven aan de wijsheid der almachtige Moira.

En dit vertrouwen ook bleek wijsheid te zijn. Dien avond, bij een Hollandsch schilder, zag hij haar aan het souper tegenover zich en hij hoorde hare stem nu, zacht en vast, in luttele woorden schoone dingen zeggend over velerlei kunst die zij lief had. Zij was eene Hollandsche,.... hij had het reeds vermoed. En

zij spraken ook over Holland, over zijn ruig-gestuwde duinruggen en de deftig-stille grachten van Amsterdam.

Langzaam gingen zij, tegen middernacht, naast elkander over den boulevard St. Germain, langs het tuinhok van Cluny. Hij leidde den vlotten zacht-fonkelenden stroom van hun gesprek naar de statige parken der achttiende eeuw,.... naar de lanen en terrassen van St. Cloud. Over hare wangen ging een vluchtige bloes, nu hij dien naam noemde. Ja, zij meende hem herkend te hebben, den eenzamen wandelaar van daarboven die langs haar was gegaan, dien eigen morgen. Zij werkte er heerlijk, in de voorjaarszon, in de blauwe stilte der uchtenden....

Hij begeleidde de jonge schilderes naar het pension. En ook de volgende dagen wandelden zij samen, — tot, in de geurende schemering van een gouden Juni-avond terwijl zij leunden aan de terras-balustrade van den Luxembourg, starend naar de vijvers en fonteynen beneden hen, de nooit-geopenbaarde diepten hunner harten in elkander spiegelden, zooals oogen spiegelen in beminnende oogen, en onder de bedwelming van het herboren leven, 't welk de eerste liefde is, hunne eertijds eenzame ziel zich verloor in de andere, doch heerlijker zich-zelve daar weervond.

Zij reisden naar Holland; Cécile naar hare moeder

die te Leiden woonde; Diogenes naar het uitgestorven ouderlijk huis op de Keizersgracht. Hij kwam echter, volgens afspraak, na enkele dagen zijne verloofde bezoeken. En zoo ging hij iedere week tot haar en bewonderde hare gratievolle teekeningen van het achttiend' eeuwsche hoffelijk leven.

Eens, toen zijn trouwe gastvriend van eertijds bij hem was en zij met Cécile de schilderijen en kleinoodiën der oude woning beschouwden, vertelde hij haar de historie van Diogenes.

„Wij zullen als de zonderlinge wijsgeer doen,” sprak zij. „Wij zullen een huis bouwen en er de schoone voorwerpen om ons doen leven.”

„Dio, laat mij jullie huis mogen doopen!” riep zijn vriend.

„En hoe dan?” was de gelijktijdige vraag van het jonge paar.

De ander hernam: „Ik wilde het noemen: De Ton!”

„Raadselachtig zal die naam voor de menigte zijn, zooals de wijsgeer zelf raadselachtig was,” meende de gelukkige.

„En zijn lantaren zal er staan, een witte koepel op het hoogste duin”, voegde Cécile er aan toe. „Want in zijn licht, te St. Cloud... nietwaar Dio...”

Zij trouwden en bleven wonen in de stad bij hare moeder, terwijl buiten, in de duinen nabij zee, het nieuwe landhuis verrees, in overleg met een jong Amsterdamsch architect. Vaak gingen zij er kijken, zwerfend door de ontluikende boschjes der duinen, mijmerend van de vorige lente in de tuinen van St. Cloud. Zij verheugden zich in het groeien der muren; zij betastten den ruigen oud-rooden steen; reeds bespraken zij met den bouwmeester enkele détails der afwerking.

In den midzomer was het huis onder dak. Metse-laars en loodgieters verdwenen; de stukadoors kwamen de muren met grijze specie bestrijken; ververs-knechts olieden het blanke hout. Toen begonnen al dra de timmerlieden aan de afwerking: aan deuren, kasten en muurbeschot. Het riekte er in de kamers en gangen naar kalk en versch hout, naar manchester werkmansbroeken, naar olie en ongewasschen huid. Cécile en Dio verwonderden zich er over dat zij ooit hier zouden wonen, hier zouden zitten lezen bij den haard onder een laag stil lamplicht, met al de vertrouwelijke en van jaren her beminde dingen rondom, waar nu haar japon sleepte langs krullen en brokken cement. Zij begrepen niet dat ooit die scherpe reuk vervluchtigen zou en lieflijke geur van bloemen kon drijven door deze koude chaotische vertrekken. En

liever maar bleven zij weg en wachtten tot alles voltooid was.

Doch het duurde lang; het glas-in-lood, te laat besteld, was nog niet gekomen; de steenhouwer had den zandsteen voor de schouwen nog niet verzonden; de hengsels der luiken lagen nog ter smederij. Cécile en Dio verlangden nu, bij het naderen van November, hun woning te betrekken en schreven iedere week een dringend briefje aan den architect, die met een bonte afwisseling van excuses den aannemer, het werkvolk en zichzelf te verontschuldigen wist.

Intusschen hieuw een beeldhouwer den gevelsteen, boven de landelijke portiek: een ton, waarvoor een gebaard man was gezeten, en daaronder in sierlijke Dürer-letters: *De Ton*. Nu kleurde de huisschilder op den blanken zandsteen de letters met dof verguld. En in den tuin, op een der heuvels, praalde al het zeskantig koepeltje, een geweldige witte lantaren schijnend, wanneer de late herfstzon met gouden vonkeling daarachter zonk.

Eindelijk stonden de ranke zuiltjes en de rustige deksteen der schouwen; het glas was gezet, in fijne loodrepen; de hengsels en sloten waren aangeschroefd. Tien schilders arbeidden met grooten spoed, aan de vier gevels, in kamers, op portalen. Vroolijke kleuren, groen, roomgeel en rood, waren

daarbuiten. Ernstig-bruin, met roode en groene randen afgezet, was het gebeitste houtwerk der vertrekken.

Uit Amsterdam werden nu Dio's oude familie-stukken overgebracht; de landschappen en portretten van drie eeuwen hingen tegen de effen-grijze wanden; op den rand van lambrizeering en schouwen prijkten dertiend'eeuwsche beeldjes en sierlijk-gedreven koperwerk, zeldzame gesteenten, broze vazen. Cécile's atelier was behangen met kleurig-gebloemde stoffen der achttiende eeuw en teeder-raggen kanten, tusschen boom- en heuvelstudies, oude fransche prenten en een copie naar Watteau. De glanzig-gewreven vloeren waren met den gloed der perzische tapijtjes bedekt. En over dien aziatischen kleuren-bloei, over de zwaar-gebeeldhouwde kasten en het vaal-groene trijp der stoelen viel de herfstlijk-gouden zonnebundel, gleed de straling der vergélende duin-boschjes met melancholisch-schoone spelingen.

Zij waren nu in het nieuwe huis. Evenwel, in de ruime woonkamer die op het zuiden opende naar den tuin, ontbraken de vloertegels voor den haard nog steeds. Twee zendingen waren door den architect afgekeurd, daar het groen mislukt was. En den derden keer bleek het nog te donker, was het nog niet de lichtende kleur als van woudmos in voor-

jaarszon. De geduldige bouwkunstenaar gaf het op.

„Mevrouw,” sprak hij op een morgen voor de opengebroken tegelkist, met voornamen glimlach, „mevrouw, het is moeilijk, heel moeilijk, iets goeds te krijgen, iets dat afwijkt van den gewonen smaak. Zoodra u iets bijzonders wilt, mevrouw, zult u dat ondervinden. Het bijzondere is niet voorradig in de magazijnen; het moet speciaal voor u gemaakt worden... En deze groene tegeltjes,... ja mevrouw, als u geduld hebt zullen ze wel eens goed uitvallen, maar u kunt den oven niet dwingen. Wilt u wachten, mevrouw, of neemt u genoeg....?”

„Het gaat mij vervelen, meneer,” antwoordde Cecile. „Wij willen eindelijk onze huiskamer in orde hebben. In 's hemelsnaam dan maar die donkergroene tegels!”

„Mevrouw,” hernam de architect, „'t is een karweitje van een half uur.”

Den volgenden morgen, twee uren na afspraak, kwam er een verlegen metselaarsknechtje om de tegels te leggen. Hij was vergezeld van een timmerman, die voor een eiken-houten rand de maat moest nemen, doch al spoedig weer vertrok. Even voor koffietijd gingen Cécile en Dio eens kijken en troffen den metselaar hakkend en vijlend aan de tegels, in een fijnen nevel van grijs stof, dat reeds op tapijten

en gordijnen, op het oud-Utrechtsch der stoelen, op de donkere schilderijlijsten en de houten beeldjes lag neergezonken. Scherven en scherpe tegelsplinters, meerendeels vertrapt tot vinnig gruis, bedekten, in den omtrek van den schoorsteen, den gewreven vloer.

Met een wanhopig gebaar trad Dio terug in de boekerij, aan de huiskamer grenzend.

„'t Is afschuwelijk,” zei hij, „de heele vloer is bedorven. Die man zit te hakken alsof hij in een loods werkt. Al de beeldjes, al de meubels onder dat grauwe stof... Ik zou dien lummel wel de deur uit willen vloeken!”

Cécile bleef kalm en zeide: „Zoo'n metselaarsjongen is een gedachteloos werktuig. Hij zou je vloeken niet begrijpen, Dio,... nog minder een bezadigd betoog.”

„Waarom heb je er niet een paar oude kleeden gelegd?” hernam hij, ietwat bitter.

Zij fronste even hare donkere wenkbrauwen.

„Maar Dio,” sprak zij, „het heette immers in een half uur gedaan. Moeten we dan niet op den architect kunnen vertrouwen?... En toch, ja, wij zijn dom geweest,... wij zelf hadden dit alles beter moeten overzien.”

De architect, erbij geroepen, erkende dat de lak

onherstelbaar door het tegelgruis bekrast was, zoodat de vloer opnieuw geschaafd moest worden, gebeitst, vernist en gewreven. De huisschilder kwam den volgenden dag, schudde droevig het hoofd en verklaarde:

„Zulke metselaars willen niet begrijpen dat geen vernis tegen zoo iets op ken! Meneer, dat volk het geen respek voor fijn werk.”

„U hebt volkomen gelijk,” zei Dio; „wilt u met een die beitsvlekken van het muurcement wegwerken, die uw knechts er hebben gemaakt?”

De schilder hing zijn jasje aan een gebeeldhouwden fauteuilknop en trok zijn wit werkhemd over 't hoofd. Olie- en lakgeur dreef opnieuw, vele dagen lang, in het vertrek; een paar bierfleschjes stonden op de lambrizeering.

Cécile en Dio dwaalden door het huis waar rustig werken nog niet mogelijk was en zij ontdekten telkens nieuwe slordigheden: de tegels van den gangvloer waren niet alle gaaf; het gootsteentje op het bovenste portaal riekte; de timmerman, die het klemmen der luiken moest verhelpen, pruimde en zij vonden de sporen hiervan in een der fonteintjes en op de geschrobde gele klinkers achter de keuken; de roomwitte kozijnen waren goor van stof dat in de natte verf gewaaid was. Dan ontweken zij hun

ergernissen naar den tuin, in het zeskantig koepeltje dat zij „de Lantaren” hadden gedoopt.

Intusschen werd het nieuwe landhuis door de wandelaars op den duinweg bekeken, gelaakt, bespot en geprezen. Des Zondags vooral zeiden zij vele wijze en geestrijke dingen.

„Waarom hiet dat huis de Ton, pa?” vroeg een jongetje aan zijn vader.

„Wel jò, omdat 'et die meheer een ton gekost het,” was 's mans antwoord.

„Nou maar, hij ken ook bes 'n tonnetje uit de loterij gehaald hebbe,” meende moe.

De oude gastvriend, juist het hek binnentredend, zeide tot Dio:

„Namen en spreuken moeten duister zijn en voor vele hypothesen ondergankelijk.”

De huiskamer was eindelijk geordend. Doch Cécile bevond dat de groene ruitjes der kasten dof bleven, ondanks het zorgzaam onderhoud. Dio schreef zelf aan den leverancier, die niet antwoordde. De architect zei:

„Meneer, het is moeilijk, heel moeilijk iets goeds te krijgen, iets dat afwijkt van den gewonen smaak. Zoodra u iets bijzonders wilt, meneer, zult u dat ondervinden. Het bijzondere is niet voorradig,..... deze groene ruitjes moesten speciaal voor u gemaakt

worden. De wasem van den oven is er zeker opgeslagen. Och ja, meneer, iets goeds te krijgen...."

Het riekende gootsteentje beschouwde hij aandachtig.

„'t Is alles in orde," verklaarde hij; „de stankafsluiting is aanwezig."

„Maar 't stinkt toch, meneer," zeide Cécile.

„Och mevrouw, het volmaakte bestaat niet."

„Een gootsteentje mag toch niet stinken," hernam zij.

„Mevrouw...." wilde de architect beginnen, maar Dio viel hem in de rede en vervolgde:

„Niet-stinkende gootsteentjes zijn niet voorradig. Dat zou speciaal voor u gemaakt moeten worden. Ook een goed werkman die zijn vak nog verstaat en het werk van een ander ontziet, kan alleen op bijzondere bestelling, misschien, worden geleverd."

Toen groette hij den architect die pijnlijk glimlachte en liet Cécile verder onderhandelen. Hij zocht rust in de Lantaren en dacht erover het koepeltje „de Ton" te noemen en het huis dat hij ontluchtte „de Wereld". Hij geloofde niet meer dat zijn nieuwe woning ooit goed zou worden, onberispelijk-goed, bevrijd van onverschillig neuriënd werkvolk, klevrige deurknoppen en aan meubels hangende jasjes. In geen maanden had hij ongestoord zich in zijn

werk kunnen verdiepen; hij dacht met weemoed terug aan het oude donkere huis op de gracht, dat, met al zijn gebreken, eerbiedwaardig stoer en hecht was.

Cécile vond hem op een avond van het voorjaar mijmerend en niets-doend, in den koepel.

„De Lantaren is duister, geloof ik,” zeide zij, zich over hem buigend.

„Had de jeugdige Diogenes geen gelijk?” vroeg hij, terwijl hij opzag en haar donkere lokken streekte.

„Wij weten niet welke zorgen hij later had, in zijn huisje onder de olijven. Het apocriefe manuscript vertelt het niet. Waarom is zijn vrouw niet met hem in de ton gegaan? O, je hart te kunnen wegtrekken van de wereldsche dingen, van al die mooie dingen waarvan ik zooveel houd.....”

Uit het boschje achter den koepel kweelden de verlangende klachten van een nachtegaal. De hemel, zeewaarts boven de al schemerende duinen, was een bleek-groen veld, waarin een groote eenzame ster fonkelde. Cécile zag het; maar Dio was er van afgewend en staarde in hare oogen, waar hij den weerglans vond van die klare diepten des hemels.

En hij vervolgde, terwijl het lichter in hem werd onder het uitspreken zijner bekommernis:

„Zie! het leven te genieten en in het leven te ver-

zinken zooals nu,... samen de schoonheid en den weemoed te proeven der heenvlietende uren,... niet meer gehechtheid te voelen aan onze woning en haar kleinoodiën dan de nachtegaal aan zijn nest,... zóó schijnt mij het geluk in zijn innigst wezen te naderen... Toen wij dit huis bouwden, hebben wij gedwaald. Ach, zoo vaak heft mijn oude angst zich weer op. Waartoe die liefde voor de mooie dingen om ons, waartoe een nieuwe woning te bouwen, die toch nooit zoo volmaakt kan worden als wij haar dachten en begeerden,... waarom niet zorgenloos te leven,... waarom niet Diogenes in de ton, zonder drinknap, zonder kam, zonder lantaren?... Met moeite scheppen wij een kleine wereld van schoone dierbaarheden om ons heen, en ach, Cécile, 't is misschien voor zoo kort. Is het korte leven deze zorgen waard? Waar zijn zij, die vroeger onze schilderijen en beelden bewonderden? En zullen anderen, na ons, er met evenveel eerbied naar opzien, ze met evenveel liefde beroeren? Ons oude huis op de gracht, waar grootvader grootmoeder binnenleidde, waar vader geboren werd, waar geleefd werd, gearbeid, geleden, bemind, gespeeld, gekibbeld, waar het heiligdom eener onvergetelijke sterfkamer is,... Cécile, de redactieklerken van een geïllustreerd weekblaadje rooken er nu hun pijpjes en bedenkelijke individuen betreden den mar-

meren corridor. Had ik het kunnen weren? En zal ik kunnen beletten dat eenmaal in ons nieuwe huis, later, als wij heen zijn,... een pension, een café, een hulp-postkantoor, een villaparkmaatschappij zich nestelen gaat?...

O, ik vrees zoo de handen en de oogen der onverschilligen! En daarom is het beter niets te bezitten, om het leed te vermijden van het verlies, van de schending. Voor mij — en voor jou ook, nietwaar? voor ons is elk dier dingen, van de oude die ons zijn nagelaten, van de nieuwe die wij zelf verwierven en bij ons plaatsten om hun schoonheid en bekoring, voor ons zijn het deelen van ons leven geworden, iederen dag zich dieper in ons hechtend,... vooral nu, Cécile, nu wij beiden ze aanzien... en elk ding in onze woning mij den druk van jou handen en den opslag van jou oogen herinnert."

Zij zag hem aan en vond de liefde van zijn gelaat schooner dan de gouden ster in het avondgroen. Toen... scheen zij even te peinzen en, zich naast hem zettend, sprak zij;

„Ik heb een wonderlijk bericht. Er is weer een Grieksch handschrift ontdekt..., in een Apulisch klooster,... een handschrift met aforismen van Diogenes, tusschen biografische fragmenten verspreid. Ik las het zooeven..."

„Ongetwijfeld in het Bulletin archéologique d'Athènes!" viel hij haar in de rede.

„O, neen," hernam zij rustig, het hoofd even opheffend, aandachtig voor den raadselachtigen vogelzang in het boschje. „Neen.... maar wat doet het er toe! Ik las er eenige bladzijden van: het scheen mij een vervolg, een voltooiing der biografie van den wijsgeer."

„Van den wijze," zeide Dio zacht.

„Ja," ging zij voort, „hij bleef een wijze ook in het laatste tijdperk van zijn leven. En toch schijnt hij dagen, misschien wel jaren, van ontmoediging gekend te hebben."

„Helaas! evenals zijn nabeeld in de twintigste eeuw," zuchtte Dio.

„Maar hij heeft overwonnen," vervolgde Cécile. „Hij had zich, wellicht uit reactie tegen de wereld van zijn ton, aan het leemen huisje in de olijvengaaarde gehecht; hij was de gouden kleinoodiën, die hij voor zijn jonge vrouw gekocht had, gaan liefhebben; hij verzamelde vele schoone kunstwerken: beschilderde vazen; gedreven schalen en armbanden; weefsels; vrouwenbeeldjes uit Tanagra; brokken gebeeldhouwd marmer van Phidias; handschriften der Homerische gedichten; een museumpje van curiositeiten..."

„Dit komt mij zonderling apocrief voor en verdacht

in overeenstemming met het manuscript van onzen vriend," merkte Dio op. „Ik wist niet dat er in de vierde eeuw vóór onzen-Lieven-Heers-geboorte al dergelijke idioten waren.”

„Hij werd zelfs een gierigaard. Hij verborg al die heerlijkheden in een zelden ontsloten vertrek, waar nooit een dienende maagd mocht binnentreden om stof af te nemen,... zelfs niet zijn vrouw. Wanneer hij niet arbeidde in den wijngaard of op den akker, dan verdroomde hij zijne uren tusschen de dierbare kunstwerken, die hij opnam en beschouwde en streefde. Doch die liefde werd waanzin. Hij ging tobben over het lot zijner zelf-gebouwde woning en van al die schoone vergankelijke dingen, alsof zij het wezen waren van zijn geluk, alsof hij niet een andere, onvergankelijke, liefde bezat... in het hart van zijn jonge vrouw... Hij dacht aan de ton, in welker schaduw hij zoo vele wijze woorden had gesproken en waar nu weer het Bœotische druivennat in te gisten lag. Hij dacht aan de runderen, wier stal deze leemen woning eenmaal zou wezen, als zijne liefkoozende oogen lang waren vergaan. Hij dacht aan de antiquarende joden, die al die verrukkelijke armbanden en schalen zouden betasten...”

„Apocrief alweer! Anachronistisch!” mompelde Dio.

Zij vervolgde met dezelfde zachte stem ;

„Hij vreesde de handen en de oogen der onverschilligen ! Toen werd hem, den eenmaal asketischen wereldverachter, door zijn vrouw een kind in de handen gelegd, dat hij aanvatte zooals eertijds zijn grooten nap. Hij speelde ermee in de schaduw der olijven en vergat het schemerig vertrekje met de kostbare kleinnoodiën.

„Maar na een jaar stierf het kindje. Zij weenden en trachtten elkander te troosten, hand in hand zittend op den drempel hunner woning en starend naar de vallei van den Ilissus.

„Eens weer betrad hij het vertrekje der kunstwerken. En zie, de pracht dier dingen bekoorde hem nog wel, maar hij voelde dat zij niet het wezen van zijn geluk waren geweest.

„De kunst van den scheppenden mensch is schoon, doch het werk der scheppende Goden is den mensch toch nader, sprak hij toen.

„En hij moet nog vele andere woorden hebben gesproken,... zij staan in het gevonden manuscript, maar ik ben ze vergeten, Dio.

„Ja, hij sprak van de stoffelijke dingen die hem gebonden hadden en beheerscht ; hoe hij bevrijd was door den warmen adem van een kind ; hoe de dood van dit kleine wezen hem zijn macht over de stof had

weergegeven, niet in verachting der wereldsche dingen, maar in het weten dat boven de schoone werken der menschen de goddelijke gaven van bewondering en liefde staan,... der liefde het heerlijkst, die immers onaantastbaar in hen beiden gebleven was, ook toen het kleine kind hun door de Moira werd ontnomen...

„Zoo vergrijsde hij in zachtzinnige en alom geëerde wijsheid. Hij werd negentig jaar.”

„Mocht ik worden zooals hij was,” zeide Dio; „maar... moge het simpele verhaal van zijn bitter-zware ervaring ons genoeg zijn.”

„Amen,” fluisterde Cécile en gaf hem een kus op zijn voorhoofd.

Nog verijlden de kristallen klanken van den nachtegaal in de koele ruisching van den avond. Cécile en Dio stonden op. En langs de geurende jasmijn naderden zij het huis, dat onder de schemering der eerste sterren nu voor hen lag als een jonge, geheimvolle wereld van schoonheid en geluk.

1911.

AHASVERUS' GRAF

Wie zegt dat Ahasverus dood is? Nog leeft hij op aarde, niet het eeuwige leven, maar een leven van onafzienbaren tijd. En Ahasverus kan niet anders. Eeuwen lang riep hij den dood aan; hij zocht de steden op der zwarte pest; hij werd gezien in de woeling der beroemde veldslagen, maar hij bleef ongedeerd rondgaan over de ouder wordende aarde. Een herinnering dreef hem voort, de schrikkelijke herinnering aan een bovenaardschen blik. Wel zegt de legende, dat de Goddelijke Mond, op den lijdensweg, den meedoogenloozen jood Ahasverus doemde tot een zwerftocht zonder rust en dood; maar de legende heeft de historie opgesierd, want deze verhaalt niet van woorden, door Christus tot hem gesproken. Wij weten slechts van een eindeloos-weemoedigen blik, vol deernis en goddelijke liefde, waarmede Hij zijnen

smader heeft aangestaard. Die blik, de glans dier oogen, peilloos als de hemelen, is niet uit de gedachtenis van den hardvochtige geweken, en toen zijn gezin gestorven was, werd hij voortgejaagd, de grenslooze tijden in, over de grenslooze aardelanden. Nooit heeft hij den diepen zin dier oogen begrepen, nooit hunne sterke liefde gevoeld. Wat hem voortdrijft, ook door deze oogenblikken waarin wij thans leven, is de angst voor het onbegrepen Goddelijke. Maar in de vage verborgenheden van Ahasverus' ziel sluimert de hoop, dat hij eens zal mogen rusten, wanneer het raadsel van dien diepen blik hem wordt ontsluit. En intusschen zoekt hij en zoekt rusteloos, over de kerkhoven der wereld, of hij wellicht de plek van zijn graf zal vinden.

Zoo werd hij gezien, nog enkele jaren geleden, op de twee treurigste doodenakkers van Europa. Hij, die geen eenzaamst veldpad onbetreden liet, die de wereldsteden der vlakten doorzwierf en de hoogste gehuchten der bergen, Ahasverus strompelde over de heidevelden in den zuid-oostelijken hoek van het land der Friezen, niet verre van de plek waar de volksoverlevering de vroegste kerk van Noordwolde plaatst.

Een oude boerin zag hem gaan. Het was een maannacht in den nawinter en een gure wind blies over de eindelooze zwak-golvende landen, schrale

akkers, drassig veen en hooger en heidegrond, waar-
tusschen kleine meren blonken achter het dwerg-
achtig struikgewas. Onder duistere boomgroepen,
ver weg, lagen de stille lichten van boerenhoeven
als roode, op aarde gezonken sterren.

De doelloos dwalende grijsaard volgde den diep-
gegroefden zandweg, die noordwaarts leidde over
verre heuvelruggen: de zeven sterren van den
Grooten Beer straalden daar vóór hem. Plotseling
bevond hij zich — had hij de sporen van het heide-
pad in droom verlaten? — op een hooge zandige
plek, omringd door een lagen wal met schraalver-
waaide eikenboompjes, waar de nachtwind klagelijk
door zong. Tusschen heidekruid en wilde halmen
bespeurde hij gesteenten, neerliggend of half-opge-
richt, verbrokkeld onder de ruige gewassen. Hij zag
er de letters van zijn volk, dezelfde teekenen als voor
tientallen van eeuwen werden gegrift in de tafelen
van Sinaï. Zij lagen en stonden alle met het geheim
van hun blind gelaat naar het oosten gericht, maar
de oude man, die onwillekeurig ook den blik wendde
naar de streken van het licht, zag slechts den neve-
ligen maannacht sluimeren over het woud aan de
kim, maar troost ontwaarde hij niet.

Toen dacht hij aan de vergetenen, wier stof daar
sleiep onder de gebroken zerken en hij boog zich en

streelde ze alle met de hand, de grauwe gesteenten, die wellicht in lange jaren niet vochtig waren geworden van de tranen der treurenden. Was hij op zijn eeuwenlangen tocht niet eerder over dit stille heidepad gegaan? Had hij hen nooit ontmoet, de kinderen van zijn volk, naar deze eenzame en onvruchtbare velden uitgestooten, ter prooi aan de stormen van oost en noord?

Ende weemoed der verlatenheid overviel den ouden man, die de verlatenheid kende zooals geen ander sterveling. Hij zag, als hij hier ten tweeden maal zou komen, dat de halmen en de ruige struiken de steenen zouden verborgen hebben voor altijd. De dooden van zijn volk zag hij vergeten, de grafsteden gehoond. Eenzamer dan de levenden schenen de dooden hem. En toch verlangde hij bij hen te zijn, niet meer te worden nagewezen op de markten der steden en geschuwd door kinderen, wier hoofd hij zoo gaarne zou hebben gestreeld. Zijn ziel, moede van de bepeinzing veler eeuwen, hijgde naar rust. Opnieuw staarde hij naar den zwijgenden horizont; maar de blik van den raadselachtigen Lijder onder het kruis verscheen hem, daar verre in den zilveren nevel boven het nachtelijk land. En het raadsel bleef; het hart van den joodschen zwerver kon de verheven Deernis niet aanschouwen. Voor de dageraad aan-

brak, stond Ahasverus op en keerde terug langs den mullen zandweg, zuidwaarts.

Het was zomer geworden, terwijl de grijsaard door rivierdalen en over bergpassen trok. Toen werd hij gezien in de koninklijk-schoone stad Praag.

Daar ligt, aan den rechteroever der Moldau, waar de snelle stroom, gedwongen door de heuvelen van den Hradschin, even oostwaarts buigt, in de oude Josefstad een triestig oord, door de Joden het Huis des Levens genoemd. Het is echter een woonsteê van somberen dood. Onder dichte verwilderde vlier-boomen staan daar duizenden grafsteenen, opeengedrongen tot een wonderlijken chaos. Groote joodsche letters zijn in die steenen gebeeldhouwd, omlijst van weelderige ornamenten en bekroond door het symbool van familie of stam. Maar vele dier teekenen werden onzichtbaar onder het vochtige mos, vele dier monumenten zakten scheef in den killen weeken grond. De muren van hooge huizen omringen nu den tuin; want de oude stad wordt vernieuwd en rijst slanker op, met breede straten, waar eertijds de beroekte gevels der Jodenkrotten over hun slijkerige stegen bogen. Dicht bij het vervallen poortje staat echter nog een oud gebouw, somber en streng.

Op het uur dat Ahasverus, gedreven door zijn

heimwee naar de dooden, zich in de richting van den hof begaf, straalde een hooge zomerzon over de zwoele stad en in de middagstilte galmde lachen van vrouwen en geschreeuw van kinderen over het zwaar geboomte.

De Wandelaar der eeuwen trad binnen. Dieper boog hij zijn gekromde gestalte onder het lage welfsel der takken en langzaam strompelde hij voort over de groene paden, waar geen zonlicht viel en het gloeiend hemelblauw onzichtbaar was. Toen bemerkte hij het oude huis en de keldervensters, wier openingen gelijk lagen met den vloer van den tuin. En hij zag daarbinnen op armelijke legersteden zieken rusten, donkere oogen in vaal gelaat, die treurig gluurden naar de halmen rond de bemoste steenen, naar het roerloos gebladerte en den eenzamen grijsaard. Hun bleeke handen lagen gevouwen over de borst. Waar droomden zij van? Vreesden zij onder die lange halmen te rusten bij hunne vaderen en verlangden zij nog naar de blauwe lucht? Ahasverus ging voorbij en begreep het niet.

Hij ging voort in den woesten doolhof der gesteenten en hij begreep slechts één ding: ook hier, in het hart dier oude stad, wier grondslagen wellicht zoo oud waren als hij zelf, waar vreemdelingen rondgingen, die de graven van zijn volk verachtten en

er langs traden met medelijdenden glimlach, in de hand van den joodschen poortwachter een geldstuk offerend voor de romantische gevoelens, opgestegen uit dit wild en troosteloos oord, — ook hier zou hij niet mogen rusten. Hij voelde, dat zijn graf niet op aarde was bestemd, noch op de verlaten stormachtige heiden, noch in den duisteren hoek der wereldstad. Want de blik van Jezus doorboorde de duisternissen van negentien eeuwen en het Raadsel der weemoedvolle oogen bleef voor Ahasverus omsluierd. Wat is het verlossend geheim van dien blik? peinsde hij, voortgaande onder de treurende twijgen van den tuin....

Maar Ahasverus, in wien de ziel van heel een volk voor hare blindheid boet, begrijpt het niet en, onmachtig de heerlijkheid der hemelsche liefde te aanschouwen, zal hij, terwijl de goudstukken, met Tiberius' beeld geslagen, nog rinkelen in zijn zak, blijven zwerven tot de afsluiting der tijden.

EEN NACHT TE KEULEN

Onder den fijnen regen die tegen den avond was gaàn vallen, gleed de salonboot snel stroomafwaarts, langs de donkere kegels van het Zevengebergte de lage landen tegemoet, waar de schemering zilverend over streek. Het scheen den eenzamen reiziger die op het voordek was achtergebleven, alsof de geur der verre zee hem langs die glanzende vlakten tegenwoei, alsof tusschen de brekende nevelen van het westen reeds een weerschijn blonk van beminde lang-verlaten oorden.

Maar de duisternis viel dieper en terwijl de vlagen van den vochtigen avond heviger werden, versomberde ook de westelijke hemel tot ondoordringbaren nacht.

Hij, die daar eenzaam stond voor op de gonzende boot, diep gehuld in zijn mantel, genoot van de wisselende schoonheid der donkere landschappen.

Schepen zwalkten hem tegen over de gezweepten golven der rivier, treinen als lichtende slangen ijden langs beide oevers, een stad met hooge reuzenbrug rees stralend op en verzonk weer in den guren nacht. En al de schoone vluchtige visioenen zijner reis verschenen opnieuw in zijn herinnering: de gouden morgenstond van dezen dag, aan den stil-kabbelden oever van den ouden roemrijken stroom; de vorige dagen, tusschen peillooze steilten van sneeuwbergen, door groene dalen, door drukke zonnige steden. En nu, in den onstuimigen zomernacht, droeg de vlugge boot den peinzenden zwerver voort, die door de scheuren der zwarte westerwolken nog de zilveren schemerpracht bespeurde, waarin hij Holland droomde achter den einder dier eindelooze donkere vlakten.

Het was tegen middernacht, toen de boot langs de kadevuren gleed eener groote stad, waar daverend nog het leven voortging, waar in hooge bleekdoorlichte hallen treinen zuchtten, waar bruggen dreunden en vele stemmen riepen en galmden door den jagenden chaos van het donkere nachtgeluid. Maar ook tallooze torens stonden daar onder den rood-glanzenden hemel, nabij en ver, zwijgend boven de woelige stroomen van licht en geluid in dit laatste uur van den dag.

De eenzame man van de boot had zijn reistasch over den schouder gehangen en steunend op den zwaren bergstok betrad hij, tusschen de dringende menigte der reizigers, de kade. De regen viel niet meer en hij zag nu boven de oude gevels der stad de wolken breken en een enkele ster in de nachtblauwe diepten.

Maar opeens rees daar voor hem een reusachtig wonder, een grijze rots gelijkend, wier statige heerlijkheid van ranke gebloemten en figuren leefde, met twee spitsen die zich verloren in den hoogen nacht. Verheven boven de ontroeringen der wereld rondom was de houding van het plechtig monument des geloofs en der kunst. Donker en trotsch en zwijgend stond het op de donkere vlakte; alleen wijd in 't rond straalden de electrische lampen van café's en hotelshun bleeken schijn over de nachtelijke dwalenden der stad.

De reiziger was het plein rondgewandeld, de oogen opgericht tot de steile hoogten van het bouwwerk, en ging nu het naaste hotel binnen, moede en verlangend naar rust. Maar de portier haalde de schouders op, zeggend dat alle kamers bezet waren in deze drukste weken van het seizoen en dat ook andere hotels ternauwernood ruimte hadden. En waarlijk, vergeefs liep de zoekende man opnieuw het geheele plein rond; er was nergens meer plaats,

want horden Amerikanen en Engelschen hadden zich verspreid over de oude fiere stad en elke kamer der hotels bezet in de nabijheid van de rivier en de Kathedraal.

Eindelijk, in het negende hotel verzocht de portier den reiziger te wachten. De man trad even terzijde en de vermoeide zwerver bemerkte nu op-eens, dat hij met eene vrouw en een jongen sprak, die in de schaduw der breede portiek verscholen hadden gestaan. Daarop kwam de portier met den knaap naar voren en zeide: „Mijn vrouw heeft in onze woning nog een kamertje open, dat wij wel meer aan reizigers verhuren, wanneer de hotels vol zijn. Als meneer wil, zal mijn zoon hem den weg wijzen.”

Dankbaar ontving de vreemdeling dit aanbod en volgde den jongen, daar hij te zeer door vele ontroeringen over de schoonheid der wisselende landstreken was afgemat, om thans, na middernacht, in de aleenzamer straten der stad te gaan dolen en zoeken.

Zij sloegen een steegje in, gingen een plein over, doorkruisten enge kronkelende straatjes, duister en verlaten, tot zij voor de hooge poort stonden van een oud huis. De jongen opende een klein deurtje en zij traden in een geheel donkere ruimte, waar een vreemde mufte geur, van onbestemden aard, den reiziger benauwde. Maar hij zweeg en wilde niets vragen, daar

hij verlangde zijn hoofd ter ruste te kunnen leggen.

De jongen streek een lucifer af, stak een kaars aan die op de trap gereed stond, en nu klommen zij vele treden op, telkens wendend en een nieuwe reeks beginnend. Het scheen den slaperigen man of zij eindeloos stegen in het sombere zwijgende huis. Maar de trappen werden smaller en eindigden op een eng portaal, waar de knaap in een kamertje voorging. Hij zette den blaker op een stoel, ruimde eenige kleeren van het bed en zeide dat de vreemdeling zijn schoenen maar buiten moest zetten en dat hij 's morgens het waschwater zou krijgen.

Toen bleef de zwerver alleen en ontkleedde zich langzaam, ternauwernood wakend. En toch, hoezeer zijn lichaam reeds ver was verzonken in de verdooving van den slaap, er leefde in zijn bewustzijn een vage angst voor dit hooge oude huis met den geheimzinnigen keldergeur en de donkere eindelooze trappen, dit grafstille huis in een onbekende stadsbuurt. Hij zag rond, zooals hij 's avonds altijd deed in vreemde slaapvertrekken, en bemerkte dat het kamertje geen venster had aan de straat, maar slechts een hoog matglas, waardoor het flauwe nachtlucht schemerde van een binnenplaats of een gang. De deur had noch slot, noch grendel. Hij zette den stoel met zijn kleeren er voor, om bij een mogelijk openen

gewekt te worden. Nu doofde hij het kaarslicht, strekte zich op het krakende bed, zag nog even naar den matten glans van het hooge raam en sloot de vermoeide oogen.

Uit een diepen slaap van hem onbewusten duur werd hij met een schok wakker. Het scheen of de nagalm van een hevigen slag nog door het donkere huis gonsde, wellicht ook de echo van een gil,... hij wist het niet, maar besepte, terwijl hij zich in bed oprichtte, dat een bange klank zijn slaap had verbroken. En aldus gespannen luisterend drong eerst nu de harde tik van een wekker tot hem door, maar in de duisternis konden zijne oogen het ijlende ding niet vinden.

Het huis lag weer zwijgend. Of was de stilte slechts schijn en ruischten er vreemde nachtgeluiden nog over de donkere trappen en portalen?... Klonk daar niet opnieuw een schrikkelijke zucht ver en diep onder de driftige slagen van den wekker?

Achter den wand van zijn vertrekje sprak op-eens een angstig-gedempte stem. De luisterende man boog zich langzaam over, het ritselen van 't laken vreezend, en zijn adem stokte in keel en geopen den mond. Het was een vrouwestem die zacht riep, en hare taal was de zijne, was Hollandsch, o vertrouwde klank! Hij luisterde scherper en verstond wat zij zeide :

„Hoor je dan niet, man! luister toch! 't Is zoo vreemd hier in huis! 't Lijkt of ze iemand vermoorden. Man! word toch wakker...”

Maar een knorrige slapersstem mompelde iets en een bed kraakte, alsof er een zich omwentelde.

Daar kwamen voetstappen opwaarts en een lichtschijn werd zichtbaar door de reet onder de deur. Zacht slopen schreden over het portaal en gingen voorbij. Toen was het stil in het diepe gebouw; de wekker in het kleine kamertje tikte zinloos voort en de eenzame man zonk achterover in vermoeiden sluimer.

Waren het wederom uren, of waren het slechts minuten, seconden, die voorbij joegen over de gesloten oogen van den man?.... Uit de vergetelheid van een lichten slaap staaide hij plotseling in het donker rondom, legde de hand op de borst, opende den mond en luisterde naar dof-gesmoorde slagen in de holle diepte van het huis. Het was een zwaar lichaam dat omlaag gesleurd werd, van trede tot trede bonzend, als een levenlooze baal.

En in het kamertje naast den wakenden zwerver klonk niet troostrijk meer de fluisterende stem. Sliep zij weer, of waren ook zij beiden...?

O, het hart stuwde golvend onder de klamme hand, de slapen klopten, het lichaam was gloeiend en toch beefde een ijzige kilte over den angstig-gebogen rug.

Hij wist het nu op-eens, het geheim van dit afschuwelijk huis; hij zag klaar in het duister den zin van die ontzettende nachtgeluiden.

Het gebouw was een moordhol, wreed en ontzaglijk, niet van de schoone somberheid eener oude herberg in donker alpenwoud, maar nuchter en naar, te midden der stad, huichelachtig in zijn koelen pakhuisschijn die geen kwaad deed vermoeden. In de talrijke kamertjes van het groote huis sliepen gasten, die één voor één den weg zouden gaan van die enkelen, wier doodskreet al gesmoord was op de trappen. Zij waren allen gekomen voor het hotel bij den Dom en hen allen had de portier verwezen naar zijne woning. Zij waren allen door den bleeken knaap de duistere trappen opgeleid naar een vertrekje, welks deur niet van binnen kon gesloten worden. En in elk dier kamertjes stond een wekker luid te tikken. O, hoe doorzag de angstige slaaplooze man nu den listigen toeleger van dit moordersgezin! Want de geluiden van het huis werden onbestemd door dien harden gestadigen tiktak. Geen waschwater hadden zij hem gegeven... Ach, waartoe ook! En opeens rook hij weer dien geheimzinnigen geur, die hem bij het binnentreden der duistere poort had benauwd. Het steeg uit de diepten der ruime oude kelders,.... het was lijkengeur, wie zou zeggen van hoeveel jaren reeds.

Daar kraakten de treden weer en een lichtschijn gleed onder de deur. De eenzame man greep zijn zwaren bergstok en opende zijn zakmes; want hij wilde, mochten zij binnendringen, zich verdedigen tot het uiterste. O, gedood te worden in dit verschrikkelijk huis, na lange afwezigheid nog slechts ééne dagreis verwijderd van wie hem lief waren, zóó zijn jong leven te moeten eindigen, dat kon hij niet.

Maar de schreden slopen opnieuw voorbij. Wanneer zouden zij komen tot hem? Wanneer zou ook zijn dood lichaam, in een zak gesnoerd, langs de treden omlaag bonzen?

De trillende hand omklemde het mes, de moede oogen trachtten de donkerte te doorgronden, de gedachten pijnigden zich in de raadselen van dit huis. Maar de vermoeienis woog zoo zwaar op het koortsig-starend hoofd, dat het ten tweeden male achterover zonk in een diepen sluimer....

Nu scheen het licht van den morgen troostend door het hoge matglas, toen de eenzame man zijne oogen opende en verwonderd rondkeek. Hij herinnerde zich opeens de angstige nacht-uren en de benauwing van zijn vreemd verblijf. Nog hielden zijne handen het mes en den stok omklemd.

Snel kleepte hij zich aan en ging het portaal op. Aan de deur van een klein keukentje herkende hij de

vrouw van den vorigen avond, met wie de portier had staan praten. Zij gaf hem goor waschwater en een onzindelijk ontbijt, dat hij niet dorst aan te raken.

Toen hij heenging en het logies aan de vrouw betaalde, vroeg hij naar de reizigers van het kamertje naast hem.

„Oh!” antwoordde zij, „die zijn al heel vroeg afgereisd!”

Maar hij bemerkte, terwijl hij met haar sprak, hoe de kleine groene oogen in dat mager gelaat diep en wantrouwend waren weggezonden. En de trappen afdalend dacht hij, hoe zij hem gespaard hadden om het mes en den stok, die zij wellicht door een reet of verborgene opening hadden bespeurd, en hoe die anderen ook langs deze trappen waren afgegaan, maar star en gevoelloos, en nu zeker diep daar onder lagen, waar nooit meer een oog van vrienden hen zou zien.

De trappen schenen nu niet eindeloos als dien nacht. Maar weer rook hij dien vreemden onbestemden geur in het voorhuis. Daar drong nu het gele morgenzonlicht door de wijde poortdeuren, stralend over bedrijvige mannen, die groote kazen naar buiten droegen.

Diep ademde de zwerver de morgenkoelte in zich

en hief het hoofd naar de blauwe zomerlucht boven de oude daken van Keulen. O, welk een verlossing uit den doodelijken angst van den eenzamen nacht, eindelijk weer onder den levenden zonnegloed, tusschen de geluiden der drukke menschenwereld!

Nog even aarzelde hij..... Zou hij het geheim van dat vreemde huis meedeelen aan het gerecht, of..... was het alles slechts een verbeelding van zijn moede hersenen, waarin het duister van den nacht had rondgespookt? Hij wist het niet te ontwarren, maar de vrees voor een vergissing en de huivering van weer te moeten keeren in dat sombere gebouw weerhielden hem. En toch.... die geur.... was het wellicht de kaas, die daar in hooge stapels had liggen rieken? En die geluiden..... waren het geen dronken lieden geweest, die in den Zondagnacht laat en luidruchtig de trappen waren opgestommeld?.....

Daar zag hij plotseling voor zich, aan het einde eener straat, den ontzaglijken Dom, het blank-grijs gebergte van vrome kunst, met honderden bloemen en beelden bloeiend onder den zuiveren hemel.

En hier voor hem, op een pleintje, woelden kleurige vrouwen en kinderen tusschen de kramen der markt, tusschen geurende vruchten en bloemen en groen. Hun klare stem en lach zong blijde rond zijn hoofd en in de warmte der gouden zon stond hij stil

en staarde dankbaar glimlachend op. Neen, het moest dien nacht een bange droom zijn geweest, de schaduw van den laatsten angst, maar nu... hier was het verrukkelijke leven weer, waarin hij opnieuw binnentrad met versterkte liefde en overgave.

1910.

HET BEELD IN DEN TUIN

Aan de kruising van twee groote Boulevards eener wereldstad ligt een stille tuin, waar kinderen en dwalende vreemdelingen rusten onder de schaduw der zachte jaargetijden. Achter het hooge hek jaagt de dreigende gonzing over het asfalt der breede wegen voort. Maar in den vredigen tuin schijnt de stem der wereldstad veraf, en de oude beelden, op hun zuilen en verbrokkelde kapiteelen, brengen over de weinige wandelaars een bepeinzing van het verledene. De zwoelte der zomerdagen heeft de grijze gesteenten verbleekt en de stormbuien van den herfst legden diepe groene kleuren in de plooiën der beeldgewaden. Het hooge gras streelt de voeten der zuilen; klimop omrankt hen en hult een enkel knielend beeldje in ruige groene pij. Maar 'swinters, als ook de geluiden daarbuiten tot effener klank vervloeien, slapen de hoofden der heiligen en de

grijnzende trekken der chimera's onder de sneeuw, en als er geen wind is blijven op de geheven handen der beelden de smettelooze vlokken liggen.

Die beelden leven hier in een inniger en voor den modernen mensch wijder geopende zielesfeer dan hun broeders en zusters in de duistere en bedompte vertrekken van het Museum; zij leven hier allen, de beelden der menschen en der dieren en zelfs der wonderlijke bloemen, die in eeuwen van vroegere schoonheid langs de vensters en transen der kathedralen bloeiden. Zij leven en beseffen de grootheid van het tijdsmysterie, dat hier, op deze plek van schoonheids-afzondering voor het kind eener late beschouwende eeuw, daden en ontroeringen deed komen en heenijlen, die zijzelven, de grijze beelden, toen zij nog praalden waar vrome handen hen hadden gesteld, in geen verre toekomst konden vermoeden: want een Koningin en een Kardinaal, preutsche nonnetjes en luidruchtige tooneelisten huisden in de zalen van het kloosterlijk paleis naast den tuin.

En de oude beelden van dien tuin leven in hun zwijgende verzonkenheid voort; zij zijn niet meer verwonderd over de daden van het tijdelijke, daar een aanschouwing van meer dan zeven eeuwen hen de waarde der hartstochten deed wegen en kennen. Zij zien nu in zich-zelfen en wachten, uit het levens-

verband hunner kapellen en kathedralen weggenomen en vereenzaamd in dezen wonderlijk stillen hof, op het einde der dingen.

Er is een dier beelden, dat leeft schooner dan alle. Het is de gestalte eener jonge vrouw, op den linkerarm een kind dragend dat zij met de rechterhand steunt. Haar wijd gewaad is in statige plooien opgenomen, en door een koningskroon bijeengehouden valt de sluier in strenge lijn langs het hoofd. Van zulk een edele schoonheid is haar gebaar, zoo zielvol zijn de trekken van haar goddelijk zuiver gelaat, maar bovenal zoo menschelijk levend van innige liefde en verwonnen leed is heel hare gestalte, dat gij, u keerend naar den Boulevard, haar in waarheid leven ziet, het kloppen voelt van haar hart, en het bewegen van het woelige heden daarbuiten, achter het hooge hek, tot onwerkelijkheid en droom wordt naast de rijke werkelijkheid dezer ziel van het verleden. Zij leeft in die hoogere werkelijkheid, waarin de grootsten der kunstenaars hunne werelden vormden. Door diezelfde verheven bezieling glimlachen nog Leonardo's raadselige vrouwen, wringt zich Michel-Angelo's Morgen nog los uit den droom, en zien Rembrandt's Staalmeesters dieper in wat gij mijmert dan de oogen der stervelingen die thans tot u spreken.

Hoe kan het dan zijn, dat een beeld een zoo innig leven draagt? Hoe kan het zijn, dat gij die steenen vrouw begrijpt, als had zij tot u gesproken in vertrouwelijkheid, terwijl de schoonste en statigste figuren der oude kerkportalen verstard zijn in de hooge kilte hunner heiligheid? Hoe is deze vrouw der oude tijden zoo warm en zoo menschelijk nog...

Ik heb hare historie nagespeurd en bevonden dat dit beeld niet is geconstrueerd naar de geometrie der romaansche kloosterkunstenaars, uit duistere oudheid van Oostersche landen overgeleverd, maar dat het gevormd werd door een hand, die wel in de toepassing dier oude goddelijke wetten ervaren was, maar tegelijk door menschelijke liefde werd bestuurd en van deze liefde vaak beefde.

Ziehier wat ik vond en waardoor mij het levensgebaar van dit grauw-verweerde beeld nog dierbaarder werd.

Nadat Karel de Eenvoudige het toenmalige Neustrië met Armorica aan den noorschen zeeroover Rollo in leen had gegeven, waren er, ondanks de eeuwenlange veeten tusschen de latere Anglo-Normandische heerschers van Engeland en de Fransche koningen,

enkele afstammelingen der oude vikinger-geslachten op eenzame burchten achtergebleven. Als zeevogels rustend van het zwerven over de golven, hadden hunne voorvaderen zich daar genesteld langs de wilde kust van het schiereiland, op ontoegankelijke rotsen, waar aan drie zijden de branding raasde van den oceaan, terwijl de vierde door zware ronde torens tegen elken overval was beveiligd. Ook op de eilanden stonden de donkere burchten. In den eeuwig-nevel die uit de stormende wateren opsteeg, geleken zij voor wie van de kust in zee staarde, op de spookachtige roofschepen der eerste vreemdelingen uit het noorden. Daar woonden de raadselachtigsten dier eenzame trotsche mannen, te midden van de dreunende slagen der Atlantische golven en de jacht der lage wolken door het loeiend luchtruim. Wolken en golven zongen hun van de oude wilde dagen; hun bloed golfde vreugdevoller en zij voelden dat zij onafscheidelijk waren van den oneindigen oceaan.

Op een rots aan den ingang der golf van Morbihan stond, omstreeks het jaar 1220, de zwarte toren van den noor Marro, gebouwd door zijn voorvader Sarald, die drie eeuwen geleden van Hertog Rollo de zuidelijke kustlanden van Armorica in achterleen had aangevaard. Maar het turen door de enge burchtvensters

naar de grijze verten der zee bracht ook in het hart van den nakomeling geen zwijgen zijner begeerten. Hij verlangde ver weg te worden gedragen op die machtige deining, te worden gewiegd door de stormen en vuren te zien laaien langs de stranden die hij had bezocht. Toen hij twintig jaar was, verdronk zijn vader in de Seine voor Rouaan. Zijn moeder had hij nooit gekend. Hij voelde zich nu vrij en daar geen Engelsche of Fransche leenheer aan deze afgelegen grens van zich deed hooren, voer Marro op een schip, dat hij door visschers van Morbihan had laten bouwen, langs de kusten zuidwaarts. Het vaartuig geleeke den zee-draak, waarop Sarald de monding der Seine was binnengevaren en dien Marro zich verbeeldde uit de verhalen van zijn vader. Zijn metgezellen waren oude Noren en Bretonsche visschers, die de zeewegen naar het zuiden en het noorden kenden. Nu zwollen de zeilen als groote blanke vleugels en de golven hieven en wiegden den reuzenvogel. Eindelijk boog de steile donkere kust om en door de zee-engte van twee werelddeelen voeren de zwerende mannen over een blauwe zee de morgenzon tegemoet. Na vele dagen verrees uit de purperen dampen der kim een spitse berg, die rookte alsof op den top een groot vreugdevuur brandde. Zij gleden dicht langs den oever en zagen tegen de hellingen

van den berg tuinen met vreemde gele vruchten. Toen het avond werd, gingen de zeevaarders aan land; zij namen vele der schoone vruchten en deden de verlaten hutten branden.

Op een steen aan het strand zag Marro een meisje met lange zwarte haren. Zij vluchtte niet; hij nam haar in zijne armen en droeg haar naar het schip. En het donkere meisje glimlachte, toen de steven naar het roode westen keerde. Zij voeren terug langs zonnige eilanden en overal vluchtten de eenzame kustbewoners, als de zee-draak steigerde op de branding en de blanke vleugelen streek.

Marro nam het vreemde meisje uit het zuiderland tot zijne vrouw en zij glimlachte weer, toen de najaarsstorm der Atlantische zee op een wilden nacht hun bruidszang jubelde. De jonge zwerver lachte luid en zegevierend, want hij dacht het geluk der liefde te hebben veroverd. Maar op de sombere burcht tusschen de koude nevelige stroomen, waar zij de witte bloesems en de gele vruchten en den blauwen hemel niet meer zag, ging het vuur der donkere oogen verkwijnen. Op een morgen vond Marro haar in de armen van een edelknaap, die uit Aquitanië was gekomen in zijn dienst. Met een enkelen zwaardslag had hij hun schedels verpletterd. Hij opende het vensterluik en wierp de lijken in den razenden afgrond.

Het was in den winter, maar Marro vreesde de noorderbuien niet en stuurde met zijn grijze gezellen den zeedraak uit de baai naar de onbegrensde wateren. Zij hielden ver van het land, de branding der klippen vermijdende en voeren naar het noordoosten langs lagere kusten, door een wilde moeilijke zee. Zij zagen het gesternte van den Beer hooger aan den kouden nachthemel en oostwaarts, zes dagen lang, besneeuwde bergen en grimmige fjorden vol blauwe duisternis. Dat was het land van Marro's vaderen, zeiden de oude Noren. En het verheugde hem die witte bergen te zien; hij beschouwde ze zelfs in de heldere nachten, eenzaam aan den voorsteven zittend, en hij dacht niet meer aan de warme vrouw met de donkere haren.

De zon verscheen niet in deze streken, maar des nachts en des daags was er grauwe schemering. Toen bogen de zwarte rotsen naar het oosten en eindelijk kwamen de zeevaarders tusschen monsterachtige drijvende ijsheuvels in een zuidwaarts liggende binnenzee. Rendieren liepen er over de besneeuwde velden langs den oever en dorpen lagen tegen de zachte helling van het binnenland. En weer, zooals eens aan de zonnige verre kust in het zuiden, stond daar een jonge vrouw en zag naar de vreemde krijgers. Maar zij vluchtte toen zij naderkwamen en

een man trad op haar angstgeschrei uit de naaste hut. Een speer der Noren velde hem; Marro greep de blonde vrouw en springend over het ijs droeg hij haar naar zijn schip.

Zij keerden, ijlend onder de noorderstormen over de grauwe golven der IJszee. Op een voorjaarsmorgen strandde het schip aan den voet van diezelfde witte krijtrotsen, waar Rollo en Sarald door de westelijke buien waren heengedreven. De mannen redden zich en Marro droeg het bewustelooze meisje naar den top der falaises. Te paard reisden zij verder langs de gaarden van Normandië, waar de appelboomen bloeiden in het jonge licht. Maar het kind uit het noorden glimlachte niet, want zij dacht aan de sneeuw harer toendra's, die blanker was dan de zonnige appelbloesem.

Zoo kwam de kleine schare aan de kust van Morbihan. Vochtige wind woei hun tegen en er streek een regennevel over de troostelooze velden en de grauwe wateren. Marro wees zijn bleeke gezellin den duisteren toren op de rots in de nevelen vóór hen, maar toen hij lachend zich tot haar boog, gaf zij haren telganger de sporen en dreef hem met een gil in de diepte. De jonge man boog zich over den rand, maar hij zag slechts de loeiende legioenen van den oceaan.

Toen ging hij niet naar het eenzame huis terug. Hij bleef wonen in een visschershut, terwijl zijn mannen een ander schip bouwden, in de gestalte van een wilden zwaan, zwart gekleurd en met zwarte zeilen.

Het was een stille zomerzee toen zij heenvoeren, uit het gezicht van de kust, in de richting van het groene eiland Erin, dat zij rondomme zeilden. Oostwaarts zagen zij op een avond bergtoppen in de laatste stralen van den dag. Maar het was al duister over bergen en zee, toen zij den oever van het land Kymru bereikten. Toch ontscheepte Marro zich met een deel der krijgers en liet de anderen ter bewaking op het zwarte zwanenschip. Zij liepen uren ver het land in, waar de sterren van den midzomernacht de smalle voetpaden verlichtten. In den vroegen dageraad zagen zij een kruis op den hoogsten top. En weer waren er uren voorbijgegaan, toen zij daar stonden op de smalle spits en over alle bergketenen en glanzende meren zagen: bergen in het zuiden, zeeën in het westen en noorden, en een onbegrensde vlakte onder het morgenlicht. In het steenen kruis hieuw Marro's strijdbijl teekens, die zijn gezellen niet verstonden. Hij schreef in de armen van het kruis: Marro de zoekende. Toen daalden zij langs de naakte hellingen dieper landwaarts. De streek

was eenzaam en zonder wouden en zij zagen geen herders zelfs op de schrale weiden, waar monsterlijke granietblokken lagen verspreid. Maar in den middag vonden zij aan den oever van een meer een kleine hut, van keien en leem gebouwd. Bij een waterval die tusschen de ruigte der vallei klaterde, boog zich een meisje, wier bruine lokken in twee zware vlechten neerhingen. Zij waren bruin als de toppen van een herfstwoud, van de heuvelen gezien onder gouden zon. Bij de nadering der mannen rees zij op, ging hun tegemoet en noodigde hen in haar schamele woning. Zij begrepen elkander, want de woorden van het Kymrische meisje klonken niet vreemd aan de mannen die de taal van Armorica kenden.

Toen zij gegeten en gedronken hadden, nam Marro haar bij de hand en smeekte haar met hem te gaan naar zijn land en zijn burcht. Er kwamen tranen in hare oogen, terwijl zij antwoordde: „Heer, ik ben zwak en alleen, ik kan mij niet verweren. Mijn ouders leven niet meer en de helden van dit volk zijn gedood door onze vijanden die uit het oosten kwamen. Gij kunt met mij doen naar uw sterkeren wil. Gij hebt recht over mij, want gij zijt machtig.”

Toen wees zij kortere paden naar de kust, door de dalen en bergengten. En met hen voer zij heen naar de eenzame rots van Morbihan.

Zij heette Tiphaine en stamde uit het koningsgeslacht dat geheerscht had over de noordelijke gewesten van Kymru. Maar de Angelen en Saksen veroverden die landen in een eeuwenlangen strijd, het herdersvolk was meerendeels uitgeroeid en de vorsten hadden zich in de kloosters van Ierland begeven of leefden als bedelaars in zelf gebouwde hutten arm en vergeten. Er waren er die hun rampzalige oorlogen hadden bezongen in trotsche maar droeve liederen, klagend bij den begroeiden bouwval van hun paleis. En over den strijd der Normandische veroveraars tegen de Angel-Saksen hadden de ouden Kymren zich verheugd als over een gerechte wraak des Hemels.

Een dier grijze vorsten was Tiphaine's vader geweest. Hij had de steenen wanden zijner hut opgetrokken met eigen hand, aan den oever van het eenzame Llyn Cowlyd, in welks geheimvol-duistere wateren aan drie zijden de hellingen der naakt-grauwe bergen afdalen, waar eens Koning Arthur had gereden door de ruischende eikenwouden, die later zegevuren werden van den vijand uit Germanië. Geen grashalm wuift daar ook nu tusschen het zwarte gesteente, welks schilfers met de regenstroomen ritselen langs de steilten naar het zwijgende diep van het meer.

Alleen aan de oevers der beek lagen kleine weiden.

Daar graasden de twee schapen van Tiphaine's vader, die zijzelve hoedde, zittend op een grooten steen; terwijl zij liederen zong van den ouden bard Tal-iesinn. Op de winteravonden las zij in een groot boek, met gouden en purperen figuren versierd, de eenige dierbare schat die van de heerlijkheid der voorvaderlijke rijkdommen was overgebleven. Zij las het leven van Jezus en zijn liefderijke woorden, maar zij las langzaam en halffluid, terwijl zij vaak urenlang die woorden overdacht. In vroomheid en liefde voor haar ouden vader en moeder gingen de jaren voorbij, tot die beiden in een ruwen winter waren gestorven. Toen kwamen in den zomer daarna de vreemde mannen aan het eenzame bergmeer en zij was hen gevolgd door een wonderlijken drang naar het onbekende verre en de overtuiging dat zij zich aan het machtigere moest onderwerpen. Het oude boek was in de hut achtergebleven en de schapen had zij vergeten op de weide.

Aan de zuidkust van Bretagne ging Marro met haar aan land en liet hunne verbintenis zegenen door den priester van het naaste dorp. Dan nam hij haar mede in de burcht op de rots en gaf een luisterrijk feestmaal aan zijn trouwe Noorsche en Bretonsche gezellen. Nog droeg Tiphaine haar armelijk kleed, toen zij de groote zaal binnentrad naast haren ge-

maal. Maar hij had de kostbare bruidsgewaden zijner moeder gereed doen leggen op Tiphaine's zetel en beval haar nu de grove herderswol in aller bijzijn te verwisselen voor de fijne linnen weefsels met zoomen van gouddraad en den brozen sluier. En terwijl de ruige grijsaards de oogen nedersloegen, liet zij het oude kleed vallen en tooide zich met de vorstelijke kunst van Noorsche handen.

In de lage en duistere zaal zaten allen rond den disch, tot diep in den nacht drinkend en feestend. Maar zij zwegen toen Marro Tiphaine's hand nam en haar heenleidde naar het slaapvertrek in den hoogen toren. Daar trad zij in een vensternis en opende het luik op het zuiden, niet bemerkend dat Marro achter haar kwam en haar zachte haren rond zijn sterke vingers wond. Zij zag de roode maan boven de zee en zij hoorde de golven dof steunen als in een sluimering vol droevige beelden. En Marro zag den rooden gloed der verre nachtzon door den blonden sluier van Tiphaine's lokken en hij hoorde haren adem medegaan op den zwaren deiningval der wateren. Toen vouwde zij hare handen voor den schoot en zong met al breeder zwellende stem een treurzang uit haar geboorteland, de klacht der zwerfende ballingen, die de statelijk rijzende hoogten van den Craigeiri, den berg der arenden, door

Angel-Saksen Snowdon genoemd, niet meer na klarende stormdagen in haar blauwe heerlijkheid zagen ontwaken. Marro luisterde roerloos....

„Sneeuwtop, omhult u niet meer de nevel van 't westen? Zijt gij neergezonken in de groene meren rond uw voet?”

„Sneeuwtop, wij hebben geleefd en gestreden om u, in de dalen en op de zeeën, en het kruis op uw spits wees ons de paden over Erin's golven”.

„Sneeuwtop, als de vlokken uit het noorden joegen maar in de dalen nog smolten voor de zon van October, dan bleef gij met witten schedel blinken boven alle heuvelen en de zeevaarder zag u uit het westen en uit het noorden en schonk u uwen naam”.

„Maar wij zien u niet meer, Sneeuwtop, heiligeberg der oude zangers, waar nu het kruis van den Almachtige heerscht. Want wij zijn verre gedreven over de onbetrouwbare golven naar vreemde landen en de woonsteê van andere volken”.

„En toch leeft gij in onze oogen, Sneeuwtop. Wij zien uw witte winterkruin en uw blauwenden zomerblik voor ons in den droom van den nacht en de herinnering van den dag”.

„Wij vergeten u nooit, stralende Sneeuwtop. Als wij sterven in een ver land, zullen wij u gedenken, zooals gij voor de eeuwigheid staat”....

Tiphaine zweeg en terwijl de klank dier laatste woorden wegruischte over de golven, voerde Marro haar met zich in de duisternis van het vertrek.

„Treur je nog om het verloren land?” vroeg hij met bitterheid in de stem. „Begrijp wel, Tiphaine, dat ik geen ander beeld naast het mijne duld in je hart, zelfs niet het beeld van een berg, van een levenloos ding!”

„De Sneeuwtop is niet een levenloos ding,” antwoordde zij met vastheid. „Voor ons volk heeft hij geleefd sinds de eerste tijden”.

„Maar in uw hart moet zijn beeld sterven,” hernam Marro, half smeekend, half bevelend, terwijl hij haar kleine hand in zijn ruwe handen nam en kuste. „Wees geheel voor mij, Tiphaine”.

„Gij zijt mijn heer en meester en mijn gemaal,” zeide zij, „Ik behoor geheel aan u. Maar de droomen van mijn hart kunt gij noch ik behouden”.

Reeds den volgenden morgen vertrok Marro met zijn scheepsgezellen en liet de jonge burchtvrouw onder de hoede van een ouden man en vrouw achter. Hij had bevolen dat zij haar niet aan land mochten brengen en haar geen vorstelijke eer bewijzen.

Over de herfstzeeën voer hij nu rond, doelloos daar hij het schoone bezit gevonden had waarnaar zijn jonge ziel zoo lang al streefde, maar rusteloos toch, want hij begreep dat over haar diepste wezen

hem geen macht gegeven was. Hij liet het zwarte zwanenschip ijlen onder den adem der noord-westelijke stormen of er tegenop laveeren met breeden statigen zwaai. En terwijl de golfkronen braken tegen den boeg, lag Marro daar vooruit te staren in de oneindigheid en peinsde over het verwinnen der ziel, wier lichaam hij voor dood en leven bezat. Maar al wat de wind en de groene golven hem rieden, was, haar trouw en gehoorzaamheid tot in het diepste te beproeven.

Intusschen zat Tiphaine in de westelijke vensternis van het sombere torenvertrek, vanwaar zij de wilde kust van het schiereiland zag en de laatste stralen van den avond. Zij had in een hoek, onder webben en stof, een weefgetouw gevonden en de oude Noorsche vrouw leerde haar nu de kunst van weven met mooie kleurige draden. Zij weefde het beeld van Marro, zooals zij hem op den zwarten zwaan heen had zien varen.

Het was winter toen hij terugkwam. Vriendelijk en nederig begroette zij hem, maar hij zag haar slechts even aan en keerde zich weer tot zijn gezellen. Toen zij zich naast hem zette aan den avonddisch, met verheugd gelaat, daar nu de lach der mannen weer het zwijgen van den donkeren toren vervulde, wees Marro haar terug en zeide dat de Noorsche

zede geene vrouw als gelijke naast den man duldde en dat zij blootsvoets als zijne dienaress moest rondgaan. Terstond ontdeed zij zich van haar schoeisel en haar sierlijk overkleed, nam de hooge steenen kruiken en vulde de bekers der mannen.

Zoo diende zij hem in onderworpenheid. Hare voeten deden pijn op de harde biezen die den steenen vloer dekten en zij verstijfden van koude in de sneeuw, wanneer Tiphaine over het voorplein naar den kelder liep om de kruiken te vullen. Moeilijk beklom zij dan de enge trap naar de zaal en vaak kwam zij niet snel genoeg op Marro's wenken. Dan hoonde hij haar, zoodat de oude krijgslieden beschaamd voor zich zagen en zich in stilte verwonderden over hun heer.

Maar des nachts, voordat hij ging slapen, knielde hij neer voor een ivoren Madonnabeeld naast het groote donkere bed zijner ouders, waar hij nu alleen rustte, gescheiden van Tiphaine, die in een klein vertrekje onder het torendak lag. Hij bad de Heilige Maagd en het Kind, dat zij op den arm droeg, vergeving voor zijn hardheid jegens Tiphaine en voerde altijd weer tot zijn verontschuldiging aan, dat hij de trouw en geduldige aanhankelijkheid zijner gade wilde beproeven. Maar de starre trekken van het oude gele beeldje ontspannen zich niet en de groote

starende oogen zagen niet neer op den knielenden man, maar dachten aan het Byzantijnsche vaderland. En in Marro bleef onrust om zijn wreede liefde, terwijl hij zich tegen de bekoring dier wreedheid toch niet verzetten kon.

In het voorjaar baarde Tiphaine een zwak en bleek kindje, dat enkele uren na de geboorte stierf. Met geveinsden toorn op het gelaat, maar met schrijnend leed in het hart greep Marro het koude wichtje van Tiphaine's zijde weg, zeggende: „Wat moeten wij dit doode kind langer aanzien! Het doode behoort naast het leven niet. En waarom hebt gij mij geen levenden zoon gegeven....!”

Tiphaine zag hem na, hoe hij ten venster ging en het doode lichaampje in den verslindenden afgrond der branding wierp. Zoo groot was hare smart, dat zij niet kon weenen; maar zij kromp ineen en vouwde de handen tegen haar borst.

Marro ging en verscheen zelden meer in het dak-kamertje. Door de oude Noorsche vrouw liet hij zich over Tiphaine's toestand onderrichten en hij zeilde niet uit, daar hij zorg had om hare zwakte. Eindelijk, met het licht en de warmte van den zomer genas zij. Maar zij scheen veel ouder geworden en het slaaf-sche leven in de kelders en op de enge torentrappen viel haar moeilijk. Toen liet Marro haar blijven in

het hooge vertrekje, waar zij mocht weven, heele dagen lang. Zij weefde nu voor de muren der groote zaal een tapijt, waarop de tocht van Marro naar den Sneeuwtop en het eenzame Llyn Cowlyd moest worden afgebeeld.

In de volgende Meimaand kreeg zij ten tweeden maal een kind, een zoon, die door den vader met innerlijke vreugde, maar uiterlijk met onverschilligheid ontvangen werd. Voor Tiphaine was er een zonnige wereld ontloken in de sombere burcht; zij dacht niet meer aan de bergen over zee, maar voelde haar leven vervuld door de liefde der zijnde dagen.

Toen het kind twee jaren oud was, riep Marro op een avond Tiphaine tot zich in het slaapvertrek, waar zij den eersten nacht van haar huwelijk met hem was geweest, en knielde voor haar neer.

„Mijn vrouw,” sprak hij, „vergeef mij! Ik ben wreed voor je geweest, maar mijn wreedheid was liefde. Ik heb je trouw en onderworpenheid willen beproeven en ik zag dat je alle pijniging geduldig, zonder morren, als een plicht van mij aannam. Kom nu weer bij mij als burchtvrouw, als gelijke. Neem de vorstelijke kleeren weer en werp voor goed weg het oude gewaad!”

Toen wilde hij hare handen grijpen, maar zij trok ze terug en vouwde ze op de borst.

„Nooit!” zeide zij en zag hem treurig aan.

„Tiphaine!” riep hij uit, terwijl hij opstond en met harde vuist hare hand tot zich trok. Maar zij zag hem zoo diep en ernstig aan, dat hij haar losliet en achterwaarts trad.

„Je hebt niet in mij geloofd,” sprak zij. „Een overwonnen koningsdochter moet haren heerscher dienen, want het is oorlogsrecht; maar hare liefde kan de krijgsman niet verwerven door wreedheid en geweld. Ik heb alles gedaan wat mijn heer en meester wilde. . . . Een zoon heb ik hem geschonken; maar mijn hart is nooit tot hem gegaan, want hij geloofde niet in mij. De diepe liefde zoekt deze beproevingen niet.”

Zij keerde zich van hem en ging terug naar het hooge torenvertrek. Maar Marro boog weenend het blonde hoofd, want hij voelde dat Tiphaine's hart machtiger was dan zijn aardsch geweld en dat hij in den afgrond was gedaald, hoewel hij de bergen dacht te bestijgen. Drie dagen en drie nachten gingen voorbij; Tiphaine kwam niet meer tot Marro, terwijl hij de uren doorbracht aan de voeten van het ivoren Madonnabeeld. Eindelijk meende hij in zijn gebed een goeden raad te hebben gekregen en hij ging naar het eenzame kamertje aan het eind van de torentrap, waar hij haar vond, wevende aan het groote tapijt.

„Verwerp je mij, Tiphaine?” vroeg hij. „Ga dan terug naar je land en neem ons kind mede naar de bergen en meren. Bezoek den Snowdon en lees op het kruis van zijn top de letters die ik er schreef. Maar keer dan weer terug tot mij en mocht de Heilige Maagd ook het kleine kind gespaard hebben op dien langen tocht, neem dit dan als een teeken van Haar, dat Zij ons vereenigen wil.”

Tiphaine zag naar den sterken jongen man, die nu machteloos stond en smeekend. Zij sprak: „Ik wil gaan en ik wil trachten te volbrengen wat gij zegt. En hoe zal het dan in mij zijn gegroeid en veranderd?... Diepe machten heerschen over ons!”

Toen liet Marro het zwanenschip gereedmaken voor haren pelgrimstocht naar het oude land en zelf achterblijvend op de donkere rotsburcht zag hij het zwarte zeil verzinken aan de westerkim.

Op den voorsteven stond zij, in een wijden mantel over haar oud herderinnegewaad, en zij tuurde vooruit over de grauwe deining, het kind op de armen wiegend. Vier dagen voeren zij, eer de witte top van den Graigeiri boven de lagere bergen rees. In de baai aan den mond der Conway bleef het schip met de Noorsche mannen en alleen, met den kleinen Elwyn op haren arm, ging zij zuidwaarts door het dal der rivier, tot zij eindelijk hare oude heuvelen

herkende van ver en een pad besteeg langs die hellingen, waar de avondlucht geel was achter de geliefde toppen. In het poortje der kerk van Cairhun sliep zij den eersten nacht. Maar vroeg in den morgen ontwaakte zij en zag door het lage welfsel blijde en verwonderd naar het stille land en de jonge woudtoppen op den heuvelrug, in de eerste stralen van den Meidag. Daar lag geen sneeuw, maar de lente was er in gouden en groene kleuren. Tiphaine steeg verder, langs de watervallen eener beek, door hoogere dalen, uren lang en veel rustend voor haar kindje, tot zij den tweeden avond het eenzame meer bereikte en den bouwval der vaderlijke hut. Er waren distels en grassen ontsproten tusschen de steenen en terwijl zij Elwyn daar had neergelegd, in een doek gewikkeld, en rondging in de kleine vertrekken, kon zij nauwelijks gelooven dat zij-zelve aan den schoot harer moeder had gespeeld bij dien nu kouden haard, waar de houtskolen nog lagen van haar laatsten eenzamen winter. Zij zag op en ontwaarde door het vervallen dak de eerste sterren in den blauwen nacht. En zij herkende die fonkelende lichten, die zij zoo vaak had waargenomen, zittend aan den oever van het meer. Maar zij wist dat er iets anders in haar leven was dan het meer en de stille nacht. Het was een vreemde droom; er brandde een vlijm-

scherpe wond in het diepst harer ziel, en toch was er ook liefde. En zij dacht: Waar is mijn liefde? In het verre land van dien donkeren droom? Neen, zij voelde dat haar liefde nabij moest zijn. Het was een zachte en troostende liefde die over de brandende wond verkoelend streek. Toen kwam zij weer bij den ouden haard, en haar kleinen Elwyn ziende begreep zij, dat daar haar liefde en troost lag te sluimeren. Zij trachtte te waken, maar hoewel zij de arenden hoorde schreeuwen boven de bergen en het meer, viel zij van vermoeienis in slaap.

Toen zij ontwaakte scheen een gouden morgenstraal door de smalle vensternis op haar gelaat. Zij nam het kind op, bad de Heilige Maagd om kracht, zag nog eenmaal rond tusschen de verkilde muren en volgde dan een nauwlijks zichtbaar voetpad bergopwaarts. Op den top wilde zij zich omwenden voor een laatsten groet aan het meer en de oude woonsteê, maar zij drukte hare wereld van liefde aan het hart en ging zonder omzien voort, waar zij in verre morgennevelen de lijnen van den Sneeuwtop zag opgaan tot in witte blinkende hoogte. Eens was zij aan zijnen voet geweest met haar vader, maar zij was nog klein toen en de paden wist zij niet terug te vinden. Nu zocht zij zelf haren weg over ruigte en steen, als het pad was verdwenen. Soms

zag zij den gewijden Berg niet meer, als zij door enge dalen voortschreed, en wanneer zij heuveltoppen beklommen had om hem weer te zien, rezen daar voor haar nieuwe hoogere ruggen met donker naaldhout en zij zag den stralenden top dan in uren niet meer. Maar de voorjaarshemel was blauw met enkele witte wolken, zoodat zij naar de hoogte en den stand der zon hare richting kon bepalen. Aan de weinige hutten die zij langs kwam, vroeg zij voedsel voor zich en haar kind. De lieden kenden haar niet meer, zij waren geheel verwilderd in de eenzaamheid en gaven haar niet om Godswil, maar omdat zij de droevige trekken vreesden van dat koninklijk gelaat.

Er was een gouden schemering tusschen de enger naderende dalwanden, toen Tiphaine het meer bereikte aan den voet van den Sneeuwtop. Hier rustte zij voor den laatsten zwaren tocht, terwijl zij het hemelgoud zag verbleeken en de bergen grauw en duister werden rond het roerlooze meer. Maar daar rees een blanke gloed boven de toppen aan gindschen oever en de maan verscheen om den moeilijken nacht te verlichten. Toen vouwde Tiphaine de handen tot dank en het kind kussend stond zij op en beklom den flank van den ouden heiligen Berg. Bleek en zwart glansden de steilten in den gronde-

loozen schemer daarboven, terwijl het starend oog van het meer al dieper zonk in dien vreemden zwijgenden nacht. De schilfers der gesteenten ritselden weg onder de voeten der langzaam stijgende vrouw en vaak verloor zij het pad, dat onder de schreden van bergwerkers tegen de helling was opgekronkeld.

Daar hoorde zij opeens een droef geblaas boven zich en opziende zag zij tusschen vale grassprietten een wit schaap en een wit lam, die met vragende oogen haar aanstaarden, onbeweeglijk, en verwonderd om de eenzaam dwalende vrouw. Toen dacht zij aan de beide schapen, die zij vier jaar geleden bij hare woning had achtergelaten, en zij vroeg zich af waar die mochten gebleven zijn.....

Maar het pad verdween en zij vergat ze opnieuw; het verdween in de leisteengroeven van den bergwand, zoodat Tiphaine even stil stond en omzag naar hulp die zij nergens ontwaarde. De blanke maan scheen nu hoog over de vaalblauwe diepte en de eenzaamheid overal rondom geleek die eener doode verwoeste wereld. Geen geluid hoorde zij dan de ademhaling van haar sluimerend kind. En dat troostte en sterkte haar opnieuw, want zij voelde dat hare wereld leefde.

Zij ging bedachtzaam verder over het broze ge-

steente, vaak kruipend, vaak terugglijdend, daar zij geen steun vond en haar eene arm niet vrij was door den kleinen Elwyn. Er kwam een koele stroom van lucht haar tegen en zij zag witte plekken blinken in dichte nabijheid. Zij was blijde, want nu naderden de smettelooze hoogten. De sneeuw lag slechts in dunne laag; maar steiler werd de laatste helling, tot waar de wonderwitte kruin straalde onder den blauwen nacht.

Toen zette zij, als de maan in den top des hemels stond, hare schreden in de zware sneeuw, die op de ronding der kruin lag, en weldra had zij de uiterste spits bereikt, waar voor vele eeuwen de vuren der Druïden hadden gevlamd over het oude land en nu het steenen kruis wachtte op de eenzame zwerfster. Bij het witte licht van sneeuw en maan zag zij op eens de teekens in de armen van het kruis en zij las: Marro de zoekende....

Zij bleef peinzend staan en werd zich bewust dat zij sinds lang niet meer aan hem had gedacht. Toen ging zij zitten, leunend tegen den voet van het kruis en hulde haar mantel om het kind, want de nachtwind streek koel uit de zee, die daar diep en ver achter de lagere toppen lag. Zij zag haar in den bleeken glans van een droom, naar het noorden en naar het westen. In de schemerende afgronden, aan

alle zijden loodrecht onder haren blik, ontwaarde zij vele meren, donker verzonken tusschen de woeste bergen. Zij sloot hare oogen in duizeling, maar zag nieuwe afgronden in zich-zelve, onafzienbare diepten. Was zij niet van Marro heengegaan met de verzwegen hoop, dat het wonder in haar zou gebeuren? Nu zat zij, alleen met hun kind, op den top van den ouden Berg, bij het kruis waar hij de teekens van zijn jacht naar geluk had geschreven. Maar hare wereld was niet van hem vervuld; over die afgronden van smart om de wreed verstikte liefde straalde alleen het licht van dit jonge leven, dat sluimerde aan hare borst. En ach, de lichtnevel verdween en de afgrond lag weer donker open, als zij dacht aan de sombere burcht en den trotschen krijgsman, die de bloem van haar liefde niet had doen ontluiken. Haar liefde was in knop bevroren onder de kilte der eenzaamheid en van Marro's vreemde begeerte, die de teederheid van het vrouwenhart niet had gezien en omvat.

Of zou het wonder nog komen, als zij hem weerzag, als zij voor hem stond met den kleinen Elwyn, hun beider kind, op den arm?... Zij wist het niet, maar zij schouwde in de diepe gronden van haar wezen, al begreep zij de roerselen niet.

Toen zij hare oogen weer opende, naderde de dageraad over de nevelige toppen in het oosten,

terwijl de maan al bleeker achter dunne wolkfloersen glom. Tiphaine stond op; zij was koud geworden, maar het kindje ademde warm aan haar hart. En zie, daar kwam even aan den rand dier wilde wereld een doffe gloed door de nevelen bloeden, een rood en droevig oog dat tot de vrouw op den eenzamen bergtop staarde. Maar het zonne-oog sloot zich weer achter de verre grijze wolken.

Tiphaine daalde langs de noordelijke helling, die zacht verliep in breede wegen. Zilverend blonken de diepe meren, nu de schemering week. De vrouw schreed vlug voort en wie haar zagen gaan door het dorp dat aan den noordelijken voet van den berg lag, hadden deernis met moeder en kind en gaven haar voedsel. Zoo kwam zij vroeg in den avond aan het strand der baai, waar de Noorsche mannen rond een vuur zaten met spel en gezang. Maar toen zij in hunnen kring trad, was ernst en eerbied weder op hun oude aangezichten.

Nog dienzelfden nacht voeren zij af over de rustige voorjaarszee en met den derden dageraad zagen zij de donkere rotsen van Morbihan voor het lieflijke morgenrood.

Zij ankerden voor de kleine poort die op vloed-hoogte toegang gaf tot het opwaartsch pad. Maar Tiphaine ging alleen, den kleinen Elwyn dragend,

langs de steile kronkelingen op, nadat zij den mannen had bevolen te wachten en het schip niet te bergen in zijn havenkom.

Toen zij de groote poort der burcht genaderd was, deed zij den metalen klopper dreunen onder het gewelf en vroeg naar haren heer en meester. Zij bleef staan tusschen de wilde gele bloemen die tegen de rotsen bloeiden en neerhingen over het schrale gras, en de oogen op haar kind gericht wachtte zij tot Marro zou komen.

Het kleine deurtje der poort opende. Maar zij zag niet op en bemerkte niet hoe ook hij daar wachtend stond, eer hij begon te spreken met vaste stem: „Tiphaine, ik had je zien komen over de zee. Op den toren bracht ik mijn dagen en nachten door en zag uit naar een zwarte stip op de zonnige golven of een wiegend licht in den nacht. Ik wachtte je, om op den troon je te zetten als mijne gelijke. En nu, waarom ben je niet binnengegaan in den voorhof, in de zaal, om mij daar te begroeten? Waarom mij geroepen buiten de poort?”

Zij zag op naar de oude muren waar zij zoo veel geleden had, terwijl zij verlangde naar het geluk; en zij zag ook hoe het morgenlicht de halmen streelde die tusschen de voegen der steenen waren gegroeid. En hij zag naar haar, de schoone gestalte in het oude

gewaad, het schoone gelaat tusschen de gele bloemen. Hij zag het kind ontwaakt op haren arm, de groote klare oogen wijd-open voor den stralenden dag. Zij stond daar arm en haveloos als een bedelares die veel landen doorkruist heeft, maar trotsch als een koningsdochter, rustig als een vrouw die de macht harer zieleschoonheid kent. De groene hoofddoek plooid strak langs het vermagerde blanke gelaat en hing neer over de slanke schouders die de gouden gespen droegen van het paarse kleed, versleten op de steenen der bergen en tusschen de dorens van het dal. Zij stond statig en onbewogen, en het kind lachte naar den somberen jongen krijgsman onder de poort.

„Kom je niet in den hof, Tiphaine?” vroeg Marro andermaal. „Antwoord mij! Was de tocht niet voorspoedig en heb je het kruis gezien op den Sneeuwtop?”

Toen sprak zij zacht en vast: „Nee heer, ik kom niet terug. Gij hebt veel gezocht, maar uw verlangen gleed langs de schoone vormen en zag de diepten niet. Waarom een hart zoo wreed beproefd, dat geen beproeving van noode had? Zie, de Heilige Maagd heeft ons behouden over de zee en langs de afgronden, maar in mijn hart is niets veranderd..... Waartoe dan zijn wij gespaard? Want het innerlijk wonder is niet volbracht. O, arme zoekende man!

gij hebt den weg niet gevonden tot de ziel der vrouw en haar eenzaam gelaten met haar kind. Ik neem hem met mij. Gij hebt geen recht op hem. Mij heeft hij vergezeld en gesteund in zware dagen. Vaarwel, Marro!"

Zij wendde zich van hem af en daalde langs het pad naar den voet der rots. Maar Marro zag haar heengaan niet. Hij had de oogen gesloten bij haar laatste woorden en, de handen voor het gelaat slaande, wankelde hij achterover tegen de zware poortdeur. Toen hij tot bezinning kwam, was het pleintje voor de poort eenzaam en hij hoorde geen stemmen van menschen meer, alleen de doffe branding in de diepte. In wilden angst beklom hij den toren en zag aan de westelijke kim van den stralenden oceaen de zwarte vleugelen van het zwanenschip verzinken.

Hij vouwde de handen op de borst en voor het eerst zijns levens zag hij door den nevel der tranen. En daar stond in die zachte duisternis zijner treurende ziel het beeld der verlorene vrouw in wonderlijke klaarheid voor hem, zooals hij haar het laatst gezien had onder de gele bloemen en de zon, het kind op den arm, in rustige schoonheid en goddelijke trots.

Hij verliet de eenzame burcht op de rots en na het oude ivoren Madonnabeeldje bij zich te hebben gestoken, ging hij heen naar de stad, waar het hof van zijn koning leefde. Daar was op een eiland in de

rivier een reusachtige kerk gebouwd; beeldhouwers arbeidden er aan de hooge gewelven der portalen en hunne liederen stegen blijde en vroom in den blauwen zomermorgen op.

Marro zag hen en hoorde hunnen zang. En des avonds knielde hij voor den troon van zijn vorst, om afstand te doen van zijn leen aan de zuidkust van Bretagne. Toen ging hij den volgenden morgen naar den aartsbisschop en bood hem de kracht zijner armen ten dienst.

Hij kruidde dan de zware steenen van de schepen aan den oever naar de werkplaatsen der beeldhouwers. Met hunne liederen neuriede hij mede, zoodat zijn ziel gewiegd werd in zonnigen droom en de jaren van zwerven over de eenzame zeeën, van winterstormen rond de donkere burcht, in een ver en wild verleden schenen verzonken. En echter, het trotsche beeld van de vrouw die eens in haveloos gewaad voor de poort van zijn slot wachtte, bleef in hem op de heerlijkste morgens, bij den zwaren arbeid en onder den hoogdienst in de kathedraal.

Eens, toen hij bemerkte hoe in het noordelijk portaal, dat heel het leven van Maria in beelden droeg, de nis van den middenpijler nog ledig stond, ging hij weer tot den aartsbisschop en schonk hem den rijkdom van gouden sieraden, Noorsche reli-

quieën die hij verborgen in zijn reiskleed had meegebracht. „Laat het zijn voor het beeld der Moeder-Maagd,” sprak hij, „en laat mij-zelfen hare gestalte vormen!”

Maar daar hij geen beeldhouwer was, konden zijne handen den teederen en toch moeitevollen arbeid niet volvoeren. Een jonge kunstenaar hielp hem. Wanneer Marro sprak en het visioen zijner woorden de wondere gestalte van Tiphaine leven deed, dan stond zij daar vóór hen in de werkplaats, voor den innerlijken blik en de tastend-wijzende gebaren van den vorstelijken verteller, voor het aandachtig-schouwend oog van den luisterenden kunstenaar. Zoo werd de ruige steen tot een slanken vorm, waaronder de menschelijke gestalte nog sliep. En zij wond zich los uit dien hullenden vorm, de gesteenten vielen naar alle zijden, en levend haar diep en zwijgend leven stond zij nu zichtbaar voor de beide mannen, in diezelfde verheven rust als eens voor de poort der sombere burcht, den rechterarm in beschermend gebaar tot haar kind, dat zij op den linker droeg; den sluier vallend langs het lijdend-strak gelaat; het trotsche hoofd gekroond met den koninklijken diadeem; den wijden mantel statig plooiend tot de voeten.

Dit beeld, geboren uit het leven zelf, werd in de

nis van het noordelijk portaal geplaatst. Daar werd het bewonderd en gesmaad, ook verminkt door hitte en kou en door ruwe handen in tijden van ommekeer en geweld. Een latere eeuw nam het oude beeld weg voor een nieuw en zette het in den stillen tuin, waar zij onder de zon en de sneeuw en den wind weer leeft voor onze oogen, zooals zij eenmaal bewoog in haar kort aardsch bestaan. Want schooner en dieper is haar leven hier, dan aan de hooge poort der kathedraal.

Van het schip met Tiphaine heeft geen oud verhaal ons meer bericht. Marro werkte nog vele jaren aan den bouw van het heiligdom en ging later, rustiger na de schoone daad, in een klooster. Het steenen kruis op den Snowdon is sinds lang verdwenen, nu het moderne vandalisme ook daar de schoonheid verjoeg.

Maar het lieflijk-trotsche beeld van Tiphaine leeft nog onder de boomen van den vredigen tuin.

1910.

DE GROTTE DER LOZÈRE

„... uit instinkt wordt de natuur van den
mensch gedreven naar de bergstreken, naar de
rotsen en wildstroomende wateren.”

Mr. F. Erens.

Wij leven in het lage land, dat schoon is met
zijn vlakten tot aan de Noordzee, met zijn
geheimzinnige zonsondergangen boven
breede stormige riviermonden en zandbanken; en
toch, waarom trekt ons hart onweerstaanbaar naar
de bergen en de stille bergpaden tusschen de steenen
muurtjes, naar de ruischende dalen en de landen-
omvattende vergezichten der hooge toppen? Is het
wellicht het bloed der vaderen, dat daar uit de voor-
wereldlijke hollen ons aanroept? Of de begeerte om
uit het nuchtere vlakke veld weg te komen, waar de
horizon een effen-groen cirkelvlak omsluit met al te
vredige boschjes en landhoeven; te vluchten uit het

land, waar de nuchtere volksaard maar weinig schoon der oude tijden heeft gelaten, naar de bergen, naar de eenzaamheden waar nog geleefd wordt als voor duizend jaar?

Het is moeilijk te beslissen wat de diepe grond mag zijn dier steeds hernieuwde begeerte naar verandering van uitzicht; of het waarlijk het onbewuste heimwee is naar onze oude woningen, of wellicht enkel het verlangen naar nieuwe ontroeringen in streken, waar de vormende kracht der aarde niet verborgen ligt onder taaie bezinksels van klei en veen, maar openbaar in de door vuur opgewentelde rotsen en door godenmacht geplooid gesteenten; waar ook de beken schuimend schallen over de neergestorte blokken en geen flauw gerimpelde vaart den horizon weerspiegelt.

Waar twee bergstroomen zich storten in de Jonte, zijrivier der Tarn, ligt in de verruiming der dalen het stadje Meyrueis, met smalle ongeplaveide straten en eeuwen-oude huizen; daar komt uit de kleine vensters achter zware muren vaak een donker gelaat gluren naar den vreemdeling, die verwonderd opziet naar een duizendjarig stuk beeldhouwwerk, ruw-gehouwen

romaansche menschenhoofden, of stilstaat bij het sierlijk ijzerbeslag dat de zware vervelooze deuren samenhoudt. In het oudste, tegen de rots gebouwde gedeelte der stad, waar distels en vuilnis den ingang van nog ondoorzochte grotten verbergen, ziet men een enkele fijn-gesneden gothische deur, met wapens en heraldisch lofwerk, maar vermolmd en grauw. Onder de romaansche vensterbogen bloeien nu heerlijke roode bloemen, en vrouwen zitten onder de blauw-getroste wijnranken voor hun schamele woningen. Hier, en tegen de steilten eener in het dal vooruitspringende rots, stonden in vroeger tijd de versterkte huizen der rijken, nu graanschuren of stallen, en het vee rust er onder de kleurige zolderingen en de gebeeldhouwde schouwen. Op de rots woonde een burchtheer, maar het slot, dat het dal naar drie zijden overzag, is verdwenen en een kleine vreedzame kapel der H. Maagd staat er thans. Oude steenbruggen overwelden de bedding der beken, waar de vrouwen, op de steenen gekniel, in het klare water wasschen. Een eind weegs boven het stadje buigt een romeinsche brug over den stroom; hoog is de sterke rondboog; steil gaat de nog geen twee meters breede weg op en af, tusschen lage verbrokkelde muurtjes, over ruwe keien. Maar het pad aan de overzijde is weggespoeld; de brug waar romein-

sche krijgers over gingen, ligt verlaten tusschen ranke populieren, het water ruischt gestadig voort en de stormvloeden van twintig eeuwen hebben de volmaakte ronding van het gewelf niet verbroken.

Ook de nachten zijn schoon in het oude en eenzame stadje. De sterrebeelden en de lichtende wegen des hemels staan hier klaar in de lichte zuivere lucht. Een enkele maal komen in zomernachten zware onweders rollen tusschen de schallende rotsen en de blauw-witte bliksemschijnsels verlichten de geringste bloemen der vallei.

De bevolking, een klein duizendtal, is arm en ruw. Wel wonen in het afgelegen stadje een paar oude aanzienlijke families, maar er huizen ook de kleinkinderen van de roovers, die geen halve eeuw geleden onnaspeurbare grotten bewoonden en het bergte onveilig maakten; die, in den tijd der Terreur Blanche, de protestanten, afstammelingen der in deze streken teruggetrokken Camizards, in hun schuilplaats sleepten en hun de voeten roosterden bij hunne nachtvuren. Maar met den aanleg van nieuwe wegen en de komst eener georganiseerde gendarmerie was dit avontuurlijk leven gedaan. Het stadje echter gaat niet, hetgeen men gewoonlijk noemt: vooruit; om een winstgevende industrie te drijven is het water der beken des zomers te gering en bovendien is het

naaste spoorwegstation een halven dag rijdens door woeste en kronkelende dalen verwijderd; de ruimte tusschen de bergen is voor landbouw te onbeduidend; voor wijnbouw is het klimaat niet gunstig. In de nabijheid liggen, aan het eind van steenachtige wegen, enkele gehuchten, waar geen pad verder voert, als ware daar het einde der wereld. Verwilderd en vreemd aan het groote leven is daar het arme volk.

Toch is het stadje Meyrueis voortreffelijk gelegen voor wie het geluk der menschen niet ziet in een aantal fabrieksschoorsteenen of enorme gebouwen. Het ligt in zijn komvormig dal tusschen twee wonderlijke bergwerelden in. Bestijgt men de steilte ten noorden van dit dal, waar een enkele eenzame woning nabij den top ligt, naast een armzaligen akker met meer steenen dan graanstoppels, dan ligt daar een ontzaglijke hoogvlakte, oneindig verlaten, tot den wijden gezichteinder. Naar drie hemelstreken golven de reusachtige lijnen der heuvelen; in het westen is een geweldige kronkelende scheur in het geel-grauwe plateau: de loodrechte wanden van het Jonte-dal, de canon, uitgeschuurd door voorwereldlijke onderaardsche stroomen, wier gewelven door te wijde spanning zijn bezwaken.

Dit zijn de schrale en woeste Causses, ten noorden

der Jonte Causse Méjean genoemd, ten zuiden ervan Noire, om de zware wouden die haar vroeger bedekten. Maar thans groeit alleen hier en daar een treurig eikenboompje; een tweetal verre gehuchten ligt in de luwte van ronde kalkheuvels, die aan deze woestenij van Frankrijks armste departement, La Lozère, hare wijd-gestreckte lijnen geven. De paarse schaduwen der groote zomerwolken drijven over de dorre heiden, waar de zwerftochten in den avond gevaarlijk zijn; want honderden meters diepe putten, „avens”, ingestorte holen van de kalksteen, schuilen tussen grashalmen en struikgewas.

Toch zou in dit snel-verweerende gesteente het woud een vruchtbaren bodem kunnen vinden; dicht en zwaar geboomte kon hier groeien en de regenvloeden zouden zich niet meer in razende stroomen door de erosiegeulen dalwaarts storten, de wegen niet meer bedelven onder de meegesleurde steenen, want de wortels der boomen zouden den grond samenhouden en, met het gebladerte, de wateren opnemen en bewaren.

Maar nu staarden wij nog, zittend onder twee magere eikenboompjes op den top van een dier breede ronde kalkheuvels, over een woeste en schrale landstreek, schoon in hare matelooze deiningen als reuzen-heidevelden uit den voortijd, maar droevig in

hare onbegrensde verlatenheid, zelfs onder het gulden licht van den stralenden zomermorgen.

In het zuiden echter een gansch ander landschap; ook arm en wild, maar niet als de grauwe golven der Causses; daar rezen de steile en sombere toppenreeksen der hoogere Cevennes, waar al vroeg de zware witte wolken rondom hingen. En tusschen die beide geheel verschillende bergwerelden lag diep in zijn dal het oude stadje aan de stroomen der Jonte, die daar, uit de schilferige leisteenketenen der Cevennes komend, de kalksteen der Causses heeft aangetast en in het duizend meters hooge plateau haar steile en wonderlijke canon uitgegroeft.

Toen voor tallooze eeuwen die stroomen hooger gingen, nog niet diep geschuurd in de grijze gebergten, heeft het water, dat de gesteenten doorsijpelde, ondergrondsche beken gevormd, uitstortend hoog boven de bedding van thans. Dat werden de holen en grotten, wier duistere monden wij honderden meters boven ons zien in de veelkleurige verweerde wanden van het dal, als wij beneden langs de populieren-boschjes aan den rechter-oever der Jonte gaan.

Geen paden leiden van den dal-weg langs de schrale en steile hellingen opwaarts, tot aan de plek waar de witte en roze, de grauwe en roodbruine

kalksteenrotsen loodrecht oprijzen, soms overhangend als reuzen-baldakijnen. In de zwarte scheuren daarboven, onder dat dreigend en steeds druppelend gesteente, krijtschen zwermen van donkere raven.

Wij hadden, klimmend op rotspunten en boomstronken, zelf ons een weg gebaad door netels en versperrend struikgewas, waar tallooze hagedissen en nu-en-dan een enkele slang onder wegschoten. Aan den voet der onbeklimbare wanden, ongeveer vierhonderd meter boven het dal, schoven wij voorzichtig langs den afgrond, en bereikten den ingang van een der grotten, een hooge smalle spleet in de rots. Twintig jaar geleden had de heer Martel, uit Parijs, hier den bodem doorgraven en er de gebeenten gevonden van menschen, van den *Ursus Spelaeus*, zeer primitief vaatwerk en steenen gereedschap. Deze eerste grot was echter smal; een enkele breedere kamer volgde, en toen de laatste glans van den zonnigen dag daarbuiten was verdwenen, zagen wij bij het licht onzer kaarsen een kleine afdalende opening, die door de steeds voortgaande vorming der stalaktieten in den loop der tijden verdwijnen moet. Dan volgde een ruimere gang, naast een bescheiden beekje. Al spoedig kwamen wij voor een tweede nauwe opening, maar, weinig uitgerust als wij waren voor een langen tocht in deze, van de naaste

woonplaatsen uren verwijderde en zelden door een zwervenden herder bezochte grot, keerden wij terug en togen voort, langs min gevaarlijke maar evenzeer ongebaande paden, naar de uitgestrekte grotten van Nabrigas.

Verborgten achter doornen en hooge struiken was de lage opening, onvindbaar voor eenen vreemde, aan de zachte helling van een groen ravijn, boven en dichtbij de loodrechte afgronden. Achter den nauwen ingang volgde aldaar een ruime zaal, met sporen van rook, zooals wij ook in de vorige grot hadden gezien. Over den omgewoelden grond, waar al bijna een eeuw geleden ruw vaatwerk gevonden werd, was het geraden langzaam met ons kaarslicht voort te gaan. Toen het daglicht verdween, vertakten zich de breede gangen. Een groote stilte heerschte in deze zonderlinge woning van voorwereldlijke volken; alleen het gedrup der stalaktieten klonk traag en geheimzinnig, zooals het voor eeuwen van eeuwen ook geklonken had. Wie zou zeggen, hoe diep deze gewelven zich door de innerlijke verten van den berg uitstrekten? Niemand heeft hen ooit tot het uiterste doorzocht; na elke hooge zaal volgen gangen of engten, die tot nieuwe grotten voeren, en vaak klinken de wanden hol, alsof groote ruimten daarachter verborgen zijn. Een volksstam

van vele honderden kon in de grotten van Nabrigas gewoonnd hebben, voor vijanden verscholen achter den nauwlijks zichtbaren ingang.

Nog veiliger lagen de andere grotten, onmiddellijk aan den steilen rotswand, met kleine pleintjes voor den ingang, die gemakkelijk te verdedigen waren. Ook zal het daar heerlijk rusten geweest zijn voor die vernuftige dieren, die vuur konden maken en steenen bijtels en aardewerk, die verstandige dieren welke wij als onze voorvaderen erkennen. Helaas, wij hebben van hun leven niet de flauwste voorstelling; wij, verfijsnde en zwakke wezens uit een tijd die de wereld op ontzaglijke wijze ziet vervormen, staan op diezelfde plek met zoo geheel andere bewustheid en ontvankelijkheid in onze hersenen. Evenmin als dat wezen der voorwereld zich een aarde kon denken, zooals wij haar thans bezitten; evenmin als hij, neerziende in de wilde stroomen van het dal, vermoeden kon dat daar eenmaal in de diepte onder hooge populieren een breede weg zou kronkelen, waar zonderlinge voertuigen zonder ossen of paarden zouden voortijlen; dat hier in zijn koele woning wezens zouden binnengaan, in wier hoofden zich een ingewikkeld wereldbeeld gevormd had, die de aarde kenden als een zwevenden bol, die bewustheid hadden van oude gebeurtenissen in verre landen,

die van steden wisten in vreemde rijken en daar het woelend en strijdend bestaan hadden aanschouwd en voortgesleurd waren in ondergrondsche ijzeren wagens door een geheimzinnige kracht bewogen; evenmin weten wij iets over dat leven van die wilde jagers, even weinig begrijpen wij van hun leed en hunne genietingen. Van de gedachten en gevoelens die in hen opwelden, als zij des morgens uit hun hol traden en het geweldige dal en de donkere ketenen van het verre gebergte voor zich zagen, kunnen wij geen waarachtige voorstelling hebben. Wellicht dansten hunne kinderen op die kleine plateau's voor de grotten, als de oosterzon de groen-gouden toppen ging verlichten. Hunne woningen openden alle naar het oosten en het zuiden, en zoo zagen zij het zonlicht op zijn schoonst. Uit de diepte hunner grot, waar de temperatuur dezelfde bleef in de getijden van het jaar, konden zij den smaragd-groenen dag zien, als zij de hitte der zomerzon of den fellen winter ontscholen. Waren daar in die duistere diepten geboorten, bruiloften, lijkplechtigheden, twisten? En konden in het zacht-hellende ravijn voor de grot van Nabrigas niet honderden een vroolijk feest viëren, met de schoonste berg-en-dalen-wereld, het heerlijkst zon-en-wolken-spel voor zich?

Voor den zwervenden vreemdeling, die de kermis-

vertooning der grot van Han niet graag voor de tweede maal zou zien, is een tocht door deze onbedorven wildheden een versterkende verfrissing. De Zwitserse Alpen, in gedeelten, welke voor een eeuw nog een geweldige schoonheid bezaten, te zeer tot een internationaal hotel-park verworden, hebben zelfs in onbedorven en eenzame hoogten niet deze voorwereldlijke wildheid der Causses. Ook is het bekend, dat de schoonheid van een bergen-landschap niet van de absolute, maar van de relatieve hoogte afhankelijk is, en van de verhoudingen der hoogten en afstanden, van de steilten, van de wijze waarop het zonlicht de hellingen en de dalen beschijnt, en ten slotte van de menschen, die het goddelijk geschapene tot een theatrale vulgariteit weten te verknoeien. In het dal der Jonte voeren geen paden naar de oude grotten, geen toeristen weten van de verrukkende uitzichten over het wilde dal naar de donker-violetten Cevennes; en geen herder zelfs zagen wij op onzen urenlangen tocht.

Recht tegenover de zwarte holen in de toppen van de noordelijke bergwanden der Jonte, ligt de opening der grotten van Dargilan. Van den weg aan

den rechteroever daalde een voetpad naar de beek, langs de hut van een muilezeldrijver, die een prachtige koningsarend aan een ketting liet rondhuppelen; dan over de steenen der Jonte en langs een steil pad opwaarts tegen de hellingen der Causse Noire, tot de houten hutten voor de grot, de eenige in deze streken, waar men een gids krijgt. Waarschijnlijk heeft de voorhistorische mensch deze grotten niet gekend, daar zij tot voor bijna dertig jaren verborgen waren. Een herdersknaap, najagend een vos en het dier in een klein hol ziende verdwijnen, ontstak voor de opening een vuur; maar de vos kwam niet meer te voorschijn. Dit bevreemdde den jongen; hij verwijdde het gat en kroop naar binnen. Maar een groote duistere ruimte voor zich ontwarend, vluchtte hij en verhaalde in zijn gehucht Dargilan, dichtbij op de Causse Noire gelegen, dat hij den ingang der hel had aanschouwd. Mannen togen nu op verkenning uit, maar eerst toen kort daarna de heer Martel met Emile Foulquier den berg inging, werden al de wondervolle zalen en gangen ontdekt, die de beide grotten van Dargilan in ongerepte pracht bezitten. Nog ging de oude gids Foulquier, de vriendelijke man met den fraaien grijzen baard, mij voor in deze rijke diepten van den berg, waar hooge doorschijnende zuilen de wanden en gewelven droegen, waar

katarakten versteend schenen in hunne heerlijkste momenten, en de lange eeuwen in stilte en donkerheid een woud van minaretten en torens, een stralende architectuur, hadden opgebouwd. Het was alles nog schoon en onbedorven, en moeilijk te begaan; de stalagmieten dienden als treden en steunsels; smalle, schuin-gelaagde spleten en lage hollen moesten doorkropen worden. Dan eindelijk weer de glinstering van den verren dag op de vochtige wanden en zuilen, en de zon daarbuiten straalde weer als voor een, die uit den dood in het leven terugtreedt. Maar toch, in die uren, alleen met den grijsaard in dat kobolden-paleis, diep onder de zonnige heidevelden der Causses, gewent men aan de rust en het overweldigende zwijgen der gesteenten, die bij eeuwen tellen wat voor ons seconden zijn.

Een ruwe weg voerde over de zacht-welvende hoogvlakte naar Dargilan, een vervallen groep woningen, vijf van het tiental geheel ingestort, verbrand of verwoest. Twee kippen liepen er over een erf; geen menschenstem klonk uit de verwilderde hoven en de sombere hollen der stallen. Het scheen een verlaten nederzetting van voorwereldlijke wezens, gebouwd uit het gesteente der bergen, in tijden toen nog wouden en akkers de nu vergrauwde en doodsche oneindigheid vruchtbaar en schaduwrijk maakten.

't Was mij een raadsel, wat de arme lieden nog terughield in deze wildernis, waar de zomeronweders laag overheenrollen en des winters de sneeuw niet meer verdwijnt. Zelfs in den levenswarmen zomer-middag scheen dit verlaten gehucht angstwekkend, en het te zien verdwijnen achter de welving van het plateau, terwijl ik daalde in de richting van de afgronden der Jonte, was de bevrijding van een onwelkom droomgezicht.

Zware witte wolkgevaarten dreven door den groen-blauwen lichtenden zomerhemel en stapelden zich aan den wijden horizon; de verre Cevennes lagen donkerpaars onder geheimzinnige nevelen. Terwijl het nauw-zichtbare pad langs dorre hellingen daalde, klonk een langgerekt gekras hoog boven den eenzaam-genietenden wandelaar, en uit ruig struikgewas rond de toppen der loodrechte rotsen rees een zwarte wolk van raven en zweefde krijschend over den zonnigen afgrond. Toen streken zij weer neer op de witte rotsen, en zaten daar onbeweeglijk, als een rij zwarte roofridders, op hun lichtende burchten onder de blauwe lucht.

In deze streken dwalend, laat de mijmering over

den praehistorischen mensch niet los. Hij heeft, uit den voorhof zijner holen, bewegingen in de natuur aanschouwd, dondervloeden en vuurstroomen, die de verstarde aarde niet meer toont. Op de heuvelen der Causses geklommen, heeft hij aan den horizon de vulkanen van Auvergne wellicht nog zien branden; en een meer heeft hij gezien in de breedere vallei, waar in verre latere eeuwen Marius de eerste huizen bouwde van Meyrueis, bij de steenbrug, die nu vergeten in het populieren-boschje langs de Jonte ligt. De tijden, die voor ons vervaagd zijn in een nimmer oprijzenden nevel, zouden hem een wereld van onbereikbare toekomst-wonderen hebben geschenen.

Zou hij ook, langs stormbeken en door onbedwongen wouden, zich een pad gevonden hebben naar den hoogsten top der zuidelijke Cevennes, den Mont Aigoual, en, als de moderne mensch, zich opnieuw verbaasd hebben over de schoonheid der wereld waarin de Godheid hem geplaatst heeft, onder het wolklooze morgenblauw naar alle hemelstreken andere pracht ontwarend: in het zuiden, onder de zomerzon, de flonkerende zee, die wij de Middellandsche noemen, waarheen blinkende stroomen vertakt lagen door de licht-groene vlakten..... Maar die waren zelf wellicht een zee, toen de Rhône die

bloeiende landen nog niet voor de Romeinen had opgebouwd. Westwaarts eindigde de zilver-gloeien-
de band der wateren, waar het schimmig gebergte
der Pyreneeën zijn ontzaglijken keten begon en de
Pic du Midi even met witte sneeuwlijn blonk, maar
al dra in de stijgende dampen van den zomerdag
verdween. In het oosten de zacht-rijzende kegel van
den Ventoux, dien Petrarca het eerst besteege, en
daarachter meer noordwaarts de wit-ròze sneeuw-
velden en gletschers der hoogere Alpen, van Pelvoux
en Mont-Blanc, onwezenlijk als visioenen en toch
machtig als een onwankelbaar leger van oude ver-
wijderde reuzen. Achter alles, in het noorden, diep,
de schraal-grauwe hoogvlakten van Auvergne, met
de steile dalen en een horizont van laag-welvende
domkoepels.

En ook, welke ontroering moet het hart van den
eenzamen jager der voortijden bevangen hebben,
als hij, de smalste plek van den bergrug overschrij-
dend, waar de stroomen, bestemd voor Middelland-
sche zee en Atlantischen Oceaan, uit één enkele bron
naar hunne dalen bruisen, de laatste verdwijnen zag
in een hooge en breede poort, duister en weergal-
mend den schal der wateren. Somberder moet het
hem te moede zijn geweest, als hij, verder gedwaald,
uit een zwarte spleet van den loodrechten rotswand

een val van blinkend water zag, dat onder de bladeren van een onheilspellend-duister ravijnwoud verdween. Weinig oorden zijn er wellicht, die zóó zeer de vermoedens eener helle-poort wakker maken. Naar de diepte van het zwaar-begroeid ravijn daalde het pad, tot voor de onaantastbaar schijnende rots-torens. Een steile wand werd beklommen op de uitstekende rotspunten, daar het pad was weggespoeld. Van steen op steen overschreden wij de beek en bereikten een begaanbare engte langs den wand. Een sterke strooming van koele lucht woei ons tegen, terwijl wij de bergkloof binnengingen, waar onze stemmen onhoorbaar werden onder het donderen der katarakten, die de klankrijke taal van het landvolk „Bramabiaou,” dat is: Beuglement du taureau, noemt. Indien het waar mocht zijn, dat de wilde mensch der oude tijden in deze diepten is afgedaald en tot die poort der aarde doorgedrongen, dan moet hij wel teruggedeesd zijn voor den ontzaglijken klank der stroomen, voor de ongenaakbare wanden en de geheimvolle duisternis. Want zoo wild en troosteloos en vol verborgenheden is het oord der verschrikking in de verbeelding der primitieve volken en der dichters, die met hen de hartstochtelijke kracht der gevoelens en de werkelijkheid der droomen gemeen hebben.

Met de voeten op den gladden steen, de hand tegen den vochtigen rotsmuur, omhoog de twijfelingen van het wonderkleurig verstervend licht van den dag, omlaag den storm der rustelooze wateren, gingen wij langzaam voort, als door de gangen van een tempel, waar diep het orakel eener oude godheid in een ongerepte zaal zou tronen. Een waggelende boomstam lag hoog over den stroom, als een brug van het noodlot; het pad boog in duistere diepte en eindigde bij een meer...

Het was alweder de heer Martel, die met eenige moedige lieden, waaronder Foulquier en de oude dikke koetsier, die ons naar den Aigoual en Bramabiau gebracht had en nu uit de verte die plek zijner jonge avonturen beschouwde, 't was de heer Martel die den geheimzinnigen stroom met ladders, touwen en een boot geheel in zijn grotten is langs gegaan. Maar sinds dien tijd, een twintigtal jaren geleden, heeft niemand er zich meer aan gewaagd. De weinige bezoekers, in een ongestoorde natuur de huiveringwekkende schoonheid van den Bramabiau bewonderend, keeren of reeds voor den ingang der zonderlinge rotsspleet terug, of blijven hulpeloos staan met hun kaarslicht voor het zwijgende onderaardsche meer.

Dit echter is juist de heerlijkheid van heel deze

zeldzame streek, dat in eenzaamheid en stilte nog de oude schoonheid en wilde kracht der aarde te bewonderen zijn. Verlaten en vergeten liggen de eens bewoonde grotten van Nabrigas; en ontoegankelijk blijven voor den gewonen wandelaar de diepe „avens”, ver onder de sombere vlakten der Causses, waar geen sterveling zich meer aan koorden in neêr waagt, om, zooals Martel, de geweldige paleizen te aanschouwen, die op honderden torenhooge zuilen van door eeuwen opgebouwd en neergedruppelden kalksteen, hunne kleurige gewelven dragen.

Dat het steeds zoo blijven zal in dit hopeloos arme land, zal niemand durven voorspellen. Daar echter aan deze ontboezemingen zeker wel nooit de eer zal te beurt vallen, van door een Fransch belanghebbende te worden gelezen, kan ik hier veilig beweren dat de regeering der Republiek, als zij meer hare aandacht aan die streken wijdde, niet alleen van de Causses een groen-golvend woud-land kon maken, maar met een weloverlegde exploitatie der voor natuur en historie belangwekkende grotten zich een aanzienlijke opbrengst zou verschaffen.

De wensch echter van wie schoonheid en eenzaamheid beminnen, is dit alles niet.

1908.

INHOUD

	Blz.
I. De Dans des Levens	1
<i>Epiloog op het drama De Doodendans (1905).</i>	
II. Jan van den Dom	75
III. Psammetichus Filologus	112
IV. Het Diogenes-ideaal	124
V. Ahasverus' Graf	153
VI. Een Nacht te Keulen	160
VII. Het Beeld in den Tuin	172
VIII. De Grotten der Lozère	207

